

T.C.

KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

**KAMU BUĞDAY ALIM POLİTİKALARINDA
TOPRAK MAHSULLERİ OFİSİ VE ÜRETİCİ
ETKİLEŞİMİ: KIRŞEHİR İLİ MUCUR İLÇESİ
ÖRNEĞİ**

AYBÜKE BULUT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR / 2022

T.C.

KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

**KAMU BUĞDAY ALIM POLİTİKALARINDA
TOPRAK MAHSULLERİ OFİSİ VE ÜRETİCİ
ETKİLEŞİMİ: KIRŞEHİR İLİ MUCUR İLÇESİ
ÖRNEĞİ**

AYBÜKE BULUT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Hasan Gökhan DOĞAN

KIRŞEHİR / 2022

TEZ BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

Aybüke BULUT

20.04.2016 tarihli Resmi Gazete' de yayımlanan Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 9/2 ve 22/2 maddeleri gereğince; Bu Lisansüstü teze, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi'nin aboneli olduğu intihal yazılım programı kullanılarak Fen Bilimleri Enstitüsü'nün belirlemiş olduğu ölçütlere uygun rapor alınmıştır.

ÖNSÖZ

Yüksek Lisansa başlamamda ve yüksek lisans ders sürecinde kendisini tanıdığım günden bu yana gösterdiği sakin ve sabırlı hali ile her zaman bana örnek olmasının yanı sıra bir bilim insanının nasıl çalışması gerektiğini kendisinden öğrendiğim değerli danışmanım Doç. Dr. Hasan Gökhan DOĞAN' a

Bu çalışmanın şekillenmesi ve nihai hale gelmesinde katkıları olan değerli jüri üyelerim Doç. Dr. Mustafa KAN ve Dr. Öğr. Üyesi Esra KAPLAN' a,

Tüm yaşantım boyunca destek ve sevgisini esirgemeyen, bu tezi hazırlamam da bana her konuda yardımcı olan çocuklarımla özel ilgilenen annem Sıdıka YILDIRIM, abim Furkan Samet YILDIRIM' a,

Her zaman yanımda olan sevgili eşim Bekir BULUT' a, yaşamıma anlam katan çocuklarım Yağız Alp ve Ekin BULUT' a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Aybüke BULUT

Kasım 2022

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
ŞEKİL LİSTESİ	iv
TABLO LİSTESİ.....	v
SİMGE VE KISALTMA LİSTESİ.....	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT	x
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Çalışmanın Amacı.....	1
1.2. Çalışmanın Önemi	1
2. GENEL KISIMLAR	4
2.1. Literatür Tarama	4
2.2. Dünyada Buğday.....	7
2.2.1. Dünya Üzerinde Buğday Ekim Alanı.....	8
2.2.2. Dünya Üzerinde Buğday Üretimi.....	9
2.2.3. Dünya Üzerinde Buğday Tüketimi	10
2.2.4. Dünya Üzerinde Buğday Dış Ticareti	11
2.3. Türkiye’de Buğday	12
2.3.1. Türkiye’de Buğdayın Ekim-Üretim Alanı ve Verimi	13
2.3.2. Türkiye’de Buğdayın Tüketimi	14
2.3.3 Türkiye’de Buğdayın Dış Ticareti.....	16
2.4. Dünyadaki Hububat Alım Politikaları	18
2.4.1. AB Hububat Politikaları ve Müdahale Alım.....	19
2.4.2. ABD’deki Hububat Politikaları.....	19
2.4.3. Rusya’daki Hububat Politikaları	20
2.4.4. Ukrayna’daki Hububat Politikaları	20
2.4.5. Avustralya’daki Hububat Politikaları	21
2.4.6. Kanada’daki Hububat Politikaları	21
2.4.7. Arjantin’deki Hububat Politikaları.....	21
2.5. Türkiye’deki Hububat Alım Politikaları.....	22

2.5.1. Türkiye’de Hububat Piyasasında TMO’nun Rolü	24
2.5.2. Türkiye’de Tarımsal Destekleme Politikaları	26
2.6. Araştırma Bölgesi İle İlgili Bilgiler	27
2.6.1. Nüfus ve Coğrafi Durumu.....	27
2.6.2. İklim Durumu.....	27
2.6.3. Tarımsal Arazi Durumu	28
3. MATERYAL VE YÖNTEM	29
3.1. Materyal	29
3.2. Yöntem.....	29
4. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA	31
4.1. Buğday Dışı Bitkisel Faaliyetlere İlişkin Ürün Bilgisi	31
4.2. İşletmenin Nüfus ve İşgücü Varlığına İlişkin Bulgular	35
4.3. İşletmelerin Buğday Üretimine İlişkin Bilgiler	36
4.4. İşletmelerin Kullandıkları Tohumlara İlişkin Bilgiler	40
4.5. İşletmelerin Buğday Üretimi Yaparken Karar Alma Süreçlerine İlişkin Bilgiler	42
4.6. İşletmelerde Üretilen Buğdayın Satışında TMO’nun Yeri ve Oluşan Fiyata Etki Eden Faktörler.....	46
4.7. İşletmelerin TMO’da veya TMO Dışında Ürünü Değerlendirme Şekli ve Nedenleri.....	52
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	64
KAYNAKLAR.....	68
ÖZGEÇMİŞ	77

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. Türkiye Buğday Üretimi ve Ekim Alanı.....	2
Şekil 2. Dünya Üretim, Tüketim ve Stok (Milyon ton).....	10
Şekil 3. Ülkelere Göre Dünya Buğday İhracatı(2020/21).....	11
Şekil 4. Ülkelere Göre Dünya Buğday İthalatı (2020/21).....	12
Şekil 5. Türkiye’de Buğday İthalat ve İhracatı	17
Şekil 6. Türkiye’nin Buğday İhracatı Yaptığı Ülkeler (2020, %).....	17
Şekil 7. Türkiye’nin Buğday İthalatı Yaptığı Ülkeler (2020, %).....	18
Şekil 8. TÜİK, TMO, TOBB’a Ait Beş Aylık Ortalama Fiyatlar	25

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Buğday Tahıl Pazarı	8
Tablo 2. Dünya Buğday Verileri (bin ton).....	8
Tablo 3. Dünya Ekim Alanında Önemli Ülkeler (%)	9
Tablo 4. Buğday Üretiminde Önemli Ülkeler (%).....	9
Tablo 5. 2009-2019 Yılları Arası Buğday Ekilen Alan, Üretim, Tüketim Verileri.....	13
Tablo 6. Küresel Buğday Üretimi ve Türkiye (Milyon Ton / Hektar).....	14
Tablo 7. Son 10 Yılda Ekilen Alana Göre Tüketime Kişi Başına Düşen Miktarı.....	15
Tablo 8. Türkiye Buğday Verileri (Bin Ton) Piyasa Dönemi Haziran-Mayıs	16
Tablo 9. Son 10 yıllık Türkiye Buğday Ekiliş-Üretim-Verim ve TMO Alımları (1938-2019)	23
Tablo 10. Buğday Dışı Bitkisel Faaliyetlere İlişkin Birinci Ürün Bilgisi Dağılımı	32
Tablo 11. Buğday Dışı Bitkisel Faaliyetlere İlişkin İkinci Ürün Bilgisi Dağılımı	33
Tablo 12. Buğday Dışı Bitkisel Faaliyetlere İlişkin Üçüncü Ürün Bilgisi Dağılımı	34
Tablo 13. Buğday Dışı Bitkisel Faaliyetlere İlişkin Dördüncü Ürün Bilgisi Dağılımı	35
Tablo 14. İşletmelerin Nüfus ve İşgücü Varlığına İlişkin Dağılımı	36
Tablo 15. İşletmelerin Buğday Üretimine İlişkin Bazı Bilgileri.....	37
Tablo 16. Buğday Tarımı Yapma Nedenin Dağılımı	38
Tablo 17. Münavebe Ürünlere İlişkin Bilgilerin Dağılımı	39
Tablo 18. Geçen Sezon Ekilen Buğday Bilgilerinin Dağılımı.....	40
Tablo 19. Tohum Tedarik ile İlgili Dağılım	41
Tablo 20. Buğday Sertifika ile İlgili Dağılım	42
Tablo 21. Katılımcıların Ekilecek Buğday Seçiminde Faktörlerin Dağılımı	43
Tablo 22. Hububat Alım Politikasında Hangi Kuruluşun Önceliği Olmalı Önem Sırasına Göre Dağılımları.....	44
Tablo 23. Hububat Fiyatlarının Belirlenmesindeki Kuruluşların Dağılımı	44
Tablo 24. Bir Yıl Sonraki Buğday Üretim Kararını Belirlemede Etkili Unsurlar	45
Tablo 25. TMO'nun 2011 Yılında Kaliteye Dayalı Alım Sistemine Geçmesi ve Bu Şekilde Hububat Fiyatlarının Belirlenmesinin Üreticilere Etkisinin Dağılımı	46
Tablo 26. Üretilen Buğdayın Değerlendirme Şekline İlişkin Dağılım	47
Tablo 27. Hububat Piyasasından TMO'nun Çıkması Durumunda Satış Kanallarının Dağılımı.....	47
Tablo 28. TMO' nun Alım Uygulamalarından Memnuniyet Durumu	48

Tablo 29. TMO' nun Randevu Uygulamasını Bilme Durumu	48
Tablo 30. Üreticilerin Buğday Satışı ve Pazarlamasına ilişkin Bazı Bilgileri.....	49
Tablo 31. Üreticilerin Buğdayı Satarken Fiyatına Etki Ettiğini Düşündüğü Kriterlerin Dağılımı.....	50
Tablo 32. Üreticilerin TMO Hakkındaki Görüşleri Dağılımı.....	51
Tablo 33. Tarımsal Üretimle İlgili Herhangi Bir Bilgiyi En Çok Hangi Yolla Öğrenmeyi Tercih Etme Durumunun Dağılımı.....	51
Tablo 34. Katılımcıların Ürünü Tüccara Satış Nedeninin Önem Sırasına Göre Dağılımları	52
Tablo 35. Katılımcıların Satış Nedeni Un Fabrikalarına Satmada Önem Sırasına Göre Dağılımları.....	53
Tablo 36. Üreticilerin Ürünü Borsaya Satmada Önem Sırasına Göre Dağılımları.....	53
Tablo 37. Üreticilerin Ürünü TMO'ya Satmada Önem Sırasına Göre Dağılımları.....	54
Tablo 38. Üreticilerin Ürünü Lisanslı Depoya Satmada Önem Sırasına Göre Dağılımları.....	55
Tablo 39. Üreticilerin Ürünü Tohumluk Şirketine Satmada Önem Sırasına Göre Dağılımları.....	55
Tablo 40. Üreticilerin İşletme Büyüklük Gruplarına Göre Üretici Davranışlarının Buğday Pazarı ile İlgili Özelliklerine Göre Dağılımı	58

KISALTMA LİSTESİ

Kısaltmalar Açıklama

AB	:Avrupa Birliği
BAĞ-KUR	: Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız alışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
BF	: Beklenen Frekans
BNA	: Arjantin Ulusal Bankası
CCC	: Ürün Kredi Kurumu
Covid-19	: Koronavirüs
CWB	: Kanada Buğday Kurumu
KS	: Çiftçi Kayıt Sistemi
ELÜS	: Elektronik Ürün Senedi
FAO	: Gıda Tarım Örgütü
GATT	: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
GF	: Gözlenen Frekans
IGC	: Uluslar arası Hububat Konseyi
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
LİDAŞ	: Lisanslı Depo
MFN	: Ençok Gözetilen Ulus
OECD	: İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
OTP	: Ortak Tarım Politikası
Pankobirlik	: Pancar Ekicileri Kooperatifi
SENASA	: Ulusal Hijyen ve Tarımsal Gıda Kalitesi Kurumu
SSK	: Sosyal Sigortalar Kurumu
TİGEM	: Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğu
TKK	: Tarım Kredi Kooperatifi
TMO	: Toprak Mahsulleri Ofisi
TPR	: Avustralya Ticaret Politikası
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜRİB	: Türkiye Ürün İhtisas Borsası
USDA	: Amerika Birleşik Devletleri Tarım Bakanlığı

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ
KAMU BUĞDAY ALIM POLİTİKALARINDA TOPRAK
MAHSULLERİ OFİSİ VE ÜRETİCİ ETKİLEŞİMİ:
KIRŞEHİR İLİ MUCUR İLÇESİ ÖRNEĞİ
AYBÜKE BULUT

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi

Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Hasan Gökhan DOĞAN

Bu çalışmanın amacı, tarımsal ürünlerinin alım ve satımında devlet kontrolünde faaliyet yapan Toprak Mahsulleri Ofisinin (TMO) temel besin kaynağı olan buğdayın, alım politikalarındaki yeri ve üretici davranışlarına etkisinin belirlenmesidir. Bu sebeple Kırşehir ili Mucur ilçesinde faaliyet gösteren buğday üreticilerinin buğday ve buğday dışı bitkisel üretim desenleri, nüfus ve işgücü varlığı, buğday üretimi yaparken çeşit seçimi ve üretimi, pazarlaması, karar alma süreçleri ve bütün bu süreçlerde TMO'nun yeri ve önemini belirlenmesi hedeflenmiştir. Bu çalışmanın materyalini, Kırşehir ili Mucur ilçesindeki 100 adet üretici ile yüz yüze yapılan anket çalışması ile elde edilen bilgiler oluşturmaktadır. Çalışmada Gayeli Örnekleme Yöntemi kullanılmış olup elde edilen veriler tablo ve grafik haline dönüştürülerek yorumlanmıştır. Önemli görülen bazı değişkenler ise çapraz tablolar haline getirilmiş ve istatistikî olarak da ki-kare analizi yapılmıştır. Çapraz tablolar, işletme büyüklük gruplarına göre yapılmıştır. İşletme büyüklük grupları belirlenirken örnek hacmi içerisinde yer alan işletmelerin gruplar bazında homojenliğini sağlayacak en uygun biçimde dağılımı yapılmıştır.

Araştırmaya göre üreticilerin buğday tohumu ekerken özellikle kolay bulunabilir çeşit olmasına özen gösterdiği, buğday satış zamanının çok önemli olduğu, buğdayı satarken buğday çeşidinin yöresinin fiyata etki ettiğini, fiyatta camsı tane oranının çok önemli olduğu ve TMO' nun alım ve fiyat politikalarının üretim kararlarını etkilediğini gözlemlenmiştir. Yapılan ki-kare analizi sonuçlarına göre buğday ekilen arazi büyüklük durumu ile söz konusu faktörler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir. TMO

hububat fiyatlarının belirlenmesinde etkin rol oynadığını, alım ve fiyat politikalarında üretim kararını etkilediğini, ödeme şekli konusunda üretici lehine faaliyette bulunduğunu, TMO'nun genel anlamda hizmetlerinden ve faaliyetlerinden memnun olmadıkları belirlenmiştir. Bunun dışında TMO'nun kaliteye dayalı alım sistemine geçmesi hakkında %26,3'ünün kararsız, %26,3'ünün katılmadığını ve aynı şekilde randevu sistemi hakkında üreticilerin %35,4'ünün kararsız, %23,3'ünün katıldığı gözlemlenmiştir. Genel anlamda en büyük memnuniyetsizliği, kaliteye dayalı analiz metodundan kaynaklı fiyat düşüklüğü ve analiz metoduna güvensizlik olarak ifade etmek mümkündür. Bu durumun, üreticilere doğru bir yöntemle anlatılıp bilinçlendirilmesi, üreticilerdeki bu ön yargının bertaraf edilmesi adına önemli görülmektedir.

Kasım 2022, 77 Sayfa

Anahtar Kelimeler: *Toprak Mahsulleri Ofisi, kamu alım politikaları, buğday, üretici*

ABSTRACT

M.Sc. THESIS

**TURKIYE GRAIN BOARD SOIL PRODUCTS OFFICE AND PRODUCER
INTERACTION IN PUBLIC WHEAT PURCHASE POLICIES: CASE OF
TURKEY KIRŞEHİR PROVINCE MUCUR DISTRICT
AYBÜKE BULUT**

Kırşehir Ahi Evran University

Graduate School of Sciences and Engineering

Department of Agricultural Economics

Advisor: Assoc. Dr. Hasan Gökhan DOĞAN

The aim of this study is to determine the place of wheat, which is the main food source of the Türkiye Grain Board (TMO), which operates under state control in the purchase and sale of agricultural products, in purchasing policies and its effect on producer behaviors. For this reason, wheat and non-wheat crop production patterns, population and workforce existence of wheat producers operating in Mucur district of Kırşehir province, variety selection and production, marketing when producing wheat, decision-making processes while producing wheat and the place and importance of TMO in all these processes. aimed to be determined. The material of this study consists of the information obtained through a face-to-face survey with 100 producers in the Mucur district of Kırşehir. Purposeful sampling method was used in the study and the data obtained were interpreted by converting into tables and graphics. Some of the important variables were cross-tabulated and statistically chi-square analysis was performed. Crosstabs are made by business size groups. While determining the business size groups, the most appropriate distribution was provided to ensure homogeneity on the basis of groups.

According to the research, it has been observed that the producers pay attention to the availability of easily available varieties when planting wheat seeds, the time of wheat sales is very important, the region of the wheat variety affects the price when selling the wheat, the glassy grain ratio in the price is very important, and the purchase and price policies of

TMO affect the production decisions. According to the results of the chi-square analysis, it was determined that there is a statistically significant relationship between the size of the wheat planted land and the mentioned factors. It has been determined that TMO plays an active role in the determination of grain prices, affects the production decision in purchasing and price policies, acts in favor of the producer in terms of payment method, and they are not generally satisfied with the services and activities of TMO. Apart from this, it has been observed that 26.3% of the producers are undecided, 26.3% do not agree about the transition of TMO to the quality-based procurement system, and 35.4% of the producers are undecided and 23.3% agree about the appointment system. In general, it is possible to express the greatest dissatisfaction with the analysis method based on quality, as low price and distrust of the analysis method. Explaining this situation to the producers in a correct way and raising awareness is considered important in order to eliminate this prejudice in the producers.

November 2022, 77 Pages

Keywords: *Turkiye Grain Board, public procurement policies, wheat, producer*

1. GİRİŞ

1.1. Çalışmanın Amacı

Türkiye, 1928 yılında patlak veren ekonomik krizin etkilerini azaltmak için tarım politikaları uygulamıştır. Bunlar; destekleme alımları, taban fiyatı belirlenmesidir. Tarım politikaları doğrultusunda hububat alımı yapılması için 1932 yılında T.C. Ziraat Bankası buğday alımı için görevlendirilmiştir. Fakat fazla üretim sonucunda depolama yetersiz kalmış ve Buğday Masası Şefliği adı verilen ve aslında Ziraat Bankası adına yürütülen faaliyetleri sürdüreceği ayrı bir kuruluş ihtiyacı doğmuştur. (Anonim, 2018).

Devletin vermiş olduğu karar ile 1938 yılında Toprak Mahsulleri Ofisi kurulmuştur (Tarhan, 2020). Toprak Mahsulleri Ofisi: “İktisadi Devlet Teşekkülünün hukuki bünye, amaç ve faaliyet konuları, organları ve teşkilat yapısı, müessese, bağlı ortaklık ve iştirakleri ile bunlar arasındaki ilişkileri ve ilgili diğer hususları düzenlemek hususunda 8.6.1984 tarih ve 233 sayılı Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname çerçevesinde faaliyette bulunmak üzere görevlendirilmiş bir iktisadi devlet teşekkülüdür.” olarak tanımlanmıştır (Anonim, 2020a). Üreticisinin piyasa şartları altında ezilmesini engellemek, kar-zarar ilişkisi gütmeyen üreticisinin yanında durmayı amaç edinmiştir (Memiş ve Keskin 2015; Anonim, 2021b). Tüm bunların ışığında bu çalışmada araştırma alanındaki buğday üreticilerinin çeşit seçimi, çeşitlerin yaygınlığı, ürün verimliliği ve ürünü satabilme, üretim planı oluşturmasında TMO'nun izlediği politikaların etkisi incelenmiştir. TMO'nun üretici davranışlarına etkisi araştırılıp etkinliğinin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

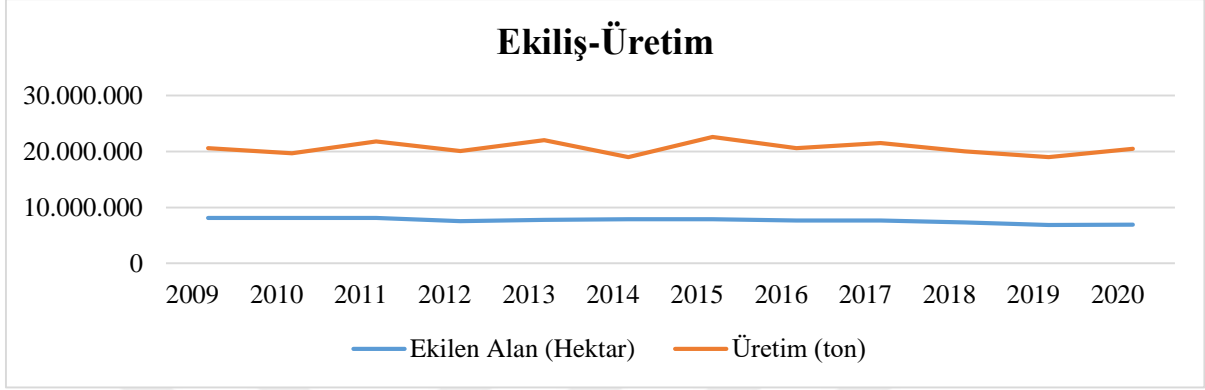
1.2. Çalışmanın Önemi

Her ülkenin temel besin kaynağı tarımdır ve her ülke kendi kendine yetebilmek için tarım politikaları geliştirmektedir (Kızılaslan, 2004). Tüm dünyada temel besin kaynakların en başında hububatlar gelmektedir. Hububat içerisinde de buğday çok önemlidir ve çok talep görmektedir. İnsan için gerekli enerji ve protein ihtiyacının %20 kadarını buğday sağlamaktadır. İnsanlar için her ne kadar önemli ise de hayvanlar içinde yem olarak kullanılan çok değerli bir besindir (Büyükkılıç, 2021).

Buğday üretimi, Türkiye’de aktif bir şekilde yapılmaktadır. Tarım yapılabilir arazi bakımından zengin olan Türkiye’nin yüz ölçümü incelendiğinde 23,14 milyon hektar alan

tarım yapılmakta olup nadas alanlar çıkarıldığında ise 15,6 milyon hektar alanda aktif bir şekilde tarım yapılmaktadır. Bu alanın da %70'inde hububat ekilmektedir. Hububat ekim alanının genişliğinde önceliği buğdayda olup bunu arpa ve mısır takip etmektedir. Türkiye'de artan nüfusla beraber buğdaya olan talep de artmaktadır. Ekmek, bulgur, makarna, ırmık vs. tüketimi ile 19-19,5 milyon ton buğday tüketilmektedir (Anonim, 2020b).

Kaynak: TMO, 2020b

Şekil 1. Türkiye Buğday Üretimi ve Ekim Alanı.

2020 yılında buğday ekim alanı içerisinde buğdayın %78'i kuru, %22'si sulu alandır. Grafik incelendiğinde yağış miktarı üretimi doğrudan etkilemektedir. Şekil 1 verilerinde Türkiye buğday üretimi 2015 yılında 22,6 milyon ton, 2020 yılında buğday üretimi 20,5 milyon ton olarak belirlenmiştir. Son on yıllık buğday üretiminde 19,0-22,6 milyon ton aralığında gerçekleşmiştir. (Anonim, 2021b).

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin en önemli besin kaynağı olan hububat, küresel açıdan da çok önemlidir. Hububat ticarete önemli olmasıyla beraber stratejik konuma sahiptir. (Arısoy, 2010). Arz talep ilişkisi bulunan bu ürünün üretiminin yanı sıra depolaması da çok önemlidir. Depolamadan önce fiziksel özellikleri iyi belirlenmeli, depolama alanı ve koşulları iyi şekilde sağlanmalıdır. Tarımsal ürünlerin raf ömürleri kısa olduğu için doğru depolanması ve muhafaza edilmesi gerekmektedir. Aksi gerçekleştiğinde ürün kaybı yaşanır (Memiş ve Keskin, 2015). Bu durumun sürdürülebilir olması için dünya'da ve Türkiye'de farklı politikalar uygulanmaktadır. Türkiye'de 1928 yılından sonra hububat alımı ve muhafazası devlet tarafından yapılmaya karar verilmiş ve gerekli çalışmalar sonucunda 1938 yılında Toprak Mahsulleri Ofisi kurulmuştur. Toprak Mahsulleri Ofisi üretim devamlılığı ve fiyat istikrarı için yol gösterici olmuştur (Tarhan, 2020).

Kırşehir ilinin çalışan nüfusunun %68'i tarım ve hayvancılıkla geçimini sağlamaktadır. Genellikle kuru tarım yapılmaktadır. Ortalama tarım alanlarının 200.000 hektar alanında

hububat ekimi yapılarak yıllık ortalama 500.000 ton üretim yapılmakta ve İç Anadolu hububat ambarları konumundadır (Anonim, 2004). Bu bağlamda Kırşehir ili Mucur ilçesi çalışmaya konu alınmıştır.

2. GENEL KISIMLAR

2.1. Literatür Tarama

Kamu buğday alım politikalarında Toprak Mahsulleri Ofisi ve üretici etkileşimi: Kırşehir ili Mucur ilçesi örneği adlı çalışmamız için literatürler taranmış olup aşağıdaki gibi kısaca değinilmiştir.

Benirschka ve Koo (1995), çalışmalarında Dünya Buğday Politikası olan Simülasyon Modelini kullanmışlardır. Politikalarının dünyadaki buğday piyasasına, tarımına ve ticaretine etkileri araştırılmıştır. İhracatçı devletlerin, ithalatçı devlet ve bölgelerin içinde bulunduğu 11 buğday sınıfını kapsayan araştırmada bu modelin bilgisayar uygulaması ve yapısını açıklamışlardır.

Özdilek (1998), vadeli işlemlerin tarımsal ürünler üzerinde etkileriyle fiyatlanma ve mahsullerin verimliliği üzerine araştırma yapmışlardır. Gelişmiş ülkelerin vadeli piyasaları yakından incelenerek, Türkiye'deki serbest piyasanın dünya piyasası ile aynı seviyelerde ilerleyebilmesi amacıyla incelemeler yapmıştır. Burada en büyük görev ise TMO'ya, Tüccar ve borsaya düştüğünü belirtmişlerdir.

Cemalcılar (1999), yaptığı çalışmada depolama fonksiyonlarını ele almış ve bunun sonucunda iki şekilde mümkün olacağını belirtmiştir. Üretilen ürünlerin işletmenin sınırları içerisinde veya dışında istiflenmesi şeklinde olduğunu belirtmiştir. Bunu da şu şekilde açıklamıştır: Üreticiler elde ettikleri ürünleri nakliye araçları ile piyasada var olan pazarlara götürüp satmalarını, sınırları dışında satmaya örnek olarak göstermiş, işletme içerisinde üretilen ürünleri ise dışarıya çıkarmadan istiflenip daha sonraki zamanlarda ise alıcılara dağıtımının gerçekleştirilmesi olduğunu belirtmiştir.

Kızılaslan (2004), araştırmasında AB ve OECD Ülkeleri temel alınarak özellikle buğday için ekiliş, üretim, verim, dış-ıç ticaret ve fiyatlanma politikaları Türkiye ve diğer ülkelerle karşılaştırılmış, buğday üretiminde iniş ve çıkışlar yaşandığı net bir şekilde tespit edilmiştir.

Kesbiç ve diğ. (2005), Grubel-Lloyd ölçüsü diye literatürlerde geçen, asıl ismi Endüstri-İç Ticaret Katsayıları olan ölçü ile endeks oluşturmuşlardır. Burada endeks ile nedensellik

testleri yapılıp tarım sektörünün rekabet gücünü açığa çıkartmak için çalışmalar yapmışlardır.

Erbay (2007), yaptığı çalışmada tarım ürünlerinin piyasaları incelendiğinde fiyat dalgalanmalarının çok olduğunu ve devletin bu fiyat dalgalanmalarını engellemek için piyasalara müdahale ettiğini ifade etmiştir. Devletin yükünü azaltmak için ise Toprak Mahsulleri Ofisinin de desteği ile lisanslı depoculuk kurulmuştur. Lisanslı depoculuğun kurulma amacının devletin finans yükünün azaltılması için önemli bir araç haline geldiğini tespit etmiştir.

Konyalı ve Gaytancıoğlu (2007), Trakya Bölgesine ait üreticilerin gübre, ilaç, tohum vb. girdilerin kullanımının çok olması, buğday gelirinin düşük olması, buğday pazarında birden çok kuruluşun etkisi olduğunu belirlemişlerdir. Bu çalışmada 262 üretici ile çalışmışlardır. Kırklareli, Tekirdağ ve Edirne illerinin %50'den fazlasının buğday alımının Toprak Mahsulleri Ofisi kanalıyla olması gerektiğini söylemişlerdir. Bu illere ait bazı ilçe ve köylerde TMO alım merkezlerinin kapatılmasını istemediklerini ve alım kriterlerinin zorlu olduğunu, alıma girmeyen ürünlerini tüccara vermek durumunda kaldıklarını belirtmişlerdir.

Tutar (2010), Adana ili ve ilçelerindeki üreticilerin, kooperatiflerin, tüccarların ve TMO'da bulunan depoların, depolama koşulları incelenmiştir. Araştırmaya konu olan depolarda, Depolama yapılırken nelere dikkat edilmesi gerektiğini, eksik taraflarını ve eklenmesi gereken kısımları tek tek araştırmış ve depolama planlarının eksiksiz yapılması gerektiğine vurguda bulunmuşlardır.

Deniz ve diğ. (2011), yaptığı çalışmada tarımsal mahsullerin alınıp satılmasının yalnızca devlet kanalıyla ya da herhangi bir işletme tarafından yapılmasından ziyade elektronik ortamda olması gerektiğini belirtmişlerdir. Yer ve zaman gözetmeksizin çiftçinin, tüccarın ya da kişilerin alım satım yapabilmesi rekabet üstünlüğünü sağlayacağını ifade etmişlerdir.

Karakuş (2017), Konya ili Çumra ilçesindeki hububat üreticileri ile yaptığı çalışmada; Toprak Mahsulleri Ofisinin (TMO) faaliyetlerinin üreticilerin üzerindeki etkilerini belirlemek amacıyla tabakalı örnekleme yöntemi kullanılarak görüşmeler yapmıştır. Arazi büyüklüklerine göre gruplandırılmış işletmelerin, tercih ettikleri satış yerleri temel alınarak, buğday ve mısır satış fiyatıyla ekim alanı arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuşlardır. Son olarak da devletin her zaman üreticiyi desteklemeleri gerektiğini belirtmişlerdir.

Dörtok ve Aksoy (2018), hububat alanında buğdayı temel olarak eşanlı model yöntemini kullanıp buğdayı arz, talep, fiyatlanma ve ithalat yönünden incelemişlerdir. Bunun sonucunda da bir önceki yıl ve yeni yıl karşılaştırıldığında TMO tarafından alınan buğday miktarı üretimini etkilediği gözlemlenmiştir. Buğday üretiminde ise buğdayın kişi başına tüketim gelirini ve fiyatını etkilediğini tespit etmişlerdir. Bu uygulanan yöntem ile TMO'nun üretici üzerinde pozitif etkide olduğunu belirlemişlerdir.

Güdücü (2018), araştırmasında Konya ili hinterlandında bulunan lisanslı depoda muhafaza edilen ürünlerin, ürün senetlerinin kullanımı ve işlem hacimlerinin artmasına yönelik çalışmalar yapmıştır.

Taşçı ve diğ. (2018), Ankara ili içerisindeki un fabrikalarının hububat alımı yaparken özellikle buğday için sırasıyla buğdayın süne yeniği oranına, çeşit, glüten değeri, protein oranı ve hektolitre değerlerine bakılmaktadır. Tüm bu kriterler buğdayın fiyatını belirlemektedir. Çalışmasında fabrikaların %27 ile Esperia buğday çeşidini birinci, %21 ile Bezostaja buğday çeşidini ikinci, %19,7 ile Tosunbey buğday çeşidini üçüncü olarak tercih ettiğini bunların dışında ise ithal buğday ve makarnalık buğday çeşitlerini tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Araştırmalarına göre Toprak Mahsulleri Ofisinin 2011 yılından sonra kaliteye dayalı alım sistemi hakkında fabrikaların %33'ünün uygulamayı beğendiğini, %30'unun TMO ile ürün alış-verişinin olmadığını ve %13'ünün ise un sanayisine herhangi bir etkisinin gözlenmediğini belirttiklerini aktarmıştır.

Mazreku (2019), Türkiye'de lisanslı depoculuk kavramı üzerinde araştırmalar yapıp üreticilere lisanslı depoculuğun avantajlarını anlatarak işleyişi ile ilgili bilgiler aktarılmış ve borsa üzerinden ELÜS ile ürünlerini satabileceklerini de anlatmışlardır.

Peker (2019), Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren enflasyon verileri incelenip gıda enflasyonunun toplam enflasyon içinde ne kadar önemli olduğunu belirtmişlerdir. Türkiye'de 2005-2018 yıllarında oluşan fiyatlardaki sorun gıda enflasyonu olarak karşımıza çıktığını bildirmiş ve enflasyon sorununu gıdalarda oluşan fiyatlar üzerinden açıklamışlardır. Toplamda enflasyonun sabit hale gelebilmesi için fiyatların belirli bir istikrara kavuşması gerektiğini savunmuşlardır. Bu anlamda da çözüm olarak lisanslı depoculuğu önermişler ve lisanslı depoculuk sistemini kuramsal ve uygulama yönlerini ele alarak değerlendirmişlerdir.

Tarhan (2020), bu çalışmalarında Toprak Mahsulleri Ofisinin alım politikalarındaki yerini ve üreticiler üzerindeki etkisi Ankara ili Gölbaşı ilçesinde araştırılmıştır. Tabakalı örnekleme

yöntemi ile işletmelerin hububat pazarlanmasında çeşit seçimi ilişkisinin ortaya çıkması amaçlanmıştır. Bu bağlamda ise; işletmelerin hububatın satış fiyatına etki ettiği düşünülmüştür. Çalışma sonucuna göre buğday satışında problem yaşanmadığı, özellikle hemen ödeme yapılan işletmeler üreticiler tarafından seçildiği, hububat alımında ve ücretinin belirlenmesinde TMO'nun etkili olması gerektiğini ve TMO'nun üretim kararlarını etkiledikleri belirlenmiştir.

Ateş (2021), Türkiye genelinde son yıllardaki kuraklıktan kaynaklı girdi maliyetleri gübrenin ve sarf malzemelerin temininin gittikçe zorlaştığı bu sebepler dolayısıyla buğday üretiminin azaldığı görüşüne varmıştır. Yaptığı çalışmada ise; buğday üretiminin azalmasına sebep olabilecek faktörler araştırılmıştır.

Doğan ve Bulut (2021), Tarım sektöründe lisanslı depoculuk faaliyetleri Kırşehir ili Mucur ilçesi örneği ile ele alınmıştır. İlçede faaliyette olan LİDAŞ' da üreticilerin mahsullerini nasıl muhafaza ettiği, desteklerin neler olduğu ve nasıl faydalandıkları, memnuniyetleri araştırılmıştır. Ayrıca, üreticilerin olumlu özellikleri yanında diğer sorunları da ele alınmıştır. Bu sorunların çözümlenmesiyle beraber lisanslı depoculuk faaliyetlerine ilginin artacağı kanaatine varmışlardır.

2.2. Dünyada Buğday

Tüm dünyada insan beslenmesinin yapı taşını oluşturan olmazsa olmaz besin buğdaydır. Buğdayı; un, makarna, irmik, bisküvi vs. olarak tüketilmektedir. Son yıllarda ise pandemi dolayısıyla buğdaya olan talep oldukça artmıştır (Anonim, 2021d). 2020/21 yıllarındaki 11 milyon tonluk artış ile toplamda 289 milyon ton olarak en yüksek stok miktarına ulaşmıştır. 289 milyon tonluk üretimde %17'lik paya sahip olan Çin ilk sırada, AB ve Hindistan ise sırasıyla Çin'i takip etmektedir. Türkiye ise hububat dünya sıralamasında %3'lük pay ile 10. sırada yer almıştır (Anonim, 2021c). 2020/21 sezonunda buğday verimi; Avrupa Birliği, Ukrayna, Amerika Birleşik Devletleri, Hindistan ve Arjantin'de azalma olurken, bu ülkeler dışındaki ülkelerde de önceki sezonlara göre artış yaşandığı görülmüştür. 2020/21 sezonunda ise buğdaydaki verim, %1,7 düşüşle 3,45 ton/ha olduğu belirlenmiştir (Anonim, 2021c).

Tablo 1. Buğday Tahıl Pazarı (FAO, 2021)

Yıllar	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22
Üretim	2.694,90	2.647,70	2.712,10	2.772	2.791,30
Tedarik	3.520,10	3.506,90	3.546,50	3.598,20	3.618,80
Kullanım	2658,9	2.690,30	2.712,40	2.762,10	2.809,60
Ticaret	423,2	411,30	439,40	476,7	480,30
Biten Stoklar	859,2	834,50	826,20	827,5	822,10

2017/2022 yılları arasında yer alan buğday üretim, tedarik, kullanım, ticaret ve biten stokları Tablo 1’de gösterilmiştir. Tablo 1’de olduğu gibi dünya çapındaki hububat üretiminde artış gerçekleşmiştir. Rusya, Kanada, ABD, Brezilya gibi devletlerin buğday üretimi artmış, AB, Ukrayna ve Arjantin gibi devletlerin ise buğday üretimi azalmıştır (Anonim, 2020c).

Dünyadaki hububat içerisinde arpa ve mısır fiyatlarındaki artış buğday kullanımını arttırmıştır. Çin (2020/21 yılında 10 milyon ton ithalat) ve Pakistan’ın (2020/21 yılında 3 milyon ton ithalat) yaptığı ticaret ile buğday tüketimi önceki yıla kıyasla beş milyon ton artış ile 189 milyon tona ulaştığı görülmüştür. Dünya geneli değerlendirildiğinde ise son yılların en yüksek seviyesine ulaşmıştır (Anonim, 2020c).

2.2.1. Dünya Üzerinde Buğday Ekim Alanı

2021/22 yılları ile dünyada buğday ekimini en çok Hindistan, Rusya, AB, Çin ve ABD yaparken, %54,8’ini sadece Hindistan oluşturmaktadır (Anonim, 2021d). Tablo 2’ye bakıldığında buğdayın dünyada ekim alanı 2020/21 üretim döneminde 222 milyon ha’ dan 2022 sezonunda %0,9 artacağı düşünülmektedir. Aynı şekilde ekim alanları %1,7, verimin ise %0,9 artacağı düşünülmektedir (Anonim, 2021d).

Tablo 2. Dünya Buğday Verileri (bin ton) (Anonim, 2021d)

	2017/18	2017/18	2019/20	2020/21	2021/22	Değişim (%)
Alan (Bin Ha)	218.475	215.439	216.654	221.848	223.790	0,9
Verim (Ton/Ha)	3,49	3,4	3,53	3,5	3,53	0,9
Üretim	762.557	731.552	764.156	776.097	788.978	1,7
Tüketim	740.499	733.179	741.805	774.267	785.297	1,4
Yılsonu Stokları	287.816	284.084	299.439	294.667	294.962	0,1
İthalat	184.046	174.053	187.880	193.046	199.036	3,1
İhracat	185.427	176.158	194.876	199.648	202.422	1,4
İhracat Fiyatı (\$/Ton)	211	241	219	239	284	19

2021/22 dönemi dünya geneli hububat içerisindeki buğday ihracatı %1,4 (202 milyon ton) ve ithalatın %3,1 (199 milyon ton) artacağı düşünülmektedir. COVID-19 nedeniyle buğdaya olan talep gittikçe artmış ve buğdayın fiyatı 239 \$/ton'a çıkmıştır (Anonim, 2021d).

Tablo 3. Dünya Ekim Alanında Önemli Ülkeler (%) (Anonim, 2021d)

	HİNDİSTAN	RUSYA	AB	ÇİN	ABD
2019/20	13,5	12,6	11,2	11	7
2020/21	14,1	12,9	10,4	10,5	6,7
2021/22	14,1	13	10,7	10,3	6,8

Dünyada ekim alanları incelendiğinde Hindistan, Rusya, AB, Çin ve ABD ilk sıralarda yer almaktadır. 2019/20 sezonunda %55,3 oranında ekim yapılırken, Tablo 3'de görüldüğü üzere 2021/22 sezonunda %54,9'a gerilemiştir.

Tablo 4. Buğday Üretiminde Önemli Ülkeler (%) (Anonim, 2021d)

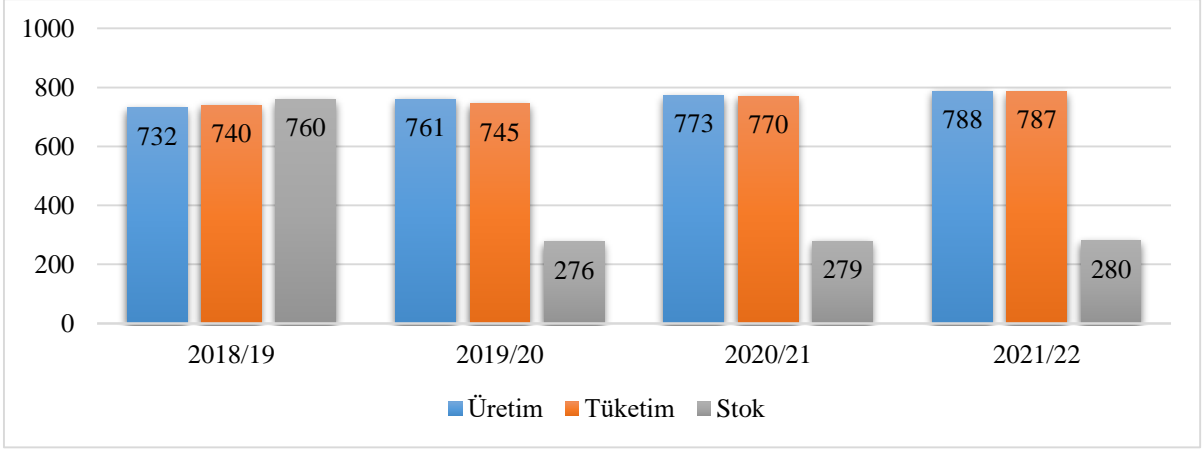
	ÇİN	AB	HİNDİSTAN	RUSYA	ABD
2019/20	17,5	18,2	13,6	9,6	6,9
2020/21	17,3	16,2	13,9	11	6,4
2021/22	17,2	17	13,7	10,8	6,5

Çin, AB, Hindistan, Rusya ve ABD dünya buğday üretiminde önemli ülkelerdir. 2019/2020 sezonunda en yüksek üretim AB üstlenirken, 2020/21 ve 2021/22 yıllarında ise Çin üretimi önde götürmektedir (Tablo 4).

2.2.2. Dünya Üzerinde Buğday Üretimi

Dünya üzerinde buğday üretimi incelendiğinde, son yıllarda %1,4 oranında bir artma yaşandığı gözlemlenmiştir. Bu artışı Rusya, Kazakistan, Avustralya ve Kanada'daki üretim sağlamıştır. 2021-22 döneminde tüketim %2 (756 milyon ton), üretim de ise %3 (790 milyon ton) artış olacağı öngörülmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde ve Kanada'da üretim artışı yaşanırken; AB, Meksika ve Kuzey Afrika'ya bakıldığında düşüş yaşandığı görülmüştür. Bir önceki yıla göre tüketim miktarı hemen hemen bir milyon ton düşüşle beraber, yaklaşık 34 milyon ton olmuştur (Anonim, 2021g).

Şekil 2. Dünya Üretim, Tüketim ve Stok (Milyon ton) (Anonim, 2021e)

Şekil 2 incelendiğinde 2021/22 yıllarında dünya buğday üretimi önceki yıla kıyasla %2'lik artış ile 788 milyon tona, dünya buğday tüketimi ise önceki yıla göre %2 artışla 787 milyon tona yükseleceği belirtilmiştir.

USDA' nın Ağustos ayı raporuna göre, iklimsel sorunlar beraberinde Rusya, ABD ve Kazakistan'ın üretiminde ve en dikkat çekici olarak Kanada'nın ise son 10 yılın en düşük verimine sebep olacaktır. Dünyada bir tarafta verim ve üretim düşüklüğü yaşanırken diğer tarafta Ukrayna ve Avustralya'da verim ve üretimin artışı ile kısmen dengeleneceği düşünülmektedir (Anonim, 2021e).

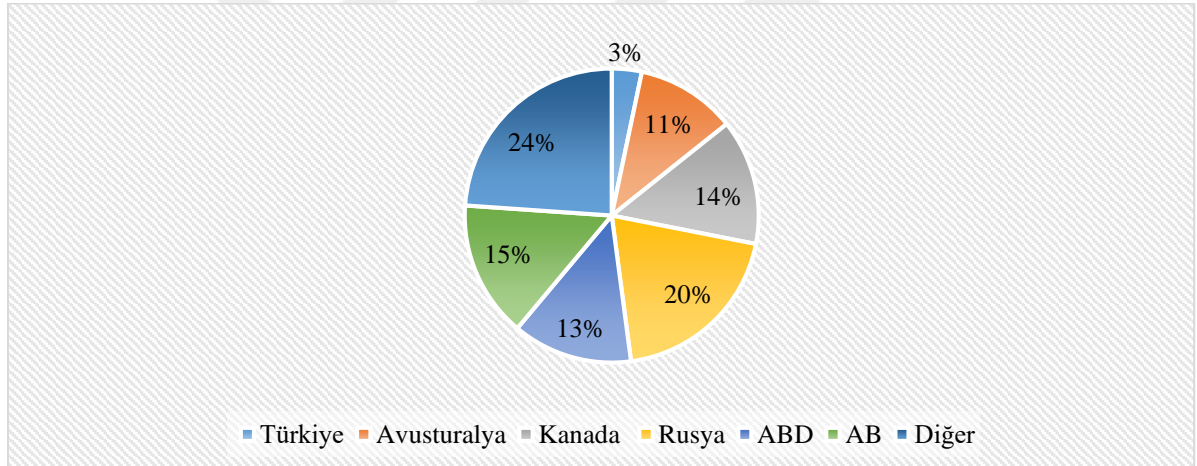
2.2.3. Dünya Üzerinde Buğday Tüketimi

IGC (Uluslararası Hububat Konseyi) verilerine göre buğday tüketimi; 2018/19 sezonunda 740 milyon ton olan üretim tüketimi karşılayamazken, 2019/20 sezonunda 744 milyon ton ise üretim tüketimin üstünde kaldığı belirtilmiştir. 2020/21 sezonundaki fark 8 milyon iken, 2021/22 sezonunda bu farkın 3 milyona düşeceğini belirtmişlerdir. USDA (Amerika Birleşik Devletleri Tarım Bakanlığı)'ya göre; 2020/21 döneminde Çin'de 150 milyon ton, AB'de 104 milyon ton, Hindistan'da 103 milyon ton, Rusya'da 41 milyon ton, ABD'de 30 milyon ton, Pakistan'da ise 26 milyon ton tüketim gerçekleşmiştir. Bu devletlerin 2021/22 sezonunda da aynı tüketim seviyesinde olacağı düşünülmüştür. Dünya buğday tüketiminde gözden kaçan ve en fazla buğday tüketimi yapan ülkeler Mısır ve İran'dır. 2021/22 döneminde tahminen Mısır 21 milyon ton, İran'da ise 18 milyon ton buğday tüketilmesi düşünülmektedir (Büyükkılıç, 2021).

2.2.4. Dünya Üzerinde Buğday Dış Ticareti

2021/22 döneminde toplam tahıl üretimi 2,8 milyar tondur. Söz konusu üretimin %28'ini buğday oluşturmaktadır. Tahıl ihracatının da %41'i buğdaydan oluşmaktadır. Dünya buğday ihracatında Rusya, AB, ABD, Ukrayna, Kanada, Avusturalya ve Türkiye ilk sıralarda yer almaktadır (Anonim, 2021d). Ankara Ticaret Borsası verilerine göre; dünyada buğday üretimi 2020/21 sezonunda önceki yıla kıyasla artmış ve 763 milyon tona ulaşmıştır. Çin'deki buğday tüketimi artıp ABD'de düşmesiyle biraz denge sağlanmıştır. Mısır ve arpadaki fiyat artışı buğdaya olan yönelimi arttırmasıyla 2020/21 sezonunda Çin ve Pakistan'ın yaptığı buğday ticareti ile bir önceki seneye göre 5 milyon ton artarak 189 milyon tona ulaşmıştır (Anonim, 2021c).

Dünya buğday hacminin önemli bir bölümünün üretimi belirli ülkelerin elinde olması ve dünyada en çok tüketimi yapılan hububatın buğday olması sebebiyle en çok ticareti yapılan tarım ürünlerinden birisidir (Gómez ve Devadoss, 2004).

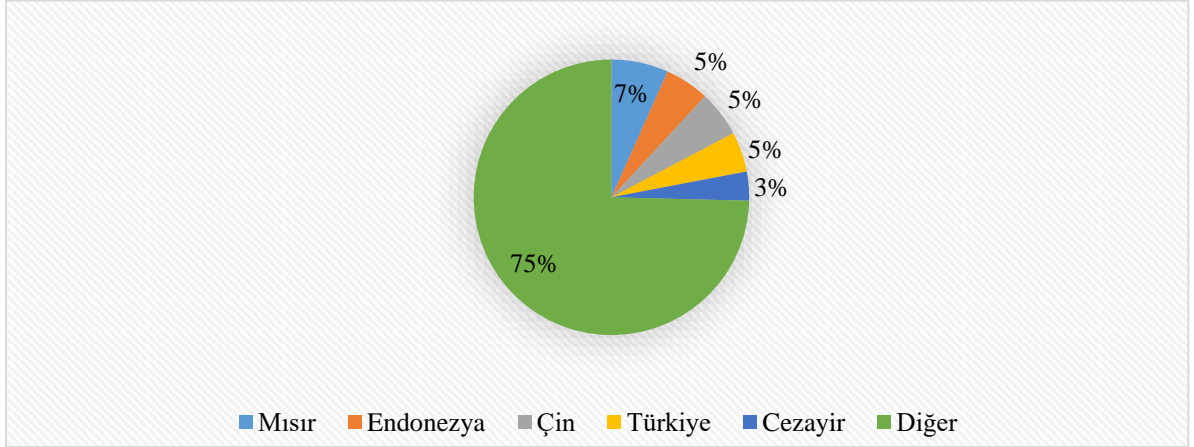

Şekil 3. Ükelere Göre Dünya Buğday İhracatı(2020/21) (Anonim, 2021d)

Ülkeler bazında dünya buğday ihracatı Şekil 3'de görüldüğü üzere; 2020/21 sezonunda ilk sırada Rusya (38,9 milyon ton) yer almaktadır. Dünya buğday ihracatında öne çıkan ülkeler; AB, ABD, Rusya, Kanada, Avustralya ve Türkiye'dir. Bu ülkeler arasında ihracatta Rusya %20'lik pay alarak ilk sıraya yerleşmiştir (Şekil 3).

Ülkelerin buğday ithalatında son yıllar incelendiğinde yukarı doğru bir ivme kazandığı görülmekte olup Pandemi nedeniyle 2020/21 sezonunda üretim azalmış, buğdayın yemlik olarak kullanımı artmıştır. Bu da buğday talebini değiştirmiş önceki senelere göre ithalat artmıştır (Anonim, 2021c). Uluslararası buğday ticaretindeki ülkeler, Mısır (13 milyon ton),

Endonezya (10 milyon ton), Çin (10,5 milyon ton), Türkiye (9 milyon ton), Cezayir (6,5 milyon ton), Bangladeş (6,5 milyon ton) ve Brezilya (6,6 milyon ton) olarak sıralanmaktadır. Rusya (yaklaşık 40 milyon ton), AB (yaklaşık 33 milyon ton), ABD (yaklaşık 25 milyon ton), Kanada (yaklaşık 23,5 milyon ton), Avustralya (yaklaşık 21 milyon ton), Ukrayna (yaklaşık 20 milyon ton), Arjantin (yaklaşık 13 milyon ton) ihracatta ön sıralarda yer aldığını belirtmiştir (Büyükkılıç, 2021).

Şekil 4. Ükelere Göre Dünya Buğday İthalatı (2020/21) (Anonim, 2021d)

Dünya buğday ithalatında söz sahibi ülkeler (Şekil 4) Mısır, Endonezya, Çin Türkiye, Cezayir ve şekil 4’de belirtilen diğer kısmında kalan ülkeler olarak sıralanmaktadır.

2.3. Türkiye’de Buğday

Türkiye, jeopolitik konum ve coğrafik özellikler sayesinde oldukça geniş ürün yelpazesine sahip ve ekolojik özellikleri ile tarımsal üretim bakımından şanslı bir ülkedir. Elde edilen mahsullerle ihracatta ciddi gelirler sağlamaktadır. Özellikle hububat alanında buğday başta olmak üzere un ihracatında birinci, makarna ihracatında ikinci sırada bulunmaktadır (Anonim, 2020b). Dünyada ve Türkiye’nin tüm bölgelerinde yetiştirilen temel gıdanın yapı taşını oluşturan buğday önemli bir yere sahiptir. Türkiye’nin ekolojik özelliklerinden dolayı oldukça fazla buğday çeşidi bulunmakta ve uygun çeşit standardında, verimli ve kaliteli bir şekilde iç piyasaya sunulması için dünyadaki teknolojiler yakından izlenmekte ve uygulanmaktadır. Buna rağmen üretimin geniş alanlarda yapılması, hava şartları ve her arazinin sulanamaması gibi nedenlerden dolayı verim düşmekte ve arz talep dengesi her yıl değişmektedir. Sulanamayan bölgelerde her yıl üretim mümkün olmadığından buğday-nadas münavebesi şeklinde ilerlenmektedir. Türkiye’de en çok İç Anadolu ile Güney Doğu

Anadolu Bölgelerinde buğday üretimi yapılmaktadır. Bu bölgelerimizde verim diğer bölgelere kıyasla düşüktür (Kızılaslan, 2004).

USDA (ABD Tarım Bakanlığı)'nın yayınlamış olduğu bilgilere göre 2020/21 dönemi mahsul veriminde 6,6 milyon ton ile 9. sırada Türkiye yer almaktadır (Anonim, 2021d). Türkiye'de 2021 yılına bakıldığında buğdayda %14 oranında azalışla yaklaşık 18 milyon ton, arpada %31 azalışla yaklaşık 6 milyon ton, çavdarda %32 azalma ile 200 bin ton, yulafta %12 azalmayla 276 bin ton seviyelerinde olduğu görülmektedir (TÜİK, 2021). Tarım Orman Bakanlığı (Anonim, 2021e) verilerine göre; Türkiye'de 2020 yılı ekiliş alanları incelendiğinde 56,6 milyon dekar alandan 33,1 milyon ton (ekmeklik buğday 16,5 milyon ton, makarnalık buğday da 4 milyon ton) mahsul elde edilmiştir. İç piyasada buğday tüketimi ise 20 milyon ton olup yeterlilik %89,5'tir (Anonim, 2021d).

2.3.1. Türkiye'de Buğdayın Ekim-Üretim Alanı ve Verimi

2020/21 döneminde TÜİK verilerine göre Türkiye buğday ekim alanları dünyanın %3,2'sini kapsamaktadır. Türkiye'de toplam ekilen alanın %70'ini hububat oluşturmaktadır. Hububatlar içerisinde de ilk sırayı buğday almaktadır. Buğday üretimi; 2020/21'de ekim alanı ve verimde %7,9 artış ile 20,5 milyon ton olmuştur. 2021/22 sezonunda ise iklimsel sebeplerle üretimin 19 milyon tona düşeceğini belirtmişlerdir (Anonim, 2021d).

Tablo 5. 2009-2019 Yılları Arası Buğday Ekilen Alan, Üretim, Tüketim Verileri (TÜİK, 2022)

Yıllar	Ekilen Alan (Hektar)	Üretim (Ton)	Kullanılabilir Üretim	Tüketim	Kişi Başına Tüketim	Kullanım (Ton)
2009	8.100.000	20.600.000	19.467.000	14.494.543	199,8	22.418.007
2010	8.103.400	19.674.000	18.591.930	15.766.287	213,9	22.766.035
2011	8.096.000	21.800.000	20.601.000	17.089.529	228,7	23.825.535
2012	7.529.639	20.100.000	18.994.500	17.042.330	225,4	23.024.199
2013	7.772.600	22.050.000	20.837.250	16.329.709	213	25.022.439
2014	7.919.209	19.000.000	17.955.000	15.604.364	200,8	23.735.716
2015	7.866.887	22.600.000	21.357.000	14.399.259	182,9	25.466.527
2016	7.671.945	20.600.000	19.467.000	14.490.08	181,5	24.053.405
2017	7.668.879	21.500.000	20.317.500	-	174,6	26.427.069
2018	7.299.271	20.000.000	18.900.000	-	179,4	25.367.562
2019	6.846.327	19.000.000	17.955.000	-	192,8	28.748.317

Tablo 5 incelendiğinde 2009/19 yılları arasında ekilen alan, üretim, kullanılabilir üretim, tüketim ve kişi başına tüketim sütunlarındaki değerlerde artma ve azalmalar yaşandığı görülmektedir.

Tablo 6. Küresel Buğday Üretimi ve Türkiye (Milyon Ton / Hektar) (İstikbal, 2020)

Yıl	Dünya Üretimi	Toplam Ekili Alan	Türkiye'nin Üretimi	Türkiye de Ekili Alan	Türkiye'nin Üretimdeki Payı	Türkiye'nin Ekili Alanlardaki Payı
2003	549,9	207,4	19	9,05	3,45	4,36
2005	627	221,6	21,5	9,22	3,42	4,16
2007	606,5	215,4	17,2	7,95	2,83	3,69
2009	683,6	225,1	20,6	8,02	3,01	3,56
2011	696,8	220,2	21,8	8,06	3,12	3,66
2013	710,3	218,8	22	7,75	3,09	3,54
2015	741,6	223,4	22,6	7,84	3,04	3,5
2016	748,3	219	20,6	7,6	2,75	3,47
2017	773,4	218,4	21,5	7,66	2,77	3,5
2018	734	214,2	20	7,28	2,72	3,39

Türkiye'nin 2003/18 yılları içerisindeki buğday üretimi incelendiğinde dünya verileri ile kısmen benzediği söylenebilir (Tablo 6). Dünyadaki buğday piyasasında önemli yere sahip olan Türkiye, dünya buğday ekonomisinin %3,24'ünü oluşturmaktadır (İstikbal, 2020). Tablo 6'ya bakıldığında 2003 yılından itibaren Türkiye'de ekili alanlar zamanla düşerken üretiminde ise dalgalanmalar görülmektedir.

Tarım Orman Bakanlığı verilerine göre; dünyada görülen Pandemi (COVID-19) sebebiyle gerek lojistik gerekse tedarik zincirinde yaşanan olumsuzluklara rağmen yaşanan sıkıntılar gıda krizine dönüşmemiştir. Pandemi sebebiyle buğdaya olan talep artması buğday fiyatların ise yükselmesine neden olmuştur. Türkiye'de Pandemi döneminde gıda tedarikinde sorun yaşanmaması için üreticiler aralıksız çalışarak 2019 yılına göre yaklaşık %8 artış ile 20,5 milyon ton üretim gerçekleşmiştir. 2020 yılı bir önceki yıl ile kıyaslandığında yaklaşık %8 artma ile 20,5 milyon ton olarak gerçekleşmiştir (Anonim, 2021f).

2.3.2. Türkiye'de Buğdayın Tüketimi

Dünya üzerinde 2030 yılın da 9,6 milyar kişi ve 2050 yılında ise 12 milyar kişi olacağı düşünülmektedir. Küresel alanda nüfus artımına bağlı olarak tüketim her geçen yıl artmakta olmasına rağmen ekilen alanlar giderek azalmaktadır (FAO, 2021).

Türkiye’de son 50 yıl içerisinde verime, kaliteye yönelik dayanıklı çeşitler yetiştirilmiş. Modern tarım uygulamaları ile buğday üretiminde önemli bir artış sağlanmıştır. Fakat tohumluk, yemlik ve diğer tüketim ile söz konusu buğday ihtiyacı karşılanamamaktadır. Günümüzde ise buğday ihtiyacının karşılanması için daha verimli, kaliteli çeşitler için çalışmalar devam etmekte ve olumlu sonuçlar alınmaktadır (Sağır ve Kara, 2021).

Tablo 7. Son 10 Yılda Ekilen Alana Göre Tüketimin Kişi Başına Düşen Miktarı (TÜİK, 2021)

Yıllar	Ekilen Alan (Hektar)	Üretim (Ton)	Kişi Başına Tüketim
2009	8.100.000	20.600.000	199,8
2010	8.103.400	19.674.000	213,9
2011	8.096.000	21.800.000	228,7
2012	7.529.639	20.100.000	225,4
2013	7.772.600	22.050.000	213
2014	7.919.209	19.000.000	200,8
2015	7.866.887	22.600.000	182,9
2016	7.671.945	20.600.000	181,5
2017	7.668.879	21.500.000	174,6
2018	7.299.271	20.000.000	179,4
2019	6.846.327	19.000.000	192,8

Tablo 7’de Türkiye’de 2019 yılındaki incelemeler sonucunda 6.84 milyon hektar alanda yapılan buğday üretimi 19.0 milyon ton ve kişi başına düşen tüketim miktarı ise 192,8 kg olarak belirlenmiştir. Son beş yıl içerisinde ekilen alan miktarı düşmekte ve tüketim miktarı gittikçe artmaktadır.

Cubadda ve diğ. (2007), buğday içinde de makarnalık buğday hammadde olarak çok yerde kullanılmakta olup, makarnalık buğday tüketimi için yeni kaliteli çeşitlerin geliştirildiğini belirtmişlerdir. Özellikle makarnanın renk ve pişme özellikleri en önemli özellikleri olup güçlü glüten ve yüksek protein içeriğine sahip irmik talep ettiklerini bildirmişlerdir (Cubadda, ve diğ. 2007). Türkiye 2019 yılı tüketimi incelendiğinde; ekim alanının ekmeklik buğdaya ayrılan 58 milyon dekar alandan 16 milyon ton, makarnalık buğdaya ayrılan 11 milyon dekar alandan 3 milyon ton mahsul alınmıştır. 2018-2019 yıllarındaki buğday tüketim miktarı 18,8 milyon tondur. Buğday tüketim miktarının yeterliliği ise %100,5’tir. (Anonim, 2021f).

Tablo 8. Türkiye Buğday Verileri (Bin Ton) Piyasa Dönemi Haziran-Mayıs (Anonim, 2021d)

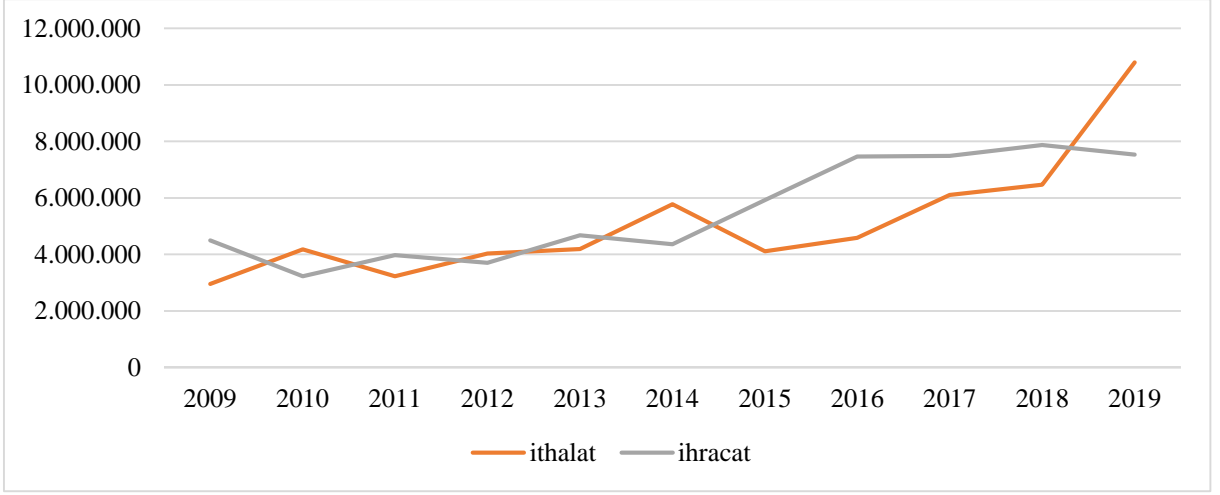
	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20	Değişim (%)
Alan (Bin Ha)	78.669	76.719	76.689	72.993	68.463	-6,2
Verim (Kg/Ha)	287	269	280	274	278	1,3
Üretim	22.600	20.600	21.500	20.000	19.000	-5
Tüketim	18.795	18.756	18.187	18.805	20.070	6,7
İthalat	4.110	4.586	6.110	6.468	10.793	66,9
İhracat	5.918	7.464	7.490	7.873	7.531	-4,4
Stok Değişimi	753	-2.167	750	-1.311	1.148	-187,6

Tablo 8 de; 2015-2020 yılları arasında ekilen alanın yıl yıl azaldığı, verimin ve üretimin düştüğü, tüketimin buna bağlı olarak ithalatın arttığı ve ihracat ile stok değişiminin de arttığı görülmüştür.

Dünya buğday fiyatlarında yıllar içerisinde dalgalanmalar yaşanmaktadır. Özellikle son 5 yıl ele alındığında buğdaya olan talebin artması ile beraber düşük seviyelerde durmuştur. Fakat 2018-19 döneminde Rusya ve AB’nde üretim azalması fiyatların %20-30 üzerine çıkmasına sebep olmuştur. ABD de ise üretimin artması sonucu fiyat düşerken, diğer ülkelerde kalitenin düşmesi ile beraber fiyatlar artmaya devam etmiştir. Bu durumda pazarlarını genişleten Rusya bu durumu lehine çevirip talepleri karşılayarak Rus buğdayının fiyatını arttırmıştır (Anonim, 2020a).

2.3.3 Türkiye’de Buğdayın Dış Ticareti

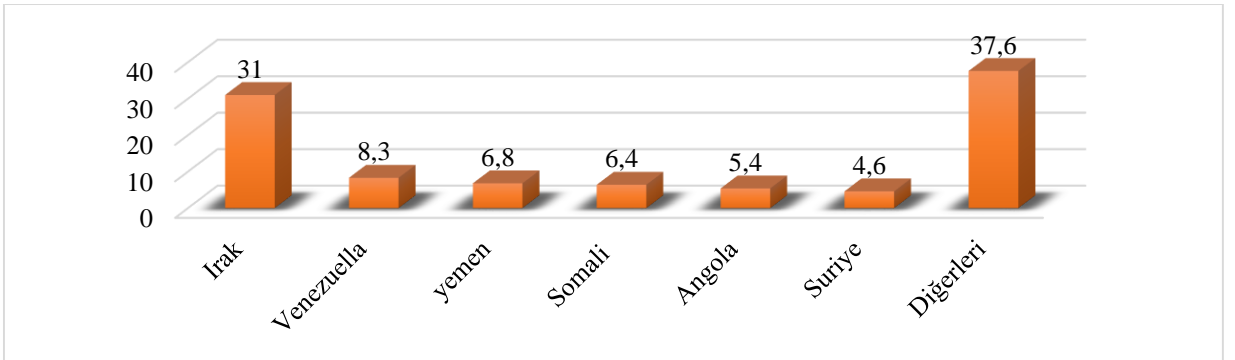
TÜİK verilerine göre Türkiye’de son 20 yıla bakıldığında 59 milyon ton buğday ithal ettiği görülmüştür. Türkiye’de yıllık buğday üretim miktarı yaklaşık 20 milyon ton olup bu oran yıllar içerisinde dalgalanma yaşamaktadır. Örneğin 2019 yılında üretim 19 milyon ton olarak ölçülürken bu oran 2020 yılında 20 milyon ton olarak belirlenmiştir (Anonim, 2021a).

Şekil 5. Türkiye’de Buğday İthalat ve İhracatı (TÜİK, 2022)

TÜİK verilerinden faydalanılarak şekil 5 oluşturulmuştur. Buna göre ithalat rakamları 2009’da 2,9 milyon ton, 2015 yılında 4,1 milyon tondan, 2018’de 6,4’a, 2019’da 10,8 milyon tona çıkarken; ihracat rakamları 2009’da 4,5 milyon ton, 2015 de yaklaşık 6 milyon ton, 2018’de yaklaşık 8 milyon tona çıkarken 2019’da ise 7,5 milyon tona düşmüştür (TÜİK, 2022).

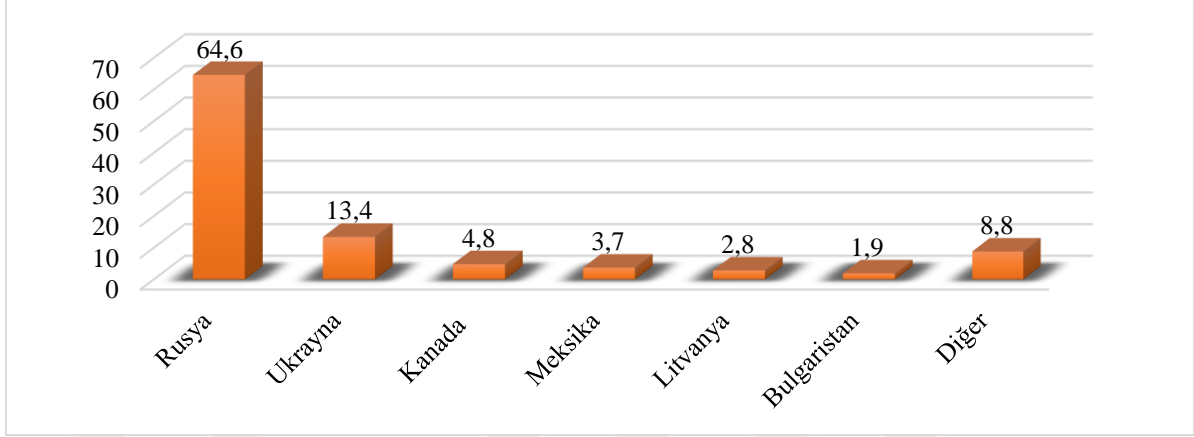
Daha önceki TÜİK verilerinde de bahsedildiği üzere Türkiye’de 2020 yılı üretim 20 milyon ton olup bu miktar ağırlıklı gıda olmak üzere sırasıyla yem ve tohumluk olarak kullanılmaktadır. Türkiye’nin kendi kendine yeterlilik derecesi ise %89 seviyesindedir. Kendi kendine %89 oranında yetebildiği için kalan kısmının %64,6’sını Rusya’dan karşılamaktadır. Bunun yanında Irak, Venezuela, Yemen ve Somali’ye de ihracat yapmaktadır. Türkiye’de 2019-20 döneminde ki buğday ithalatının payı %37 seviyelerindedir. 2021 yılı ilk dört ayı incelendiğinde önceki yıla göre 3 milyon tona gerilemiştir (Anonim, 2021d).

Şekil 6. Türkiye’nin Buğday İhracatı Yaptığı Ülkeler (2020, %) (Anonim, 2021d)

Türkiye’de ihracat yapılan ülkeler Irak, Venezüella, Yemen, Somali, Angola, Suriye olarak sıralamak mümkündür (Şekil 6). Bu ülkeler arasında en yüksek paya ise %31’lik dilimle Irak almaktadır.

Şekil 7. Türkiye’nin Buğday İthalatı Yaptığı Ülkeler (2020, %) (Anonim 2021d)

Şekil 7’de Türkiye’nin buğday ithalatı yaptığı ülkeler Rusya, Ukrayna, Kanada, Meksika, Litvanya, Bulgaristan ve diğerleridir. Yine ithalat yaptığı ülkeler arasında en yüksek paya %64,6’lık bir dilimle Rusya yer almaktadır.

Türkiye buğday dış ticaretinde 2,9 milyar \$’lık gelir ile buğday ithal edip un, makarna, bulgur, irmik ve bisküvi ihracatı gerçekleştirmiştir. 2020 yılına bakıldığında 2,44 milyar \$ buğday ithalatı yapmış bu meblağ ise yaklaşık 10 milyon tona karşılık gelmektedir. Yaklaşık değerlerde 8 milyon ton buğday ile 3 milyar \$’lık ham madde ihracatı ile toplamda 540 milyon \$ dış ticaret fazlası elde edilmiştir (Anonim, 2021f).

Ankara Ticaret borsası verilerine göre 2020-21 de Türkiye’de 9,6 milyon ton dünya ticareti bulunmaktadır. Bu talep % 10 azalma ile 8,7 milyon tona gerilemiştir. Küresel tüketim önceki yıla kıyasla 1 milyon ton düşüşle 34,6 milyon ton olmuştur. Tunus ve Fas’ın ithalatı artmış, ABD ve Cezayir’deki ithalat azalmış böylelikle küresel ticaret dengelenmiştir. Kanada’nın ihracatında da artış olmuştur (Anonim, 2021c).

2.4. Dünyadaki Hububat Alım Politikaları

Dünyada hububat fiyat dalgalanmalarının önüne geçilerek üreticinin korunup gelir artışının sağlanacağı politikalar geliştirilmektedir. Stratejik ürün olan buğday birçok ülke tarafından ciddiye alınan ve önemsenen bir ürün olarak görülmektedir. Tüketicinin uygun fiyatlarla

buğdaya erişimini sağlamak adına ülkeler kendilerine özgü tarım politikaları geliştirip tarımına yön vermektedir (Tarhan, 2020).

2.4.1. AB Hububat Politikaları ve Müdahale Alım

2020-21 sezonunda COVID-19 ile yapılan karantina uygulamaları sebebiyle üretimde düşüş yaşanmıştır. Yaşanan bu düşüş AB'nin buğday ihracatının bir önceki döneme göre yaklaşık %24 azalış yaşanmıştır (Anonim, 2021c).

Hububat ithalatçısı olan AB, piyasa düzenlenmesi üstünde çalışmalar yürütürken, hububat fiyatlarını düşük ve değişken olduğunu düşünmekteydiler. Hedef fiyata ulaşma ve istenilen piyasaya ulaşmak için AB bir politika izlemiştir. Amaç politika ile istikrarlı fiyatlanmaya ulaşmaktır (Benirschka ve Koo, 1995). 2003 yılında Ortak Tarım Politikasında yaptığı reform ile AB Tek Çiftlik Ödemesi (Single Farm Payment) sistemine geçmiştir. Arazi büyüklüğü ile ekeceği herhangi bir ürünün referans miktarının çarpımı destek tutarını belirleyecek olan üretime bağlı olmayan destekleme modeline geçilmiştir. Bu model ile piyasadaki istikrarının korunması hedeflenmiştir (Anonim, 2017).

Tarımın desteklenmesi ve iyi bir şekilde yürütülmesi için Ortak Tarım Politikası (OTP) uygulanmaktadır. AB'nin ilk ortak politikası OTP'dir (Yalçınkaya ve diğ. 2006). AB, Ortak Tarım Politikası (OTP) ilkelerini hedef almıştır. Makarnalık buğday, ekmeklik buğday, arpa, çavdar vb. ürünlerde müdahale alım fiyatı belirlemiştir. Üreticilerin fiyat indiriminden kaynaklanan mağduriyetlerinin giderilmesi amacıyla da telafi edici ödemeler uygulamaya konulmuştur (Anonim, 2017). Ortak Tarım Politikası sayesinde hububat ve çeltikte piyasa düzeni oturmuş ve her üye ülkenin kendi müdahale alımını yaptığı ajansları olmuştur (Ekmen, 2019). Yine AB 2013 yılında çevre merkezli bir reform sürecine geçmiş ve 2014 yılı sonrası OTP reformuna geçilmiştir. OTP'nin temel yapı taşlarını doğrudan ödemeler, piyasa yönetim mekanizması ve kırsal kalkınma oluşturmaktadır. OTP'de düzenlemenin nedeni doğrudan ödemelerin daha adaletli dağıtılması, çevreyi de koruması, gıda zincirinin daha etkin olması, kırsal kalkınmanın daha güçlü ilerlemesini sağlamaktır (Anonim, 2017).

2.4.2. ABD'deki Hububat Politikaları

ABD'de üretici gelirinin ve fiyatlarının dengede kalması ve korunması için 1933'te kurulan Ürün Kredi Kurumu (CCC) her altı yılda bir yenilenmesi sebebiyle yıllık destek miktarı 4,5 milyar dolar. Arazisini ekip ekmediği göz önüne alınmaksızın gelir miktarının %86'nın

altına inen üretici destekleniyor. Bu destekleme referans fiyatı ton başı buğdayda 200, mısırdaki 145 dolardır (Ekmen, 2019).

2.4.3. Rusya'daki Hububat Politikaları

Ulaşım, ticaret ağları, depolama, hammadde kaynakları ile dünyada buğday ihracatında ilk sırada Rusya yer almaktadır. Birleşik Hububat A.Ş. müdahale alımları kontrol etmektedir. Amaçları iç ve dış piyasada hububatın pazarlanmasını sağlamak, ihracatı arttırmak, hububat altyapısının geliştirilmesini sağlamak için kurulmuştur. Hububat müdahale alımlarını ve emtia satışlarını ürün borsaları üzerinden gerçekleştirmektedir. Yerel borsaların bir çatı altında toplanmasıyla 2002 yılında, Ulusal Emtia Borsası (National Merchantile Exchange NAMEX) kurulmuş ve temel ürünler olan buğday, arpa ve çavdar bu borsada işlem görmektedir. Üreticilerin buraya kayıt olduktan sonra anlaşmalı lisanslı depolar aracılığıyla ürünlerini satmaktadırlar. 2013-2020 yılları arasında da Tarımsal Kalkınma ve Tarımsal Ürün Piyasaları Düzenleme Devlet Programı ile çiftçilerin gelirleri baz alınarak desteklemede bulunmaktadır (Anonim, 2016b).

BDT Cumhuriyetleri arasında, 2000 yılının Temmuz ayında Rusya Federasyonu, 2001'den 2010 yılına kadar sürecektir olan piyasayı düzenlemek için federal bir tahıl rezervi ve piyasa destek mekanizmasının oluşturulması, gümrük kontrollerini iyileştirmek için esnek bir ithalat vergisi sisteminin kurulması, tarım sektörüne verilen toplam sigorta teminatı tutarının yüzde 5'ini alıkoyacak bir federal çiftlik sigortası ayırma programı ve devlete borçlu olunan tüm çiftlik borçlarının yeniden yapılandırılmasını içeren bir reform paketi açıkladı (FAO, 2022).

2.4.4. Ukrayna'daki Hububat Politikaları

Küresel buğday varlığının üretimi ve ihracatının ilk 10'unda bulunan Ukrayna'nın hububat, yağlı tohum ve bitkisel yağlar ihracatının %70'ini oluşturmaktadır. Ukrayna Devlet Tarım Fonu, Ukrayna Gıda ve Hububat Kurumu, Ukrayna Devlet Rezerv Ajansı tarafından hububat müdahale alımları yapılmaktadır (Anonim, 2016b).

Ukrayna'da 2002 yılında uygulanmaya başlanan arazi yasası, 2005 yılı ile tarım arazisi satışına izin verilmesi üzerine çalışmalar yapmışlar fakat kesinleşmemiştir. Bu durum, arazi satışı ile üretim verimliliğinin artmasına engel olacaktır. Ukrayna'da Çin, Suudi Arabistan gibi birçok ülke tarım alanlarının kiralamakta, hayvancılık yapabilmekte, gıda ürünleri üretebilmektedirler. 2012 yılında Çin 15 yıllık tarım işletmeleri tarafından 5 milyon ton ürün

satın alma hakkını 3 milyar ABD doları vererek elde etmiştir. Ancak, Çin söz konusu miktarı alamamış, bu miktarı başka ülkelere pazarlamaya çalışmaktadır (Ukrayna Büyükelçiliği, 2016).

2.4.5. Avustralya'daki Hububat Politikaları

Avustralya'nın en önemli dış ticaret politikası Avustralya Ticaret Politikası Değerlendirmesi (TPR)'dir. Fakat vergi gelirleri içinde önemli bir gelir kalemi oluşturmamaktadır. Ortalama tarife koruma sistemine göre, 2010 yılındaki oranın 2014 yılında %0,1 oranında gerilediği görülmüştür. MFN tarife koruması uygulanan ürünlerin tamamına yakın bir kısmının %0 ile %5 aralık içinde olduğu saptanmıştır. Hassas ürünler için tarife koruması ve kota devam ettirmektedirler. Belirli süt, tahıl, bahçecilik, hayvancılık ve şarap/üzüm gibi ürünlerin üretimine veya ihracatına AR-GE destekleri sağlandığını belirtmişlerdir (Anonim, 2016a). 2020-21 döneminde ise ilk sırayı 13 milyon tonluk buğday ithalatıyla Mısır almıştır. Mısır'dan sonra Endonezya ve Çin gelmektedir (Anonim, 2021c).

2.4.6. Kanada'daki Hububat Politikaları

Kanada'nın ortalama yıllık 50 milyon ton mısır, buğday ve arpa üretimi gerçekleşmektedir. Buğday ve arpada dünyada ilk sıralarda olan ihracatçı ülkeler arasındadır. Hububat dışında da dünyanın en büyük kanola üreticisidir. Kanada'da 2012 ağustosuna kadar üreticiler hububatlarını Kanada Buğday Kurumu (CWB) aracılığıyla tek elden satmak zorundalardı ancak bu tarihten sonra bu tek el kaldırılmıştır. Nisan 2015'te CWB'nin hububat şirketi Bunge ile G3 şirketine satılmış ve bu tarihten sonra şirketler üreticilerle istedikleri şekilde alım sözleşmeleri yapabilmekte ve kendi isimleriyle limandan ihracat yapabilmektedirler. CWB tekeli kaldırılrsa da Tarım Bakanlığı'nın ürünler üzerindeki denetimi devam ettirmektedirler. Kanada'da destekler sınırlı süreli programlar şeklinde hazırlanıp uygulanmaktadır. Destekleri hükümet her kanaldan üreticilerine sağlamaktadır. Üreticilere doğal afet sonrası da destek verilmekte olup vergi geri ödemeleri ve vergi muafiyetleri diğer bir destekleme politikasını oluşturmaktadırlar (Anonim, 2017).

2.4.7. Arjantin'deki Hububat Politikaları

Arjantin'de 1990 yılına kadar devlet destekli tarım politikaları varken 1990 yılından sonra tarımda özel sektörü çok aktif olduğu için devlet desteği az miktarda vardır. Devlet kurumları özelleşmiş, hububat, yağlı tohumlar vs. deki ihracat vergileri kaldırılmıştır.

Hububat depoları özelleştirilmiş ve tarımsal üretimin etkinliği artmıştır. Arjantin’de küçük işletmeler ile tütün üreticilerine üretimden bağımsız gelir desteği sağlanmaktadır. Bunun yanında Arjantin Ulusal Bankası (BNA) tarım ve hayvancılıkla uğraşanlara ayrıcalıklı düşük faizli kredi imkânı sunmaktadır. Hububat ihracatçıları, ROE VERDE (Yeşil ROE) Sistemi’ne kayıtları zorunlu olup hububat gibi tüm ihracat işlemleri kayıt altına almaktadırlar. Güney Amerika Ortak Pazarı (MERCOSUR) üyesi olup ortak gümrük tarifeleri kullanmaktadırlar. Arjantin de bulunan Ulusal Hijyen ve Tarımsal Gıda Kalitesi Kurumu (SENASA); hayvansal ve bitkisel gıda ürünlerini sağlık, kalite ve sağlığa uygunluk açısından sertifikalandırıp kayıt altına almaktadır (Anonim, 2017)

2.5. Türkiye’deki Hububat Alım Politikaları

Türkiye ekolojik, coğrafik ve iklimsel özellikleri nedeniyle tarımsal yönden geniş bir ürün yelpazesine sahiptir. Tarımsal ürünler bakımından en önemli ürün olan hububat üretiminde oldukça iyi noktadadır. Hububat ülke ekonomisine gerek dış ticaret gerekse iç ticaret bakımından oldukça önemli gelirler sağlamaktadır. Türkiye dünya un ihracatında 1., makarna ihracatında 2. sıradadır (Anonim, 2021h). Türkiye buğday üretiminde 11. sıradadır. Buğdayın işlenebilirlik özelliği olması sebebiyle başka ürünlere çevrilerek ihracatta son 15 yılda 10 milyar dolarlık döviz kazanılmıştır. Türkiye’nin un ihracatında büyük bir piyasa yaratarak, en büyük un ihracatçısı haline gelmiştir. Yıllar içerisinde dalgalanmalar yaşanmış ve 2018 yılından sonra kuraklık ve maliyetin yükselmesinden kaynaklı üretimde düşüş yaşanmıştır. Daha fazla gelir sağlamak adına alternatif ürünlere yönelim artmıştır. Son yıllarda Rusya (ucuz fiyat), Arjantin (vergi artırım) ve Kanada(kaliteli üretim)’nin izledikleri politikalar sayesinde Türk buğdayını geri plana düşmüş onların buğdayı ön plana çıkarmıştır (İstikbal, 2020).

Türkiye yüz ölçümünün %29,5’i (23,14 milyon ha) tarım yapılabilir özelliktedir. Ekim alanları içerisinde nadas alanları çıkarıldığında yaklaşık %68 (yaklaşık 16 milyon ha) tarla ziraatına, tarla ziraatına ayrılan alanın da yaklaşık %71’in de (11 milyon ha) hububat ekilmektedir. Ekim alanları içerisinde en önemli ürünlerden ilk sırayı buğday alırken bunu arpa ve mısır takip etmektedir. Devamında ise çeltik, çavdar, yulaf ve tritikale vardır. Artan nüfus ile beraber son 20 yıl temel alındığında buğdayda yaklaşık 7-9 milyon ha ekilmekte olup üretim ise 17-23 milyon ton arasında değişiklik göstermektedir. Yıllık buğday tüketimi ise 19-19,5 milyon ton seviyelerindedir (Anonim, 2021h).

2020 yılında Türkiye’deki buğday ekimine bakıldığında %78’inin kuru, %22’sinin sulu alan olduğu görülmüştür. Buğday çoğunlukla kuru araziye ekilmektedir. Dolayısıyla Türkiye de buğday üretimini yağış miktarı etkilemektedir. Nitekim TMO verilerine göre hazırlanan Şekil 1’deki gibi (Bkz.1) 2015 yılında Türkiye’de ise buğday üretimi yaklaşık 23 milyon ton olarak gerçekleşmiş olup 2020 yılına gelindiğinde üretimde 2,5 milyon ton azalma yaşanmıştır. Türkiye’de buğday, özellikle iç Anadolu Bölgesinde yetiştirilmektedir. Bunu sırasıyla Marmara Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi izlemektedir (Anonim, 2021h).

Tablo 9. Son 10 yıllık Türkiye Buğday Ekiliş-Üretim-Verim ve TMO Alımları (1938-2019) (Anonim, 2021b)

Yıllar	Ekiliş (Ha)	Üretim (Ton)	Verim (Kg/Da)	TMO Alımı (Ton)	Alımın Üretime Oranı (%)
2011	8.096.000	21.800.000	270	823.988	3,8
2012	7.529.639	20.100.000	267	1.634.449	8,1
2013	7.772.600	22.050.000	285	1.985.646	9
2014	7.919.208	19.000.00	243	-	-
2015	7.866.887	22.600.000	288	3.307.453	14,6
2016	7.671.945	20.600.000	271	2.647.791	12,9
2017	7.668.879	21.500.000	280	2.047.258	9,5
2018	7.299.270	20.000.000	274	2.359.952	11,8
2019	6.846.32	19.000.000	278	-	-
2020	6.922.236	20.500.000	296	-	-
2021	6,922,236	19,000,000	-	-	-

Tablo 9’da 2011-2021 yılları arasına ait Türkiye’deki ekilen buğday ve TMO’nun buğday alımını ve alımın üretim üzerindeki oranı gösterilmektedir. 2019 yılında TMO alım yapmamış ve üretilen mahsulün piyasadaki pazarlama kanalları ile işleyişinin olması için önünü açmıştır.

OECD (iktisadi işbirliği ve Kalkınma Teşkilatı) raporuna göre; Türkiye’de tarım sektörü eski önemini yitirmeye başladıysa da diğer OECD ülkelerinden toplam üretimi ve istihdamı fazladır. Türkiye’de bitkisel üretimde artış sağlanmalıdır. Bu artışı ise ekili arazilerin genişletilmesi, ikinci ürün ve nadas arazilerinin sayısının azaltılması ile sağlar. Hala Avrupa’daki ürünlerin verimliliğin yarı oranına sahip olduğumuzdur. Raporda yer verilen konulardan biride tarım işletmelerinin parçalanmış ve küçük ölçekte olması, babadan oğula geçen aile işletmeciliği olması, eğitimsiz bir şekilde bu işin yapılması sebebiyle verim ve kalite yönünden sorunlar yaşanmaktadır (Kızılaslan, 2004).

Tarım orman bakanlığının 2020 yılı faaliyet raporları incelendiğinde (Anonim, 2020b); bitkisel üretimi geliştirmeye yönelik ıtrî ve tıbbî bitkiler ile boya bitkileri üretiminin geliştirilmesine yönelik, nadas alanlarının değerlendirilmesi, tohumculuğu, organik tarımı, iyi tarım uygulamalarını, çayır mera ve yem bitkileri üretimini geliştirilmesine yönelik projeler yapılmış destekleri verilmiştir.

GATT (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması), desteklemelerde ürün sayısında belirli bir kapasite getirilmiş ve 1994 yılı sonrası sadece hububatta, şekerpancarında ve tütünde fiyat yoluyla desteklenmeye başlanmıştır. Ürün borsaları, ürün alış ve satışında etkili bir rol almaya başlamış 1993 yılı itibariyle bu görevi üstlenerek daha bilinçli alış ve satış işlemleri yapılmaya başlanmıştır (Kızılaslan, 2004).

2.5.1. Türkiye’de Hububat Piyasasında TMO’nun Rolü

1938 yılında sermayesinin devlete ait olan 08/06/1984 tarihli ve 233 sayılı KHK hükümlerine tabi, tüzel kişiliğe sahip ve faaliyetlerinde özerkliğe sahip bir kuruluş olan kurulmuştur. Tarım ve Orman Bakanlığına bağlı olan TMO’nun merkezi Ankara’dır ve sermayesi 2.550.000,000 TL’dir (Anonim, 2020a). TMO, hububat fiyatlarının düşüp üreticilerin mağdur olamaması adına piyasada düzenleyici adımlar atarak tedbirler almaktadır. Ürün stoku yapıp var olan stokları piyasada denge sağlayarak satmaktadır (Ekmen, 2019).

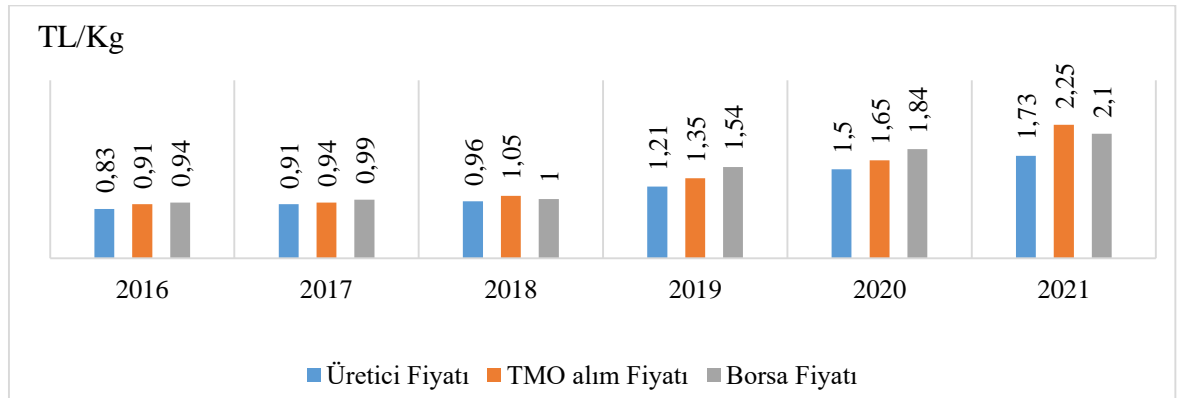
Yurt içi Alımlar: Piyasa istikrarını sağlamak için gerekli gördüğü yıllarda çok sayıda ürün için müdahale alımını gerçekleştirmiştir. Pazara çıkan malın toplam üretimdeki payı %65-70 ve bu ürünler arasında buğdayın pazarlama oranı %71, arpanın ise %56 seviyesindedir. TMO alımı ile üretim miktarı arasında doğrusal bir ilişki vardır. Küçük çaplı üretim yapan işletmeler depolama olanakları kısıtlı olduğundan hasat dönemi ürettikleri miktarları pazarlamaktadırlar. Piyasa koşulları göz önüne alındığında yıllar boyu ilk sırada TMO tercih edilmiştir. TMO’ya ürün getiren üreticilerin yaklaşık %20’si 20 ton ve altı, yaklaşık %85’i ise 50 ton ve altı ürüne sahip üreticilerdir. Her yıl üretim miktarına bağlı olarak şubeler, ajanslar ve geçici alım merkezleri olmak üzere hububat alımı gerçekleştirmektedir (Anonim, 2020a).

Yurt Dışı Alımlar: piyasada oluşan şartlara göre ihtiyaç halinde yurt içi piyasaların fiyatlarda oluşan dalgalanmalarını önlemek adına istikrarı korumak için ihale yolu ile ithalat yapılmaktadır. Ekmek ve un fiyatlarının gıda enflasyonundan etkilenmesini önlemek adına

ithalat yapılmıştır. Arz fazlası stok olduğunda da maliyetin düşmesi için fazla ürünün yurt dışına satışını sağlamaktadır (Anonim, 2020a).

TMO bizzat kendisi var olan ürünlerin alımını satımını sağlarken TMO ile beraber aktif olan kuruluşlar kooperatifler olup Tarım Kredi Kooperatifleri ve Pancar Ekicileri Kooperatifleri (Pankobirlik) hububat alım-satım ve depolanmasında önemli bir rol oynamaktadırlar (Ekmen, 2019). Kooperatiflerin yanında 2011 yılından itibaren Lisanslı Depolar da piyasada yerlerini almış ve TMO adına da Hububat alım ve depolamasını yapmaktadır. Lisanslı Depo ilk olarak Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği ortaklığında 26/2/2010 tarihinde TMO-TOBB Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketinde %50 hisse ile kurulmuştur. 06/04/2017 tarihli ve 2017/9986 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Ürün İhtisas Borsasının da %15 hisse ile iştirak sahibi olduğu merkezi Ankara olan 100 milyon sermayeli bir kuruluştur (Anonim, 2020a).

2020 yılında yapılan alımlar TÜRİB (Türkiye Ürün İhtisas borsası) üzerinden %78'i ELÜS olarak yapılmıştır. TMO kendi bünyesinde randevulu olarak alım yaparken Lisanslı depolarda tüm alımlar randevusuz yapılmıştır. Her ürünün bir sınıfı için bir alım fiyatı verilmiştir. ÇKS' ye kayıtlı üreticilerin üretim miktarlarının %50 fazlasına kadar ürün alımı gerçekleştirmiştir (Anonim, 2020b).

Şekil 8. TÜİK, TMO, TOBB'a Ait Beş Aylık Ortalama Fiyatlar (Anonim, 2021d)

Şekil 8'e bakıldığında en yüksek fiyatları 2021 yılına gelindiğinde görülmektedir. Bunun sebebi olarak piyasa şartları, enflasyon farkı ve ekiminden biçimine gelene kadar çiftçinin masraflarını karşılayacak şekilde hesaplar yapılarak fiyat artırımına gidilmiştir.

2.5.2. Türkiye’de Tarımsal Destekleme Politikaları

Ülke ihtiyaçları doğrultusunda en doğru şekilde üretimin yapılması, üreticinin korunması ve üreticinin uygun gelir düzeyine ulaşması amaçlanarak ülke ekonomisine katkılarının artması için tarımsal destekleme politikaları uygulanmıştır (Bayraç ve Yenilmez, 2005).

Tarım ürünlerinin arz-talep esnekliği düşük olduğu, ürün muhafazasının ve pazarlama olanaklarının zor olması ve aynı zamanda gelirinin düşük olması gibi etkenler sebebiyle desteklenmelidir. Tarım sektöründe mevcut ürünün piyasa fiyatlarındaki belirsizliklerin yanında, sermaye birikiminin yetersiz olması destek ve teşviklerin olmasını zorunlu hale getirmektedir (DPT, 2000). Bu bağlamda 1932 yılında tarım ürünlerinin piyasada oluşacak fiyatlarının desteklenmesi için destekleme sistemi uygulanmaya başlanmıştır. Destekleme kapsamına alınan ilk mahsul buğdaydır. Bunu diğer tahıllar ve bazı sanayi bitkileri izlemiştir. 1971 yılına doğru desteklenen ürün miktarı 30’a yükselmiş 1994 yılında ise hububat, şeker pancarı ve tütün olarak sınırlandırılmıştır (Yalçınkaya ve diğ. 2006).

2000’li yıllara kadar da destekleme kapsamındaki ürünlerde artış yaşanmamış olup sadece buğday ve şeker olarak belirtilmiş ve 2002 yılı itibarıyla var olan destekler kaldırılmıştır. IMF ve Dünya Bankası ile yapılan anlaşmalarla doğrudan gelir desteği ve bazı ürünlerde prim uygulamasının kesilmemesi istenmiştir (Kesbiç ve diğ. 2005).

Türkiye’de tüketicilerin ödemiş olduğu vergilerin bir kısmı ile üreticiye destek verilmektedir. Desteğin kalan kısmı ise, hemen hemen %20’si kadarı bütçe gelirlerinden elde edilmekte ve daha çok girdi sübvansiyonlarını karşılamak amacıyla kullanılmaktadır (Yalçınkaya ve diğ. 2006).

2022 yılı hasat dönemi içerisinde Toprak Mahsulleri Ofisi özellikle hububat alanında çiftçilerinin TMO’yu tercih etmelerini teşvik etmek amacıyla ÇKS’ye kayıtlı olan kişilerden cins ve kota sınırlaması olmadan mahsullerini TMO’ya satabilmişlerdir ve buğday da 1.000 TL, arpada 500 TL ilave hububat alım primi vermişlerdir. Ayrıca TMO’ya satılan ürünlerden borsa tescil ücreti kesilmemiş ve boşaltma ücreti alınmamıştır. Tüm bu teşvikler neticesinde özellikle İç Anadolu Bölgesinde hububat stokları fazlasıyla dolmuştur (Anonim, 2022c).

2.6. Araştırma Bölgesi İle İlgili Bilgiler

Türkiye’de buğday, bütün bölgelerimiz de yetişen bir ürün özelliği göstermektedir. Bu bölgelerden İç Anadolu Bölgesi ilk sırada yer almaktadır. İç Anadolu Bölgesini de Marmara ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi takip etmektedir (Anonim 2020b). İç Anadolu Bölgesinde Kırşehir ili de hububat üretiminde önemli şehirlerden birisidir. Araştırma konumuz olan Kırşehir ili Mucur ilçesinin nüfus, coğrafi durumu, iklimi ve tarımsal arazi durumu incelenmiş başlıklar halinde verilmiştir.

2.6.1. Nüfus ve Coğrafi Durumu

1918 yılında ilçe olan Mucur toplam nüfusu 19.445’dir. Toplam nüfusun 12 bini ilçe merkezinde nüfusun 7.500’i köylerde bulunmaktadır. Kırşehir’in güneydoğusunda yer alan Mucur 39-04 kuzey enlemi ile 34-22 doğu boylamları arasında yer almaktadır. Denizden yüksekliği ise 1100 metredir. Mucurun toplam 44 köyü bulunmaktadır. Mucur’un il merkezine uzaklığı 23 km dir. Birinci jeolojik zamanda oluşan Kırşehir masifinin devamı niteliğinde olan seriler Mucurun kuzeybatısında yer almaktadır. Mucurda geniş yer kaplayan alanlar tersiyer yaşlı formasyondur. Akarsu yataklarındaki kil ve kum depoları dışında kuterner döneminin izlerini taşıyan Acıöz Mahallesinde bulunan travertenler bulunmaktadır. Coğrafik özelliklerine bakıldığında kuzeyden güneye doğru yükseltinin artması Aflak özü, Acıöz gibi akarsuların karların erimesiyle beslenmektedir. Dereler arazilerin engebeli olmasına sebep olmuştur. Mucur da en yüksek nokta Armutlu Tepesidir. Bunu Köpekli dağı ve Kırlandıç tepesi izlemektedir. Ramsar alanı olan Seyfe gölü kuş cenneti Türkiye’nin önemli göllerindendir. Seyfe gölü etrafındaki geniş düzlükler yer almaktadır. Önemli göllerden biri olan Seyfe gölünün yanında Obruk gölü de Mucur sınırları içerisinde bulunmaktadır. Solaklı ve Aksaklı mağaraları bulunmaktadır. İlk dönem Hıristiyanlardan kalma Mucur yeraltı şehri, Karacalı ve Kepez yeraltı şehirleri bulunmaktadır (Anonim, 2022a).

2.6.2. İklim Durumu

Kırşehir’de karasal iklim(kışları soğuk ve yağışlı-yazları sıcak ve kurak) görölmektedir. Yıllık sıcaklık ortalaması 11.3 °C, yıllık yağış miktarı ise 400 mm. den azdır (Anonim, 2022a).

2.6.3. Tarımsal Arazi Durumu

Kırşehir ili Mucur İlçesinin ekonomisinin %80' i tarımdan oluşmaktadır. Buğday, arpa, pancar ve ayçiçeği vs. ekimleri gerçekleştirilmektedir. Susuz arazi (779.567 da) ve sulu arazi (24.060 da) olarak toplam 803.627 da tarım alanı vardır. Bunlar da kendi içerisinde 5.000 da sebze ekilen alan, 3.000 da meyve ekilen alan, 3.500 da alanda bağdır. 500,000 tarla ve 110,000 nadas arazisi bulunmaktadır. ÇKS' ye kayıtlı çiftçi sayısı 3.500'dür (Anonim, 2022b).

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Materyal

Çalışmanın ana materyalini, Kırşehir ili Mucur ilçesinde Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO)' ne ürün satan buğday üreticileriyle yapılan anketler oluşturmaktadır. Ayrıca, konu ile ilgili daha önceden yapılmış araştırma, tez, makale, rapor vb çalışmaların yanı sıra, TUIK, FAO gibi kuruluşlardan elde edilen ikincil verilerden de yararlanılmıştır.

3.2. Yöntem

Araştırmada, yörenin coğrafi özellikleri ve işletme tipolojileri bakımından ağırlıklı olarak kuru tarım sistemleriyle üretim yapıldığı belirlenmiştir. Üreticilerin ürettikleri ürünleri çoğunlukla TMO ve lisanslı depoda değerlendirdiği söylenebilir. 2021 yılı üretim döneminde TMO' ya Lisanslı Depo A.Ş (LİDAŞ) üzerinden ürün satan üretici sayısı 343 işletme olarak görülmüştür (Kırşehir TMO kayıtları, 2021). Söz konusu işletmeler arasından gayeli olarak 114 üretici (ana kütleinin %30'u) örneğe çekilmiştir. 114 üreticiden elde edilen anketlerden eksik/hatalı olduğu düşünülen 14 anket kapsam dışı bırakılarak 100 üreticiden toplanan verilerle araştırma yürütülmüştür. Gayeli örnekleme yöntemi tarım ekonomisi çalışmalarında sıklıkla kullanılan bir yöntem olarak ifade edilebilir (Çiçek ve Erkan, 1996). Elde edilen veriler tablo ve grafik haline dönüştürülerek yorumlanmıştır. Önemli görülen bazı değişkenler ise çapraz tablolar haline getirilmiş ve istatistiki olarak da ki-kare analizi yapılmıştır.

Ki-kare testi, gözlenen frekanslar (GF) ile beklenen frekanslar (BF) arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı temeline dayanan bir testtir (Last, 2001; Dawson ve Trapp, 2001). Hesapla elde edilen ki-kare değeri (χ_{hes}^2), ilgili sd'de ki-kare tablosunda bulunan ki-kare değeri (χ_{tab}^2) ile karşılaştırılır. Eğer,

$$\chi_{hes}^2 \geq \chi_{tab}^2 \quad (1)$$

ise gruplar arasındaki farklılık red edilecektir. Aksi halde, kabul edilecektir. χ_{tab}^2 değeri, saptanan yanılma olasılığı (α) ve sd'ye göre ki-kare tablolarından bulunur. Burada χ_{hes}^2 ;

$$\chi^2_{hes} = \sum_{j=1}^c \sum_{i=1}^r \frac{(G_{ij} - B_{ij})^2}{B_{ij}} = \sum_{j=1}^c \sum_{i=1}^r \frac{G_{ij}^2}{B_{ij}} - n \quad (2)$$

$$sd = (r-1)(c-1) \quad (3)$$

olarak ifade edilir (Çelik, 1999).

Çapraz tablolar, işletme büyüklük gruplarına göre yapılmıştır. İşletme büyüklük grupları belirlenirken örnek hacmi içerisinde yer alan işletmelerin gruplar bazında homojenliği sağlayacak en uygun biçimde dağılımı sağlanmıştır. Buna göre, 0-65 da arası birinci grup, 66-140 da arası ikinci grup ve 141-141+ da üstü üçüncü grup olarak belirlenmiş ve çapraz tablolarda bu şekilde ifade edilmiştir.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

4.1. Buğday Dışı Bitkisel Faaliyetlere İlişkin Ürün Bilgisi

Araştırmaya katılan üreticilerin buğday dışı bitkisel faaliyetlere ilişkin birinci ürün bilgisi dağılımı Tablo 10’da ayrıntılı bir şekilde verilmiştir. Üreticilerin buğday dışı birinci ürün olarak %50,0’sinin arpa, %15,0’inin pancar, %9,0’unun nohut olduğu belirlenmiştir. Toplam ekim alanı ortalama 134,83, ana ürün kg ortalama 126505,75, ana ürün satış ortalama 2673,49 TL, yan ürün kg ortalama 12698,28, yan ürün satış ortalama 958,79 TL olduğu tespit edilmiştir. Küçükçonkar ve diğ. (2014), yaptıkları çalışmada işletmelerin %66’sının kuru tarım %34’ünün sulu tarım yaptığı ve kuru tarımda buğday (%56), arpa (%20), kimyon (%3) ekildiğini, sulu tarımda ise buğday (%40), şekerpancarı (%22), ayçiçeği (%11), arpa(%7) ve dane mısır (%5) ekimi yapıldığını belirtmişlerdir (Küçükçonkar ve diğ. 2014).

Üreticilerden buğday dışı birinci ürün olarak ekim alanı mülkiyeti %63,2’sinin mülk sahibi, %19,5’inin kira olduğu görülmüştür. Arazi sulama durumu bakımından ise, %71,3’ünün kuru, %27,6’sının sulu olduğu görülmüştür. Tarhan (2020)’nin yaptığı çalışmada arazi varlıklarına bakıldığında da arazilerin yaklaşık %80’inin mülk %10-20’sinin kiralık arazilerden oluştuğunu tespit etmişlerdir (Tarhan, 2020).

Tablo 10. Buğday Dışı Bitkisel Faaliyetlere İlişkin Birinci Ürün Bilgisi Dağılımı

	n	%
Ürün Adı		
Buğday Dışı Bitkisel Ürün Olmayan	13	13,0
Arpa	50	50,0
Ayçiçeği	3	3,0
Çavdar	2	2,0
Nohut	9	9,0
Pancar	15	15,0
Tritikale	1	1,0
Yulaf	7	7,0
Toplam	100	100
Toplam Ekim Alanı($\bar{x} \pm Ss$)		134,83
Mülkiyeti		
Mülk	55	63,2
Kira	17	19,5
Ortak	15	17,3
Toplam	87	100
Sulama Durumu		
Sulu	24	27,6
Kuru	62	71,3
Sulu Ve Kuru	1	1,1
Toplam	87	100
Ana Ürün ($\bar{x}$-KG)		126505,75
Ana Ürün Satış ($\bar{x}$-TL)		2673,49
Yan Ürün ($\bar{x}$-KG)		12698,28
Yan Ürün Satış ($\bar{x}$-TL)		958,79

Araştırmaya katılan üreticilerin buğday dışı bitkisel faaliyetlere ilişkin ikinci ürün bilgisi dağılımı Tablo 11’de verilmiştir. Üreticilerin buğday dışı ikinci ürün olarak %14,0’ının arpa, %13,0’ının nohut, %10,0’ının yulaf olduğu görülmüştür. Toplam ekim alanı ortalama 150,38 da, ana ürün kg ortalama 163946,15, ana ürün satış ortalama 3080,60 TL, yan ürün kg ortalama 13685,19, yan ürün satış ortalama 971,48 TL olduğu belirlenmiştir. Üreticilerden buğday dışı ikinci ürün olarak ekim alanı mülkiyeti %57,7’sinin mülk sahibi, %26,9’unun kira olduğu görülmüştür. Üreticilerin buğday dışı ikinci ürün olarak ekim alanının sulama durumu incelendiğinde %84,6’sının kuru, %13,5’inin sulu olduğu görülmüştür.

Tablo 11. Buğday Dışı Bitkisel Faaliyetlere İlişkin İkinci Ürün Bilgisi Dağılımı

	n	%
Ürün Adı		
Buğday Dışı İkinci Ürün Olmayan	48	48,0
Arpa	14	14,0
Aspir	1	1,0
Ayçiçeği	2	2,0
Çavdar	4	4,0
Nohut	13	13,0
Pancar	8	8,0
Yulaf	10	10,0
Toplam	100	100
Toplam Ekim Alanı ($\bar{x} \pm SS$)		150,38 $\pm$ 192,16
Mülkiyeti		
Mülk	30	57,7
Kira	14	26,9
Ortak	8	15,4
Toplam	52	100
Sulama Durumu		
Sulu	7	13,5
Kuru	44	84,6
Sulu Ve Kuru	1	1,9
Toplam	52	100
Ana Ürün ($\bar{x}$ -KG)		163946,15
Ana Ürün Satış ($\bar{x}$ -TL)		3080,60
Yan Ürün ($\bar{x}$ -KG)		13685,19
Yan Ürün Satış ($\bar{x}$ -TL)		971,48

Araştırmaya katılan üreticilerin buğday dışı bitkisel faaliyetlere ilişkin üçüncü ürün bilgisi dağılımı Tablo 12’de ayrıntılı bir şekilde yer almıştır. Üreticilerin buğday dışı üçüncü ürün olarak %12,0’inin arpa, %3,0’inin nohut, %3,0’inin yulaf olduğu görülmüştür. Toplam ekim alanı ortalama 280,00 da, ana ürün kg ortalama 62710 kg, ana ürün satış ortalama 32156,25TL, yan ürün kg ortalama 984,37 kg, yan ürün satış ortalama 140,00TL olduğu tespit edilmiştir. Üreticilerin buğday dışı üçüncü ürün olarak ekim alanı mülkiyeti %55,0’inin mülk sahibi, %25,0’inin ortak olduğu görülmüştür. Üreticilerin buğday dışı üçüncü ürün olarak ekim alanı sulama durumu ise %95,0’inin kuru olduğu görülmüştür.

Tablo 12. Buğday Dışı Bitkisel Faaliyetlere İlişkin Üçüncü Ürün Bilgisi Dağılımı

	n	%
Ürün Adı		
Buğday Dışı Üçüncü Ürün Olmayan	80	80,0
Arpa	12	12,0
Ayçiçeği	1	1,0
Nohut	3	3,0
Tritikale	1	1,0
Yulaf	3	3,0
Toplam	100	100
Toplam Ekim Alanı ($\bar{x}$-da)		280,00
Mülkiyeti		
Mülk	11	55,0
Kira	4	20,0
Ortak	5	25,0
Toplam	20	100
Sulama Durumu		
Sulu	1	5,0
Kuru	19	95,0
Toplam	20	100
Ana Ürün ($\bar{x}$-KG)		62710,00
Ana Ürün Satış ($\bar{x}$-TL)		32156,25
Yan Ürün ($\bar{x}$-KG)		984,37
Yan Ürün Satış ($\bar{x}$-TL)		140,00

Araştırmaya katılan üreticilerin buğday dışı bitkisel faaliyetlere ilişkin dördüncü ürün bilgisi dağılımı Tablo 13’de ayrıntılı bir şekilde yer almıştır. Üreticilerin buğday dışı dördüncü ürün olarak %2,0’sinin pancar, %2,0’sinin yulaf olduğu görülmüştür. Toplam ekim alanı ortalama 140,00 da, ana ürün kg ortalama 730000,00 kg, ana ürün satış ortalama 1576,00 TL, yan ürün kg ortalama 10000,00 kg, yan ürün satış ortalama 1000,00 TL olduğu tespit edilmiştir. Üreticilerin buğday dışı dördüncü ürün olarak ekim alanı mülkiyeti %80,0’in mülk sahibi, %20,0’sinin ortak olduğu görülmüştür. Üreticilerin buğday dışı dördüncü ürün olarak ekim alanı sulama durumu incelendiğinde %60,0’ının sulu olduğu görülmüştür.

Tablo 13. Buğday Dışı Bitkisel Faaliyetlere İlişkin Dördüncü Ürün Bilgisi Dağılımı

	n	%
Ürün Adı		
Buğday Dışı Dördüncü Ürün Olmayan	95	95,0
Mısır	1	1,0
Pancar	2	2,0
Yulaf	2	2,0
Toplam	100	100
Toplam Ekim Alanı($\bar{x}$-da)		140,00
Mülkiyeti		
Mülk	4	80,0
Ortak	1	20,0
Toplam	5	100
Arazi Sulama Durumu		
Sulu	3	60,0
Kuru	2	40,0
Toplam	5	100
Ana Ürün ($\bar{x}$-KG)		730000,00
Ana Ürün Satış($\bar{x}$-TL)		1576,00
Yan Ürün ($\bar{x}$-KG)		10000,00
Yan Ürün Satış($\bar{x}$-TL)		1000,00

4.2. İşletmenin Nüfus ve İşgücü Varlığına İlişkin Bulgular

İşletmelerin nüfus ve işgücü varlığına ilişkin dağılımı Tablo 14’de ayrıntılı bir şekilde yer almıştır. Üreticilerin tamamının erkek olduğu görülmüştür. Yaş ortalamasının 47,58 olduğu belirlenmiştir. Eğitim durumlarının %37,0’ının lise, %21,0’ının üniversite mezunu olduğu, sosyal güvenlik durumları incelendiğinde, %60,0’ının SSK, %26,0’ının tarım bağ kur güvencesi olduğu görülmüştür. Yıllık tarımsal gelir ortalama 176670,00TL, yıllık tarım dışı gelir ortalama 58486,84 TL, tarımsal deneyim ortalama 20,61±12,06 yıl, hububat üretim tecrübesi ortalama 20,59 yıl olduğu tespit edilmiştir. Bayramoğlu (2008), işgücü varlığının % 80,86’sini 15-49 yaş arası aktif nüfus olduğunu ve % 67’sini erkek, % 33’ünün kadınlar olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca işgücü varlığının %80’ini 15-49 yaş arası nüfusun oluşturduğunu ve işletme büyüklükleri arttıkça işgücü varlığının da arttığını gözlemlemişlerdir (Bayramoğlu, 2008). Erbaş (2020), İncelenen işletmelerde toplam nüfusun %51’i erkek ve % 49’u de kadın olduğu, toplam nüfusun %96’sının okuma yazma

bildiğini, %53'ünün ilkokul mezunu, %33'ü lise ve %10'unun yüksekokul mezunu olduğu saptamıştır (Erbaş, 2020).

Tablo 14. İşletmelerin Nüfus ve İşgücü Varlığına İlişkin Dağılımı

	n	%
Cinsiyet		
Erkek	100	100,0
Yaş($\bar{x}$)		47,58
Eğitim Durumu		
Okuryazar	2	2,0
İlkokul	10	10,0
Ortaokul	19	19,0
Lise	37	37,0
Yüksekokul	11	11,0
Üniversite	21	21,0
Toplam	100	100
Hane Halkı Büyüklüğü (İşletme Sahibi Dışında Kalan)		
Erkek	85	36,15
Kadın	150	63,85
Sağlık Güvencesi		
Tarım Bağ-Kur	26	26,0
Emekli Sandığı	14	14,0
SSK	60	60,0
Toplam	100	100
Yıllık Tarımsal Gelir($\bar{x}$-TL)		176670,00
Yıllık Tarım Dışı Gelir($\bar{x}$-TL)		58486,84
Tarımsal Deneyim($\bar{x}$-yıl)		20,61
Hububat Üretim Tecrübesi($\bar{x}$-yıl)		20,59

4.3. İşletmelerin Buğday Üretimine İlişkin Bilgiler

İşletmelerin buğday üretimine ilişkin bazı bilgileri Tablo 15' de verilmiştir. Üreticilerin son 5 yıl içerisinde buğday ekim alanında artma/azalma durumu incelendiğinde, %63,6'sının değişmediğini, %32,3'ünün azaldığını, %4,0'ünün arttığı gözlenmiştir. Üreticilerin %87,0'ının Ekim ayında taban gübresi kullandığı ve %71,0'ının 15 kg taban gübresi kullandığı, %71,0'ının Mart ayında üst gübre kullandığı ve üst gübre kullananların %68,0'ının 20 kg üst gübre kullandığı görülmüştür. Ayrıca, %8,0'ının Nisan ayında yaprak gübreyi kullandığı belirlenmiştir. Üreticilerin %7,0'ının 10 kg yaprak gübre kullandığı

söylenbilir. Bayramoğlu (2008)'göre yaptıkları çalışmada bütün işletme gruplarının üretim desenine bakıldığında buğdayın ilk sırada olduğu görülmektedir (Bayramoğlu, 2008). Topal (1999)'ın Konya ilinde yaptığı çalışmada nadas-buğday sisteminin yapıldığı arazilerde üst gübresinin (üre, amonyum nitrat, amonyum sülfat) kullanıldığını ve üst gübresinin Şubat-Nisan aylarında kullanıldığını gözlemlemişlerdir (Topal, 1999). Tarhan (2020)'de ise işletmelerin son beş yılda ekim alanlarında %74 oranında değişiklik olmadığı, %21 oranında azalma olduğu ve %5 oranında artma olduğu belirlenmiştir (Tarhan 2020).

Tablo 15. İşletmelerin Buğday Üretimine İlişkin Bazı Bilgileri

	n	%
Çiftçi Kayıt Sistemine Kayıt Durumu		
Evet	96	96,0
Hayır	4	4,0
Toplam	100	100
Son 5 Yıl İçerisinde Buğday Ekim Alanında Artma/Azalma Durumu		
Arttı	5	5,0
Azaldı	32	32,3
Değişmedi	63	64
Toplam	100	100
Taban Gübre (Kg)		
Kullanmayan	2	2,0
10	9	9,0
12	2	2,0
15	71	71,0
20	15	15,0
25	1	1,0
Toplam	100	100
Üst Gübre (Kg)		
Kullanmayan	8	8,0
10	12	12,0
15	8	8,0
16	1	1,0
18	1	1,0
20	68	68,0
25	2	2,0
Toplam	100	100
Yaprak Gübre (Ay)		
Kullanmayan	92	92,0

Nisan	8	8,0
Toplam	100	100

Tablo 15. Devam

Kullanmayan	92	92,0
5	1	1,0
10	7	7,0
Toplam	100	100

Araştırmaya katılan üreticilerin buğday tarımı yapma nedeni dağılımı Tablo 16’da verilmiştir. Katılımcıların %30,0’ının satış sorunu olmadığı için, %25,0’ının başka ürün yetiştirmeye uygun olmadığı için, %24,0’ının baba mesleği olduğu için buğday tarımını tercih ettikleri görülmüştür. Bayramoğlu (2011), işletmelerin buğday tarımı yaparken, su isteklerine göre ürün seçtiklerini sulanabilir arazilerdeki %’1 lik artışın buğday üretiminde etkili olduğunu ve üretim faaliyetlerinin işgücü isteklerine dikkat ettiklerini belirtmiş ve bunlara göre üretim desenlerini oluşturduklarını belirtmiştir (Bayramoğlu, 2011). Kocaköse ve Aktürk (2018) yaptığı çalışmada %21,3’lük değerle buğday tercih eden işletmeler, buğdayın stratejik, pazarlaması kolay, kuru arazilerde de veriminin iyi olması, maliyetinin az, işleme kolaylığı ve riskinin düşük olmasından kaynaklı tercih edildiğini belirlemiştir (Kocaköse ve Aktürk, 2018).

Tablo 16. Buğday Tarımı Yapma Nedenin Dağılımı

	n	%
Buğday Tarımı Neden		
Başka Ürün Yetiştirmeye Uygun Değil	25	25,0
Satış Sorunu Yok	30	30,0
Geliri Yüksek	13	13,0
Baba Mesleği	24	24,0
Geleneklerden Dolayı	8	8,0
Toplam	100	100

Araştırmaya katılan üreticilerin münavebe ürünlere ilişkin bilgilerin dağılımı Tablo 17’de yer almıştır. Üreticilerin %57,39’unun arpa, %15,65’inin nadas tercih ettikleri görülmüştür. Münavebe yılı olarak %54,2’sinin 2 yıl, %35,4’ünün 3 yıl tercih ettiği tespit edilmiştir. Erbaş (2020)’nin çalışmasında işletme arazilerinin %28’i nadasa bırakıldığı belirlenmiştir (Erbaş, 2020). Gültekin ve diğ. (2017) nadas mercimek, nohut, Macar fiğ, aspir ile yapıldığı ve

yapılan nadas ile buğdaydan veriminin arttığını bildirmişlerdir. Nadas döneminde toprakta biriken nemin, buğdayın verimini arttırdığı sonucuna varmışlardır (Gültekin vd., 2017).

Tablo 17. Münavebe Ürünlere İlişkin Bilgilerin Dağılımı

	n	%
Münavebe Ürünler		
Münavebe Yapmayan	1	0,87
Arpa	66	57,39
Ayçiçeği	1	0,87
Çavdar	4	3,48
Nohut	11	9,56
Pancar	5	4,35
Yulaf	7	6,09
Aspir	1	0,87
Tritikale	1	0,87
Nadas	18	15,65
Münavebe Yılı		
1	9	9,4
2	52	54,2
3	34	35,4
4	5	1,0
Toplam	100	100

Araştırmaya katılan üreticilerin geçen sezon ekilen buğdayla ilgili bilgilerin dağılımı Tablo 18’de ayrıntılı bir şekilde yer almıştır. Üreticilerin ektiği buğdayın %24’ünün Cömert-2, %15’inin Kızıltan-91, %14’ünün Pehlivan, %11’inin Sönmez olduğu görülmüştür. Ekilen dekar ortalama 101,90 da, alınan ürün ortalama 33,93 ton olduğu tespit edilmiştir. Üreticilerin buğday arazisinin %63’ünün kuru, %31’inin sulu olduğu belirlenmiştir. Ekilen arazilerin %37’sinin sulanabilir olduğunu ve sulanabilir arazilerdeki sulama yönteminin yağmurlama olduğu ifade edilebilir.

Tablo 18. Geçen Sezon Ekilen Buğday Bilgilerinin Dağılımı

Özellik	N	%
Buğday Çeşidi Adı		
Bayraklar 2000	8	8,0
Bazostaja-1	4	4,0
Cömert-2	24	24,0
Kızıltan-91	15	15,0
Ekiz	4	4,0
Esperia	3	3,0
Flamura-85	8	8,0
Lucilla	1	1,0
Krasunia Odes'ka	5	5,0
Pehlivan	14	14,0
Rumeli	1	1,0
Sönmez-2001	11	11,0
Tosunbey	2	2,0
Toplam	100	100
Dekar($\bar{x}$)		101,90
Kuru, Sulu Arazi		
Kuru	63	63,0
Sulu	31	31,0
Kuru ve Sulu	6	6,0
Toplam	100	100
Sulama Yöntemi		
Sulanmayan	63	63,0
Yağmurlama	37	37,0
Toplam	100	100
Alınan Ürün ($\bar{x}$-Ton)		33,93

4.4. İşletmelerin Kullandıkları Tohumlara İlişkin Bilgiler

Araştırmaya katılan üreticilerin tohum tedarik ile ilgili dağılımı Tablo 19'da verilmiştir. Üreticilerin %60'ının kendi tohumunu kullandığı, %46'sının TKK'dan (Tarım Kredi Kooperatifi) tedarik ettiği, %22'sinin tohum bayisinden tedarik ettiği görülmüştür. Üreticilerin %54'ünün 3 yıl, %25'inin 4 yıl tohum değiştirme sürelerinin olduğu belirlenmiştir. Üreticilerin tohum tedarik fiyatının ortalama 2,84nTL olduğu tespit edilmiştir. Taşçı ve diğ. (2022)'nin yaptığı bir çalışmada İşletmelerin tohum tedarik kaynaklarına bakıldığında üreticilerin %35'inin tohumluk olarak kullandığı ve %17'sinin komşu, eş, dost veya akrabadan temin ettiklerinin göstergesidir (Taşçı ve diğ. 2022). Taşçı ve Diğ. (2020)'nin yaptığı çalışmada Yozgat ilinde makarnalık buğdayda tohumluk bulmada sıkıntı yaşamadıklarını ve tohumluk temin edilen yerlerin Tarım Kredi Kooperatifi ve

TİGEM bayilerinden olduğunu yaklaşık %10'unun da kendi tohumluğunu kullandığını, %3'ünün de eş dost akrabadan temin ettiğini saptamıştır (Taşçı ve diğ. 2020).

Tablo 19. Tohum Tedarik ile İlgili Dağılım

	n	%
Tohum Tedarik Yeri*		
Kendi Tohumluğumu Kullanıyorum	60	60,0
Komşu, Akrafa, Köy İçinden Tedarik	6	6,0
Tohum Bayisinden	22	22,0
TKK (Tarım Kredi Kooperatifleri)	46	46,0
Araştırma Enstitüleri	1	1,0
TİGEM	2	2,0
Pankobirlik	-	-
Ziraat Odası	1	1,0
Diğer	3	3,0
Buğday Tohum Değişirme Yılı		
1	5	5,0
2	13	13,0
3	54	54,0
4	25	25,0
5	3	3,0
Toplam	100	100
Tohum Tedarik ($\bar{x}$-TL)	2,84	

*Birden fazla şık işaretlendiği için %100'ü geçmektedir.

Araştırmaya katılan üreticilerin sertifikalı buğday kullanımı ile ilgili durumlarının dağılım Tablo 20'de verilmiştir. Katılımcıların %35,0'mın sertifikalı tohum kullandığı görülmüştür. Üreticilerin %76,62'sinin sertifikalı tohumluk fiyatlarının yüksek olmasından dolayı kullanmadığı görülmüştür. Acıbuca (2021)'in Mardin ilinde durum buğdayı ile ilgili yaptığı bir araştırma da üretimi en çok buğdayın fiyatının ve pazarlamasının güç olmasının etkilediği sertifikalı tohum kullanılmasına rağmen sulamanın zor olmasından kaynaklı üretimin düştüğünü gözlemlemişlerdir. Alternatif destekleme modelleri ile üretimin arttırılmasını önermişlerdir (Acıbuca, 2021). Akdoğan (2005)'in araştırmasında işletmelerinin %93'ünün sertifikalı tohumluklarını 2-3 yılda bir değiştirdiklerini, %7'sinin her yıl yenilediği belirlenmiştir. Sertifikalı tohum kullananların toplam karının sertifikasız tohum kullananlara göre daha fazla olduğu belirtmiştir (Akdoğan, 2005).

Tablo 20. Buğday Sertifika ile İlgili Dağılım

	n	%
Buğday Sertifikalı Tohum Kullanma Durumu		
Evet	35	35,0
Hayır	65	65,0
Toplam	100	100
Sertifikasız Tohum Kullanmama Nedeni		
Sertifikalı Tohumluk Fiyatının Yüksek Oluşu	59	76,62
Sertifikalı Tohum Desteğinden Faydalanamamak	6	7,80
Bilgi Sahibi Olmamak	3	3,90
Buğday Ekilen Arazi Miktarının Az Olması	6	7,80
İstediğim Sertifikalı Buğday Çeşidini Bulamıyorum	3	9,90
Toplam	77	100

*Birden fazla şık işaretlenmiştir.

4.5. İşletmelerin Buğday Üretimi Yaparken Karar Alma Süreçlerine İlişkin Bilgiler

Araştırmaya katılan çiftçilerin ekilecek buğday seçiminde etkili faktörlere ilişkin likert ölçeğinde verdikleri cevaplar Tablo 21 verilmiştir. “Verimin yüksek olması” ifadesi için üreticilerin %92,0’nın kesinlikle katıldığı, “Kalite” ifadesi için üreticilerin %91,0’nın kesinlikle katıldığı, “Pazar satış fiyatı” ifadesi için üreticilerin %93,9’unun kesinlikle katıldığı belirlenmiştir. “Pazarlama kolay” ifadesi için üreticilerin %93,0’nın kesinlikle katıldığı tespit edilmiştir. “Alışık olduğum çeşit” ifadesi için üreticilerin %72,0’nın kesinlikle katıldığı, “Hastalık ve zararlılara karşı dayanıklı” ifadesi için üreticilerin %86,0’nın kesinlikle katıldığı, “Sıcağa dayanıklı olması” ifadesi için üreticilerin %96,0’nın kesinlikle katıldığı belirlenmiştir. “Su azlığına” ifadesi için üreticilerin %94,0’nın kesinlikle katıldığı, “Az gübre ihtiyacı” ifadesi için üreticilerin %85,0’nın kesinlikle katıldığı, “Tohum fiyatı” ifadesi için üreticilerin %74,0’nın kesinlikle katıldığı görülmüştür. “Tohum alınan yer tavsiye” ifadesi için üreticilerin %59,0’nın kesinlikle katıldığı, %36,0’nın ise katıldığı, “Kolay bulunması” ifadesi için üreticilerin %73,0’nın kesinlikle katıldığı görülmüştür. “TMO alım baremi” ifadesi için %60,0’nın kesinlikle katıldığı ve %28,0’nın katıldığı, “TMO’nun yüksek fiyat vermesi” ifadesi için %63,0’nın kesinlikle katıldığı ve %25,0’nın katıldığı tespit edilmiştir. Kan ve diğ. (2017)’nin yaptığı çalışmada üretici kararlarını Rakım, Pazara Uzaklık, Üretici Yaş Grubu, Üreticinin Öğrenim Durumu ve İşletme Büyüklüğü gibi faktörlerin etkilediği gözlemlenmiştir (Kan ve diğ. 2017). Taşçı ve diğ. (2021), Üreticilerin ekecek oldukları durum buğdayının çeşidini seçerken hastalıklara karşı dayanıklı, veriminin ve kalitesinin yüksek olması beklentisinde olduklarını söylediklerini belirtmiştir. Tane de dönme olmaması, satış fiyatının yüksek olması,

tohumluk ücretinin uygun olması, pazarlanması ve çeşidin kolay bulunabilir olması, alışılmış bir çeşit olması ve tavsiye edilen bir çeşit olması da çiftçilerin tercih ettikleri Kriterler olarak sıralamışlardır (Taşçı ve diğ. 2021).

Tablo 21. Katılımcıların Ekilecek Buğday Seçiminde Faktörlerin Dağılımı

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Verimin Yüksek Olması	0	0,0	0	0,0	0	0,0	8	8,0	92	92,0
Kalite	0	0,0	0	0,0	0	0,0	9	9,0	91	91,0
Pazar Satış Fiyatı	0	0,0	0	0,0	0	0,0	6	6,1	93	93,9
Pazarlama Kolay	0	0,0	0	0,0	1	1,0	6	6,0	93	93,0
Alışık Olduğum Çeşit	1	1,0	1	1,0	8	8,0	18	18,0	72	72,0
Hastalık Ve Zararlara Karşı Dayanıklı	0	0,0	0	0,0	1	1,0	13	13,0	86	86,0
Sıcağa Dayanıklı Olması	0	0,0	0	0,0	0	0,0	4	4,0	96	96,0
Su Azlığına	0	0,0	0	0,0	0	0,0	6	6,0	94	94,0
Az Gübre İhtiyacı	0	0,0	0	0,0	2	2,0	13	13,0	85	85,0
Tohum Fiyatı	0	0,0	0	0,0	5	5,0	21	21,0	74	74,0
Tohum Alınan Yer Tavsiye	0	0,0	0	0,0	5	5,0	36	36,0	59	59,0
Kolay Bulunması	0	0,0	0	0,0	5	5,0	22	22,0	73	73,0
TMO Alım Baremi	0	0,0	1	1,0	11	11,0	28	28,0	60	60,0
TMO'nun Yüksek Fiyat Vermesi	0	0,0	0	0,0	12	12,0	25	25,0	63	63,0

Araştırmaya katılan çiftçilerin hububat alım politikasında hangi kuruluşun önceliği olmalı öncelik sırasına göre dağılımı incelendiğinde (Tablo 22), üreticilerin %70,8'i için "TMO" kuruluşunun birinci önceliğe sahip, %62,7'si için "Ticaret Borsası" kuruluşunun ikinci önceliğe sahip, %68,4'ü için "Üretici Birliği" kuruluşunun üçüncü önceliğe sahip olduğu söylenebilir. Tarhan (2020), çalışmasında hububat alım politikalarında kuruluş öncelikleri üreticilere sorulduğunda üreticilerin %89'unun TMO'yu seçerken %44'ü borsayı tercih etmişlerdir (Tarhan, 2020). Konyalı ve Gaytancıoğlu (2007)'de ise Üreticiler öncelikli ilk kuruluş olarak yine TMO olması gerektiğini belirtmişlerdir (Konyalı ve Gaytancıoğlu, 2007).

Tablo 22. Hububat Alım Politikasında Hangi Kuruluşun Önceliği Olmalı Önem Sırasına Göre Dağılımları

	1 (***)		2 (**)		3 (*)	
	n	%	n	%	n	%
TMO	68	70,8	21	21,9	7	7,3
Ticaret Borsası	22	29,3	47	62,7	6	8,0
Üretici Birliği	0	0,0	6	31,6	13	68,4
Kooperatif	4	23,5	5	29,4	8	47,1
Ziraat Odası	5	11,4	13	29,5	26	59,1

Öncelik Sırası: 1. Öncelik (***) , 3. Öncelik (*)

Araştırmaya katılan üreticilerin hububat fiyatlarının belirlenmesinde etkili olmasını istedikleri kuruluşların dağılımları işletme büyüklükleri gruplarına göre Tablo 23’de verilmiştir. Buna göre, tüm işletme büyüklük gruplarında Toprak Mahsulleri Ofisi’nin fiyat belirleme konusunda etkin olmasını istedikleri belirlenmiştir. Yapılan ki- kare analizi sonuçlarına göre, işletme büyüklük gruplarına göre fiyat belirlemede etkili kuruluşlar bakımından istatistikî olarak anlamlı fark görülmemiştir. Tarhan ve Dellal (2021), çalışmasında işletmelerin %76’sının TMO’nun, %9’unun Borsanın, %6’sınında Tarım ve Orman Bakanlığının hububat fiyatlarının belirlenmesinde etkili kuruluş olması gerektiğini belirtmişlerdir (Tarhan ve Dellal, 2021). Emen (2020), üreticilerle yaptığı bir çalışmada üreticilerin %60’ı buğday fiyatlarının ekim gerçekleşmeden önce açıklanması gerektiğini düşünmekte ve hububat fiyatlarının devlet kontrolünde olan TMO’nun belirlemesi gerektiğini belirtenlerin oranı %60,6’dır (Emen, 2020).

Tablo 23. Hububat Fiyatlarının Belirlenmesindeki Kuruluşların Dağılımı

		TMO	Ticaret Borsası	Kooperatif	Ticaret Borsası	Toplam	
İşletme Büyüklük Grupları	1.Grup	n	21	12	1	2	36
		%	33,33	41,38	16,67	66,67	36,00
	2.Grup	n	24	6	3	1	34
		%	38,09	20,69	50,00	33,33	34,00
	3.Grup	n	18	11	2	0	30
		%	28,58	37,93	33,33	0,00	30,00
Toplam	n	63	29	6	3	100	
	%	100	100	100	100	100,00	
		$\chi^2=8,659$	P:0,372	P>0,05			

Araştırmaya katılan üreticilerin bir yıl sonraki buğday üretim kararının belirlenmesinde önemli görülen hususlar işletme büyüklük gruplarına göre Tablo 24’de verilmiştir. Çizelge

incelendiğinde, işletme büyüklük gruplarından birinci grup bir önceki yılın buğday fiyatlarına göre üretim kararını boyutlandırırken, ikinci ve üçüncü işletme büyüklük gruplarının bir önceki yılın verimine göre üretim kararlarını şekillendirdikleri belirlenmiştir. Yapılan ki-kare analizine göre ise, işletme büyüklük gruplarıyla üretim kararının belirlenmesinde etkili unsurlar bakımından istatistiki olarak anlamlı bir fark görülmemiştir. Aydın ve Unakıtan (2016); yaptıkları araştırmalarına göre, üreticilerin karar aşamasında öncelikle kendi kazanmış oldukları deneyimleri baz aldıklarını ve daha sonrasında uzman kişilerin deneyimlerini dikkate aldıklarını belirlemişlerdir (Aydın ve Unakıtan, 2016). Doğan ve Kan (2018)'in yaptığı bu çalışmada, 1997-2016 yılları arasında Türkiye'de sıcaklık ve yağışta meydana gelen değişimlerin buğday verimine etkisini araştırmışlar ve yaptıkları analiz sonuçlarına göre, verimin sıcaklıkla ters orantılı, yağışla ise pozitif bir ilişki olduğunu belirlemişlerdir. Sonuç olarak ise uygun çeşit seçiminde verimin artırılabilceğini belirtmişlerdir (Doğan ve Kan, 2018).

Tablo 24. Bir Yıl Sonraki Buğday Üretim Kararını Belirlemede Etkili Unsurlar

			Bir Önceki Yılın Buğday Fiyatı	Bir Önceki Yılın Verimine Göre	Yeni Oluşan Pazarlama Kanallarına	Herhangi Bir Şeyden Etkilenmeme	Komşu Üreticilerin Yönlendirmesine Göre
İşletme Büyüklük Grupları	1. Grup	n	16	14	7	16	5
		%	30,77	25,45	41,18	57,14	38,46
	2. Grup	n	19	22	4	8	3
		%	36,54	40,00	23,53	28,57	23,08
	3. Grup	n	17	19	6	4	5
		%	32,69	34,55	35,29	14,29	38,46
Toplam		n	52	55	17	28	13
		%	100	100	100	100	100
			$\chi^2=37,918$	P:0,217		P>0,05	

*Birden fazla şık işaretlendiği için %100'ü aşmaktadır.

Araştırmaya katılan üreticilerin TMO'nun 2011 yılında kaliteye dayalı alım sistemine geçmesi ve bu şekilde hububat fiyatlarının belirlenmesinin üreticilere etkisinin dağılımı Tablo 25'de verilmiştir. TMO'nun kaliteye dayalı protein analizi yöntemiyle alım yapmasında işletme büyüklük grupları bakımından tüm gruplarda toplamda 64 adet işletmenin herhangi bir değişiklik yapmadığı belirlenmiştir. Yapılan ki-kare analizi sonuçlarına göre ise, işletme büyüklük grupları bakımından kaliteye dayalı alım sistemine göre $p<0,10$ düzeyinde istatistiki olarak farklılık görülmüştür. Tarhan ve Dellal (2021)'in araştırmasına göre TMO 2011 senesi ile buğdayda proteine dayalı kalite ölçütlerini baz

arak fiyatlandırma uygulamasına geçmesi, kaliteli buğdayın fiyatının diğer buğdaylara oranla daha yüksek değerden işlem görmeye başlamasına sebebiyet verdiğini belirtmişlerdir (Tarhan ve Dellal, 2021).

Tablo 25. TMO'nun 2011 Yılında Kaliteye Dayalı Alım Sistemine Geçmesi ve Bu Şekilde Hububat Fiyatlarının Belirlenmesinin Üreticilere Etkisinin Dağılımı

			Kullandığı Çeşidi Değiştirme	Yetiştirme Tekniklerinde Değişiklik Yapma	Herhangi Bir Değişiklik Yapmama	Bu Konudan Haber Olmama	Toplam
İşletme Büyük- lük Grupları	1.Grup	N	2	2	23	9	36
		%	11,76	40,00	35,94	64,29	36,00
	2.Grup	N	7	2	20	5	34
		%	41,18	40,00	31,25	35,71	34,00
	3.Grup	N	8	1	21	0	30
		%	47,06	20,00	32,81	0,00	30,00
Toplam	N	17	5	64	14	100	
	%	100	100	100	100	100,00	
		$\chi^2=14,741$		P:0,064		P<0,10	

4.6. İşletmelerde Üretilen Buğdayın Satışında TMO'nun Yeri ve Oluşan Fiyata Etki Eden Faktörler

Araştırmaya katılan üreticilerin üretilen buğdayın değerlendirme şekline ilişkin dağılımı işletme büyüklük gruplarına göre Tablo 26'da verilmiştir. Üreticilerin %26,01' nin lisanslı depoya satış yaptığı, %24,18'inin TMO' ya ve yine %24,18'inin tüccara ürün sattığı belirlenmiştir. Yapılan ki-kare analizi sonuçlarına göre, işletme büyüklük gruplarına göre buğday değerlendirme şekli bakımından istatistikî olarak anlamlı bir fark görülmemiştir. Emen (2020)'nin araştırmasına göre; Üreticilerin mahsullerinin satışında 2018 hasat döneminde mahsullerinin %16'sının un fabrikasını, %48'i tüccara, %2'si kooperatife,%22'si TMO'ya, %10'u borsaya ve %1,5'u lisanslı depoları tercih etmektedir (Emen, 2020).

Tablo 26. Üretilen Buğdayın Değerlendirme Şekline İlişkin Dağılım

			Kendi Tüketimi İçin Ayrılan Gıda	TMO'ya Satış	Tüccara Satış	Lisanslı Depoya Satış	Un/ Makarna Fabrikasına Satış
İşletme Büyüklük Grupları	1.	N	19	23	21	22	3
	Grup	%	30,16	34,85	31,81	30,99	1,10
	2.	N	24	19	24	24	1
	Grup	%	38,10	28,79	36,38	33,80	0,37
	3.	N	20	24	21	25	3
	Grup	%	31,74	36,36	31,81	35,21	1,10
Toplam		N	63	66	66	71	7
		%	100	100	100	100	2,56
			$\chi^2=44,330$	P:0,161	P>0,05		

*Birden fazla şık işaretlendiği için %100'ü aşmaktadır.

Üreticilerin, hububat piyasasından TMO' nun çıkması durumunda ürünlerini hangi kanallarla pazarlayacaklarına ilişkin bilgilerin dağılımı Tablo 27' de verilmiştir. Buna göre, 60 üreticilerin TMO' nun olmaması durumunda ürünlerini lisanslı depoya satabilecekleri belirlenmiştir. Sonrasında ise, 28' inin tüccara ürün satma durumunun olduğu ifade edilebilir. Yapılan ki-kare analizine göre ise, işletme büyüklük gruplarına göre satış kanalları bakımından istatistiki olarak anlamlı bir fark görülmemiştir. Tarhan ve Dellal (2021) işletmelerin TMO, borsa ve tüccara sattıklarını gözlemlemiştir. Tmo' nun piyasadan çekilmesi durumunda buğdayı tüccar ve borsa da değerlendirdiklerini ve üreticilerin sattıkları yerlerin farklı olsa bile buğday fiyatının ilk sırada TMO' nun belirlemesi ve TMO' nun alması gerektiğini belirtmişlerdir (Tarhan ve Dellal, 2021).

Tablo 27. Hububat Piyasasından TMO' nun Çıkması Durumunda Satış Kanallarının Dağılımı

			Tüccara	Borsada	Lisanslı Depoya	Un, Makarna Fabrikası	TMO'ya Satmıyor	Diğer	Toplam
İşletme Büyüklük Grupları	1.	n	16	0	18	1	1	0	36
	Grup	%	57,14	0,00	30,00	25,00	50,00	0,00	36,00
	2.	n	8	2	22	1	1	0	34
	Grup	%	28,57	40,00	36,67	25,00	50,00	0,00	34,00
	3.	n	4	3	20	2	0	1	30
	Grup	%	14,29	60,00	33,33	50,00	0,00	100	30,00
Toplam		n	28	5	60	4	2	1	100
		%	100	100	100	100	2100	100	100,00
			$\chi^2=14,281$	P:0,161			P>0,05		

Araştırmaya katılan üreticilerin, TMO' nun alım uygulamalarından memnuniyet durumları Tablo 28' de verilmiştir. Elde edilen sonuçlar incelendiğinde, 85 üreticinin alım uygulamalarından memnuniyetsiz oldukları, 15' inin ise memnun oldukları görülmüştür. Üreticilere memnuniyetsizlik nedenleri sorulduğunda %73,00 oranla ürün kalitesi gerekçesiyle fiyat düşürülmesi ve %5,00 oranında analiz metotlarına güvensizlikten

kaynaklandığı ifade edilmiştir. Yapılan ki-kare analizi sonuçlarına göre, işletme büyüklük gruplarına göre memnuniyet durumu bakımından gruplar arasında istatistiki olarak anlamlı fark görülmemiştir. Kaya (2017)'nin yapmış olduğu çalışmada; TMO'nun depolama çalışmalarının ve mevcut müdahale alımlarının sonlanması ve aynı zamanda düzenleyici, denetleyici bir kuruluş haline gelmesi düşünülmekte olduğunu gözlemlemiştir. Fiyat istikrarı ile piyasalardaki başarısızlığını engellemek temel amaçlarını oluşturduğu değerlendirilmektedir (Kaya, 2017).

Tablo 28. TMO' nun Alım Uygulamalarından Memnuniyet Durumu

			Evet	Hayır	Toplam
İşletme Büyük­lük Grupları	1.Grup	n	6	30	36
		%	40,00	35,29	36,00
	2.Grup	n	5	29	34
		%	33,33	34,12	34,00
	3.Grup	n	4	26	30
		%	26,67	30,59	30,00
Toplam		n	15	85	100
		%	100	100	100,00
			$\chi^2=0,146$	P:0,930	P>0,05

Üreticilerin TMO'nun randevu uygulamasını bilme durumu Tablo 29' de verilmiştir. Tablo 29 İncelendiğinde 97 üreticinin randevu uygulamasını bildiği, 3' ünün ise bilmediği belirlenmiştir. Yapılan ki-kare analizine göre işletme büyüklük gruplarına göre TMO' nun randevu uygulamasını bilme durumu bakımından gruplar arasında istatistiki olarak anlamlı bir fark görülmemiştir. Tarhan ve Dellal (2021)'e göre TMO'nun ödemelerde üretici lehine faaliyette bulunması ve TMO'nun randevu sisteminin üreticiler açısından etkili çalıştığı konusunda kararsız kaldıklarını gözlemlemiştirlerdir (Tarhan ve Dellal, 2021).

Tablo 29. TMO' nun Randevu Uygulamasını Bilme Durumu

			Evet	Hayır	Toplam
İşletme Büyük­lük Grupları	1.Grup	n	34	2	36
		%	35,05	66,67	36,00
	2.Grup	n	33	1	34
		%	34,02	33,33	34,00
	3.Grup	n	30	0	30
		%	30,93	0,00	30,00
Toplam		n	97	3	100
		%	100	100	100,00
			$\chi^2=1,736$	P:0,420	P>0,05

Üreticilerin buğday satışı ve pazarlamasına ilişkin bazı bilgileri Tablo 30'da verilmiştir. Tablo incelendiğinde, üreticilerin %56'sının buğdayı hasattan hemen sonra sattığı, %98'inin

bir sonraki yıl buğday üretimine devam edeceği ve %50'sinin buğday pazarlamada sıkıntı yaşadığı belirlenmiştir. Özçelik ve Özer (2006), yaptıkları çalışmada Türkiye’de buğday üretimi ile fiyat arasındaki ilişkiyi incelemiş, çiftçilerin üretimdeki kararlarını önceki yılın fiyatı ve veriminin etkilendiğini bulmuşlar ve araştırmalarını bu doğrultuda yapmışlardır (Özçelik ve Özer, 2006).

Tablo 30. Üreticilerin Buğday Satışı ve Pazarlamasına ilişkin Bazı Bilgileri

	n	%
Buğdayın Satış Zamanı		
Hasattan Hemen Sonra	56	56,0
Hasattan Bir Süre Sonra	44	44,0
Bundan Sonraki Yıllarda Buğday Üretimine Devem Etme Durumu		
Evet	98	98,0
Hayır	2	2,0
Buğdayı Pazarlamada Sıkıntı Çekme Durumu		
Evet	50	50,0
Hayır	50	50,0
Toplam	100	100

Araştırmaya katılan üreticilerin buğday satarken fiyatına etki ettiğini düşündüğü kriterlerin dağılımları Tablo 31’de verilmiştir. “Buğdayın çeşidi” ifadesi için üreticilerin %69’unun çok önemli, %28’inin önemli gördüğü tespit edilmiştir. “Buğday çeşidinin yöresi” ifadesi için %32’sinin çok önemli, %23’ünün önemsiz gördüğü, “Protein oranı” ifadesi için %92’sinin çok önemli gördüğü belirlenmiştir. “Rutubet oranı” ifadesi için üreticilerin %80’inin çok önemli gördüğü, “Hektolitre ağırlığı” ifadesi için üreticilerin %90’ının çok önemli gördüğü ve “Yabancı madde oranı” için üreticilerin %62’sinin çok önemli gördüğü tespit edilmiştir. “İrmik rengi” ifadesi için üreticilerin %54’ünün çok önemli, “Camsı tane oranı” ifadesi için üreticilerin %63’ünün çok önemli ve “Gluten kalitesi” ifadesi için üreticilerin %42’sinin çok önemli gördüğü belirlenmiştir. “Süne kıymıl tahrifatı” ifadesi için üreticilerin %91’inin çok önemli gördüğü ve “Satış tarihi” ifadesi için üreticilerin %49’unun çok önemli gördüğü belirlenmiştir. Kaya, (2018)’nin yaptığı çalışmada TMO’nun hububat alanında buğdayda Türkiye’deki alım fiyatı ve dünyadaki buğday alım fiyatları arasındaki ilişkiyi incelemiş, kısa dönemdeki etkilerini araştırmıştır. Buğday üretim miktarı üzerinde TMO’nun etkisinin büyük olduğunu belirlemiştir. Kısa dönemde Üretim miktarları ve TMO’nun alım fiyatı arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğunu gözlemlemiştir. Uzun dönemde ise buğday alım miktarı üzerinde dünya fiyatlarının negatif bir etkiye sahip olduğu görülmüş ve bu etki anlamsız bulunmuştur (Kaya, 2018).

Tablo 31. Üreticilerin Buğdayı Satarken Fiyatına Etki Ettiğini Düşündüğü Kriterlerin Dağılımı

	Çok Önemsiz		Önemsiz		Normal		Önemli		Çok Önemli	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Buğdayın Çeşidi	0	0,0	1	1,0	2	2,0	28	28,0	69	69,0
Buğday Çeşidinin Yöresi	11	11,0	23	23,0	18	18,0	16	16,0	32	32,0
Protein Oranı	0	0,0	0	0,0	0	0,0	8	8,0	92	92,0
Rutubet Oranı	0	0,0	1	1,0	3	3,0	16	16,0	80	80,0
Hektolitreye Ağırlığı	0	0,0	0	0,0	0	0,0	10	10,0	90	90,0
Yabancı Madde Oranı	0	0,0	0	0,0	10	10,0	28	28,0	62	62,0
İrmik Rengi	0	0,0	1	1,0	17	17,0	28	28,0	54	54,0
Camsı Tane Oranı	0	0,0	1	1,0	12	12,0	24	24,0	63	63,0
Gluten Kalitesi	0	0,0	6	6,0	25	25,0	27	27,0	42	42,0
Süne Kıymı Tahrifatı	0	0,0	1	1,0	1	1,0	7	7,0	91	91,0
Satış Tarihi	2	2,0	3	3,0	17	17,0	29	29,0	49	49,0

Araştırmaya katılan üreticilerin TMO hakkındaki görüşlerine ilişkin ayrıntılı dağılımları Tablo 31’de verilmiştir. “TMO hububat fiyatlarının belirlenmesinde etkin rol oynamaktadır” ifadesi için %53,5’inin kesinlikle katıldığı, “TMO hububat fiyatlarının belirlenmesinde etkin rol oynamaktadır” ifadesi için %53,5’inin kesinlikle katıldığı, “TMO’nun alım ve fiyat politikaları üretim kararımı etkilemektedir” ifadesi için katılımcıların %27,3’ünün katıldığı, %25,3’ünün kararsız, %23,2’sinin kesinlikle katıldığı tespit edilmiştir. “TMO’nun kaliteye dayalı alım sistemine geçmesi olumlu bir gelişmedir” ifadesi için üreticilerin %26,3’ünün kararsız, %26,3’ünün katılmadığı, %24,2’sinin katıldığı ve “TMO’nun randevu sistemi etkin çalışmaktadır” ifadesi için üreticilerin %35,4’ünün kararsız, %23,3’ünün katıldığı, %19,2’sinin katılmadığı belirlenmiştir. “TMO, ödeme şekli konusunda üretici lehine faaliyette bulunmaktadır” ifadesi için üreticilerin %60,2’sinin katıldığı, “TMO’nun genel anlamda hizmetlerinden ve faaliyetlerinden memnunuz” ifadesi için üreticilerin %49,0’ının katıldığı, %24,5’inin kararsız, %22,4’ünün kesinlikle katıldığı söylenebilir. Konyalı (2008)’in yapmış olduğu araştırmasında; Trakya bölgesi buğday üreticileri TMO’nun alım uygulamalarından memnun olmadıklarını bunun nedeninin de alım noktalarının çoğu ilçe ve köylerde kapalı olmasının ve bunun sonucunda tüccara gitmek zorunda olduklarını belirtmişlerdir (Konyalı, 2008).

Tablo 32. Üreticilerin TMO Hakkındaki Görüşleri Dağılımı

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
TMO Hububat Fiyatlarının Belirlenmesinde Etkin Rol Oynamaktadır	0	0,0	1	1,0	1	1,0	44	44,5	53	53,5
TMO'nun Alım Ve Fiyat Politikaları Üretim Kararımı Etkilemektedir	8	8,1	16	16,2	25	25,3	27	27,3	23	23,2
TMO'nun Kaliteye Dayalı Alım Sistemine Geçmesi Olumlu Bir Gelişmedir	7	7,1	26	26,3	26	26,3	24	24,2	16	16,2
TMO'nun Randevu Sistemi Etkin Çalışmaktadır	8	8,1	19	19,2	35	35,4	25	25,3	12	12,1
TMO, Ödeme Şekli Konusunda Üretici Lehine Faaliyette Bulunmaktadır	0	0,0	1	1,0	18	18,4	59	60,2	20	20,4
TMO'nun Genel Anlamda Hizmetlerinden ve Faaliyetlerinden Memnunum	1	1,0	3	3,1	24	24,5	48	49,0	22	22,4

Araştırmaya katılan üreticilerin tarımsal üretimle ilgili herhangi bir bilgiyi en çok hangi yolla öğrenmeyi tercih etme durumunun dağılımı Tablo 33'de verilmiştir. Üreticilerin %42,0'nın üreticileri İl/İlçe Tarım ve Orman Müdürlüklerinde toplayıp eğitim verilmesi, %24,0'nın ise internet, cep telefonu uygulamaları yoluyla öğrenmeyi tercih ettikleri görülmüştür. Erdal ve diğ. (2013)'nin yaptığı çalışmada çiftçilerin tarımsal desteklemeler ile ilgili bilgileri il/ilçe tarım müdürlüklerinden, ziraat odası, televizyon, gazetelerden ve tarım danışmanlarından edindiğini belirlemiştir. Üreticilerin en çok %70,7 oranında İl ve İlçe Tarım Müdürlükleri ve personelinden ulaştığını gözlemlemiştir (Erdal ve diğ. 2013).

Tablo 33. Tarımsal Üretimle İlgili Herhangi Bir Bilgiyi En Çok Hangi Yolla Öğrenmeyi Tercih Etme Durumunun Dağılımı

	n	%
Köy Toplantılarında Sunum Yapılması	6	6,0
Tarım Danışmanları Aracılığıyla Doğrudan Köylere Gidilmesi	7	7,0
Üreticileri İl/İlçe Tarım ve Orman Müdürlüklerinde Toplayıp Eğitim Verilmesi	42	42,0
Her İlde Örnek Uygulamalar Yaptırıp, Üreticilerin Belli Dönemlerde Örnek Uygulamaları Görmelerinin Sağlanması	9	9,0
Yazılı Ve Görsel Materyaller İle Duyurulması	9	9,0
Televizyon Programları	2	2,0
İnternet, Cep Telefonu Uygulamaları	24	24,0
Diğer	1	1,0
Toplam	100	100

4.7. İşletmelerin TMO'da veya TMO Dışında Ürünü Değerlendirme Şekli ve Nedenleri

Araştırmaya katılan üreticilerin ürününü tüccara satış nedeninin önem sırasına verdiği cevaplara göre dağılımları incelendiğinde (Tablo 34), üreticilerin %32'sinin "Peşin ödeme yapılması" tüccara satışta en önemli sebep olarak görülmüştür. Emen (2020)'nin çalışmasında Üreticinin mahsulünü tüccara satmadaki ilk sebebi depolama sıkıntısından dolayı hemen satmak istemesi (%19) ve ürün ücretinin erken ödenmesi (%52), kaliteye daha az önem vermesi (%41), tarladan satın alması (%40) olarak sıralamaktadır (Emen, 2020).

Tablo 34. Katılımcıların Ürünü Tüccara Satış Nedeninin Önem Sırasına Göre Dağılımları

Satma Nedeni	Önem Sırası									
	1 (*****)		2 (***)		3 (***)		4 (**)		5 (*)	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Peşin Ödeme Yapılması	32	32,0	18	18,0	4	4,0	2	2,0	-	-
Yüksek Fiyat Vermeleri	26	26,0	15	15,0	3	3,0	1	1,0	-	-
Mesafe Olarak Yakın Olması (Nakliye Masrafı)	8	8,0	16	16,0	8	8,0	5	5,0	-	-
Tamдық ve Güvendiğim Bir Yer Olması	5	5,0	21	21,0	32	32,0	1	1,0	-	-
Analiz Metotlarına Olan Güvenim	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2,0
Toplam	71	71	70	70	47	47	9	9	2	2

Önem Derecesi: 1 En Önemli (*****), 5 En Önemsiz (*)

Araştırmaya katılan üreticilerin ürününü un fabrikalarına satmada önem sırasına verdiği cevaplara göre dağılımları incelendiğinde, üreticilerin %3'ünün "Yüksek fiyat vermeleri" un fabrikalarına satışta birinci öneme sahip, %2'sinin "Peşin ödeme yapılması ve Mesafe olarak yakın olması (nakliye masrafı) un fabrikalarına satışta ikinci öneme sahip olduğu söylenebilir (Tablo 35). Taşçı ve diğ. (2018); yaptıkları çalışmada Ankara ilinde faaliyet gösteren un fabrikalarının buğday alımında en dikkat ettikleri kriterin süne yeniği olduğunu, protein oranının yüksek buğdayların tercih ettiklerini ortaya koymuştur (Taşçı ve diğ. 2018).

Tablo 35. Katılımcıların Satış Nedeni Un Fabrikalarına Satmada Önem Sırasına Göre Dağılımları

Satma Nedeni	Önem Sırası									
	1 (*****)		2 (*****)		3 (****)		4 (**)		5 (*)	
	n	%	n	%	N	%	n	%	n	%
Peşin Ödeme Yapılması	2	2,0	2	2,0	-	-	-	-	-	-
Yüksek Fiyat Vermeleri	3	3,0	1	1,0	1	1,0	-	-	-	-
Mesafe Olarak Yakın Olması (Nakliye Masrafı)	-	-	2	2,0	1	1,0	-	-	-	-
Tanıdık ve Güvendiğim Bir Yer Olması	1	1,0	1	1,0	1	1,0	1	1,0	-	-
Analiz Metotlarına Olan Güvenim	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Önem Derecesi: 1 En Önemli (*****), 5 En Önemsiz (*)

Araştırmaya katılan üreticilerin ürününü borsaya satmada önem sırasına verdiği cevaplara göre dağılımları incelendiğinde, katılımcıların %2'sinin “Yüksek fiyat vermeleri” borsaya satışta birinci öneme sahip olduğu belirlenmiştir (Tablo 36). Karabak ve diğ. (2011)'inin yaptığı araştırmada Ankara'daki üreticilerin mahsullerini tüccara ve borsaya sattıklarını gözlemlemişlerdir. 2011 yılında %45'inin borsaya, %24'ünün tüccara satmasının en önemli nedeni olarak Ankara da borsanın bulunması olarak söylemişlerdir (Karabak ve diğ. 2011). Emen (2020)'nin Çalışmasında mahsulünü borsaya satmak istenen üreticilerin nedenlerini farklı alıcılar olduğundan rekabet koşulları ile ürünün değer kazması (%19), mahsulün ücretini hemen alması (%12) olarak sıralamaktadır (Emen, 2020).

Tablo 36. Üreticilerin Ürününü Borsaya Satmada Önem Sırasına Göre Dağılımları

Satma Nedeni	Önem Sırası									
	1 (*****)		2 (*****)		3 (****)		4 (**)		5 (*)	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Peşin Ödeme Yapılması	-	-	1	1,0	1	1,0	1	1,0	1	1,0
Yüksek Fiyat Vermeleri	1	1,0	-	-	1	1,0	1	1,0	-	-
Mesafe Olarak Yakın Olması (Nakliye Masrafı)	2	2,0	-	-	-	-	-	-	-	-
Tanıdık ve Güvendiğim Bir Yer Olması	-	-	-	-	1	1,0	-	-	-	-
Analiz Metotlarına Olan Güvenim	1	1,0	1	1,0	1	1,0	-	-	1	1,0

Önem Derecesi: 1 En Önemli (*****), 5 En Önemsiz (*)

Araştırmaya katılan üreticilerin ürününü TMO'ya satmada önem sırasına verdiği cevaplara göre dağılımları incelendiğinde (Tablo 37), üreticilerin %54'ünün “Peşin ödeme yapılması”

TMO'ya satışta birinci öneme sahip, %22'sinin "Mesafe olarak yakın olması (nakliye masrafı) ve Analiz metotlarına olan güvenim" TMO'ya satışta ikinci öneme sahip, %25'inin "Analiz metotlarına olan güvenim" TMO'ya satışta üçüncü öneme sahip olduğu görülmüştür. Emen (2020), araştırmasındaki üreticilerin buğdayı TMO'ya satma nedeni olarak alım fiyatının açıklanması (%28), devlet kuruluşu olması (%19), alım garantisi olması (%13), TMO'nun alım fiyatını açıklaması (%28) olarak söylenebilir (Emen, 2020).

Tablo 37. Üreticilerin Ürünü TMO'ya Satmada Önem Sırasına Göre Dağılımları

Satma Nedeni	Önem Sırası									
	1 (*****)		2 (****)		3 (***)		4 (**)		5 (*)	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Peşin Ödeme Yapılması	54	54,0	11	11,0	2	2,0	-	-	-	-
Yüksek Fiyat Vermeleri	5	5,0	7	7,0	2	2,0	6	6,0	3	3,0
Mesafe Olarak Yakın Olması (Nakliye Masrafı)	1	1,0	22	22,0	18	18,0	5	5,0	-	-
Tanıdık ve Güvendiğim Bir Yer Olması	2	2,0	7	7,0	11	11,0	11	11,0	2	2,0
Analiz Metotlarına Olan Güvenim	7	7,0	22	22,0	25	25,0	11	11,0	1	1,0

Önem Derecesi: 1 En Önemli (*****), 5 En Önemsiz (*)

Araştırmaya katılan üreticilerin ürünü lisanslı depoya satmada önem sırasına verdiği cevaplara göre dağılımları incelendiğinde, üreticilerin %42'sinin "Peşin ödeme yapılması" lisanslı depoya satışta birinci öneme sahip, %30'unun "Yüksek fiyat vermeleri" lisanslı depoya satışta ikinci öneme sahip, %30'unun "Mesafe olarak yakın olması (nakliye masrafı)" lisanslı depoya satışta üçüncü öneme sahip olduğu belirlenmiştir (Tablo 38). Doğan ve Bulut (2021)'in yaptığı çalışmada; üreticilerin lisanslı deponun fiyatlama politikasından memnuniyet durumlarını incelemiş ve %80 oranında memnun olduklarını belirlemişlerdir. Çiftçilerin %40'ının bir sonraki yıl ki ekiliş alanı büyüklüğünde LİDAŞ'ın avantajlarının ve desteklerinin etkisi olduğu gözlemlenmiştir (Doğan ve Bulut, 2021).

Tablo 38. Üreticilerin Ürünü Lisanslı Depoya Satmada Önem Sırasına Göre Dağılımları

Satma Nedeni	Önem Sırası									
	1 (*****)		2 (****)		3 (***)		4 (**)		5 (*)	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Peşin Ödeme Yapılması	42	42,0	18	18,0	6	6,0	3	3,0	5	5,0
Yüksek Fiyat Vermeleri	20	20,0	30	30,0	3	3,0	7	7,0	5	5,0
Mesafe Olarak Yakın Olması (Nakliye Masrafı)	4	4,0	12	12,0	30	30,0	14	14,0	7	7,0
Tanıdık ve Güvendiğim Bir Yer Olması	1	1,0	4	4,0	13	13,0	14	14,0	18	18,0
Analiz Metotlarına Olan Güvenim	10	10,0	12	12,0	22	22,0	27	27,0	3	3,0
Toplam	77	77	76	76	74	74	65	65	38	38

Önem Derecesi: 1 En Önemli (*****), 5 En Önemsiz (*)

Araştırmaya katılan üreticilerin ürünü tohumluk şirketine satmada önem sırasına verdiği cevaplara göre dağılımları incelendiğinde, üreticilerin %2'sinin "Yüksek fiyat vermeleri" tohumluk şirketine satışta ikinci öneme sahip olduğu görülmektedir (Tablo 39).

Tablo 39. Üreticilerin Ürünü Tohumluk Şirketine Satmada Önem Sırasına Göre Dağılımları

Satma Nedeni	Önem Sırası									
	1 (*****)		2 (****)		3 (***)		4 (**)		5 (*)	
	N	%	n	%	N	%	n	%	n	%
Peşin Ödeme Yapılması	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Yüksek Fiyat Vermeleri	-	-	2	2,0	-	-	1	1,0	-	-
Mesafe Olarak Yakın Olması (Nakliye Masrafı)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tanıdık ve Güvendiğim Bir Yer Olması	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Analiz Metotlarına Olan Güvenim	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Önem Derecesi: 1 En Önemli (*****), 5 En Önemsiz (*)

Ankete katılan üreticilerin ekilen arazi büyüklüğünün buğday pazarı ile ilgili özelliklere ilişkin dağılım ilişkisi tablo 40'da verilmiştir. Buğday ekim alanı küçük arazi sahiplerinin %83,3'ünün tohumu kolay bulunabilir çeşitleri tercih etmesi seçimde kesinlikle etkili olduğu, orta arazi alana sahiplerin %76,5'inin tohumu kolay bulunabilir çeşitleri tercih etmesi seçimde kesinlikle etkili olduğu, büyük arazi sahiplerinin %56,7'sinin tohumu kolay

bulunabilir çeşitleri tercih etmesi seçimde kesinlikle etkili olduğu görülmüştür. Yapılan ki-kare analizi sonuçlarına göre buğday ekilen arazi büyüklük durumu ile çeşit tercihinde tohumu kolay bulunabilir çeşitleri tercih etme durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir ($p<0,05$).

Buğday ekim alanı küçük arazi sahiplerinin %77,8'inin hasattan hemen sonra buğdayı sattığı, orta arazi olana sahiplerin %52,9'unun hasattan hemen sonra sattığı, büyük arazi sahiplerinin %66,7'sinin hasattan bir süre sonra sattığı görülmüştür. Yapılan ki-kare analizi sonuçlarına göre buğday ekilen arazi büyüklük durumu ile buğday satış zamanı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir ($p<0,05$).

Buğday ekim alanı küçük arazi sahiplerinin %38,9'unun buğday satarken fiyatına buğday çeşidinin yöresinin etki ettiğini çok önemli olarak gördüğü, orta arazi olana sahiplerin %29,4'ünün buğday satarken fiyatına buğday çeşidinin yöresinin etki ettiğini çok önemli olarak gördüğü, büyük arazi sahiplerinin %40,0'ının buğday satarken fiyatına buğday çeşidinin yöresinin etki ettiğini önemsiz olarak gördüğü belirtilmiştir. Yapılan ki-kare analizi sonuçlarına göre buğday ekilen arazi büyüklük durumu ile buğday satarken fiyatına buğday çeşidinin yöresinin etki ettiğini düşünme durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür ($p<0,05$).

Buğday ekim alanı küçük arazi sahiplerinin %44,4'ünün buğday satarken fiyatına camsı tane oranının etki ettiğini çok önemli olarak gördüğü, orta arazi olana sahiplerin %61,8'inin buğday satarken fiyatına camsı tane oranının etki ettiğini çok önemli olarak gördüğü, %86,7'sinin buğday satarken fiyatına camsı tane oranının etki ettiğini çok önemli olarak gördüğü belirtilmiştir. Yapılan ki-kare analizi sonuçlarına göre buğday ekilen arazi büyüklük durumu ile buğday satarken fiyatına camsı tane oranının etki ettiğini düşünme durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür ($p<0,05$).

Buğday ekim alanı küçük arazi sahiplerinin %25,7'sinin TMO'nun alım ve fiyat politikaları üretim kararını etkilemektedir ifadesine katıldığı, %25,7'sinin ise katılmadığı, orta arazi olana sahiplerin %32,4'ünün TMO'nun alım ve fiyat politikaları üretim kararını etkilemektedir ifadesi için kararsız olduğu, %32,4'ünün ise kesinlikle katıldığı, büyük arazi sahiplerinin %36,7'sinin TMO'nun alım ve fiyat politikaları üretim kararını etkilemektedir ifadesine katıldığı, %30,0'ının kesinlikle katıldığı görülmüştür. Yapılan ki-kare analizi sonuçlarına göre buğday ekilen arazi büyüklük durumu ile TMO'nun alım ve fiyat

politikaları üretim kararımı etkilemektedir ifadesine katılma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür ($p < 0,05$).

Buğday ekilen arazi büyüklük durumu ile buğday pazarı ile ilgili diğer özellik ve ifadelerle ilgili durumlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p > 0,05$).

Kan ve diğ. (2017)'nin yaptığı çalışmada Hastalıklara, soğuğa, kurağa dayanıklılık özellikleri yanı sıra aile tüketimine uygunluk (özellikle lezzet ve damak tadı), saman verimi ve saman kalitesinin iyi olması Yerel Buğday Popülasyonlarının tercih edilmesindeki en önemli nedenlerdir. Bölgede yerel buğday çeşitlerinin devamlılığında hayvansal üretimin önemli bir etken olduğu saman veriminin bazı bölgelerde buğday veriminden daha fazla ön plana çıktığı görülmüştür (Kan ve diğ. 2017). Taşçı ve diğ. (2022)'nin 5'li likert ölçeğine göre yaptığı bir çalışmada; çiftçilerin makarnalık buğday satışına etki ettiğini düşündüğü kriterleri yabancı maddeden ari, camsılık oranı, hektolitreye, ırmık rengi, protein oranı, rutubet ve gluten kalitesinin fiyatların belirlenmesine önemli bir etkisinin olduğunu düşündükleri belirtmişler ve en çok yabancı maddenin az olmasını çok önemli bulmuşlardır (Taşçı ve diğ. 2022).

Özbek ve Fidan (2013)'nin yaptığı çalışmada Konya Ticaret Borsası tarafından yapılan analizler ve üreticiler tarafından doldurulan anketler ışığında buğday çeşitlerinde hastalık ve zararlılara göre ürün kayıpları ve fiyatta indirime gidildiğini belirlemişlerdir (Özbek ve Fidan, 2013). Taşçı ve diğ. (2020)'nin Yozgat yöresinde makarnalık buğday üretimi yapan üreticilerle yapmış olduğu çalışmada buğday çeşidinin kolay bulunabilir, alışmış olduğu ve tavsiye edilen bir çeşit olması üreticilerin tercih ettiği kriterler arasında sıralamışlardır (Taşçı ve diğ. 2020). James ve Alston (2002), buğday alanındaki politikaları verim ve kalite yönüyle araştırmışlardır. Elde etikleri verilere göre kalite sınıfları içerisinde üretilen buğdayın dağılımında, verim ve kalite indekslerinin istatistiksel açıdan önemli olduğunu gözlemlemişlerdir (James ve Alston 2002).

Tablo 40. Üreticilerin İşletme Büyüklük Gruplarına Göre Üretici Davranışlarının Buğday Pazarı ile İlgili Özelliklerine Göre Dağılımı

	1. grup		2. Grup		3. Grup		Test ve p Değerleri
	n	%	n	%	n	%	
Buğday Tohumunun Sertifikalı Olması							
Evet	15	41,7	14	41,2	6	20,0	X ² =4,240 p=0,132
Hayır	21	58,3	20	58,8	24	80,0	
Çeşit Tercihinde Ekeceğim Çeşidin Veriminin Yüksek Olması Önemlidir							
Katılıyorum	5	13,9	1	2,9	2	6,7	X ² =2,652 p=0,241
Kesinlikle Katılıyorum	31	86,1	33	97,1	28	93,3	
Çeşit Tercihinde Ekeceğim Çeşidin Kalitesi Önemlidir							
Katılıyorum	5	13,9	1	2,9	3	10,0	X ² =2,620 p=0,280
Kesinlikle Katılıyorum	31	86,1	33	97,1	27	90,0	
Çeşit Tercihinde Ekeceğim Çeşidin Pazar Satış Fiyatı Önemlidir							
Katılıyorum	3	8,3	1	2,9	2	6,9	X ² =1,036 p=0,671
Kesinlikle Katılıyorum	33	91,7	33	97,1	27	93,1	
Çeşit Tercihinde Ekeceğim Çeşidin Pazarlamasının Kolay Olması Önemlidir							
Kararsızım	1	2,8	0	0,0	0	0,0	X ² =2,563 p=0,836
Katılıyorum	2	5,6	3	8,8	1	3,3	
Kesinlikle Katılıyorum	33	91,7	31	91,2	29	96,7	
Alışkın Olduğum Çeşidi Ekmeyi Tercih Ederim							
Kesinlikle Katılmıyorum	0	0,0	0	0,0	1	3,3	X ² =8,475 p=0,306
Katılmıyorum	0	0,0	1	2,9	0	0,0	
Kararsızım	1	2,8	2	5,9	5	16,7	
Katılıyorum	8	22,2	5	14,7	5	16,7	
Kesinlikle Katılıyorum	27	75,0	26	76,5	19	63,3	
Tercih Edeceğim Çeşidin Hastalık ve Zararlılara Karşı Dayanıklı/Tolerant Olması Önemlidir							
Kararsızım	1	2,8	0	0,0	0	0,0	X ² =1,888 p=1,000
Katılıyorum	5	13,9	4	11,8	4	13,3	
Kesinlikle Katılıyorum	30	83,3	30	88,2	26	86,7	

Tablo 40. Devam

Sıcaklığa Karşı Daha Dayanıklı Olması Önemlidir							$X^2=0,555$ $p=1,000$
Katılıyorum	2	5,6	1	2,9	1	3,3	
Kesinlikle Katılıyorum	34	94,4	33	97,1	29	96,7	
Su Azlığına Karşı Dayanıklı Olması Önemlidir							$X^2=1,405$ $p=0,508$
Katılıyorum	2	5,6	1	2,9	3	10,0	
Kesinlikle Katılıyorum	34	94,4	33	97,1	27	90,0	
Daha Az Gübre İhtiyacı Olması Önemlidir							$X^2=1,597$ $p=0,939$
Kararsızım	1	2,8	0	0,0	1	3,3	
Katılıyorum	4	11,1	5	14,7	4	13,3	
Kesinlikle Katılıyorum	31	86,1	29	85,3	25	83,3	
Tercih Edeceğim Çeşidin Tohum Fiyatı, Çeşit Tercihim İçin Önemlidir							$X^2=4,229$ $p=0,375$
Kararsızım	3	8,3	2	5,9	0	0,0	
Katılıyorum	7	19,4	5	14,7	9	30,0	
Kesinlikle Katılıyorum	26	72,2	27	79,4	21	70,0	
Çeşit Tercihinde Tohumu Aldığım Yerin Tavsiyesi Önemlidir							$X^2=1,330$ $p=0,886$
Kararsızım	1	2,8	2	5,9	2	6,7	
Katılıyorum	12	33,3	12	35,3	12	40,0	
Kesinlikle Katılıyorum	23	63,9	20	58,8	16	53,3	
Tohumu Kolay Bulunabilir Çeşitleri Tercih Ederim							$X^2=11,847$ $p=0,009^*$
Kararsızım	2	5,6	3	8,8	0	0,0	
Katılıyorum	4	11,1	5	14,7	13	43,3	
Kesinlikle Katılıyorum	30	83,3	26	76,5	17	56,7	
TMO'nun Alım Baremi İçinde Yer Alan Çeşidin Olması Önemlidir							$X^2=5,308$ $p=0,491$
Katılmıyorum	0	0,0	1	2,9	0	0,0	
Kararsızım	2	5,6	3	8,8	6	20,0	
Katılıyorum	10	27,8	10	29,4	8	26,7	
Kesinlikle Katılıyorum	24	66,7	20	58,8	16	53,3	

Tablo 40. Devam

TMO'nun Kalite Analizine Göre Yüksek Fiyat Verdiği Çeşitler Önemlidir							$X^2=8,649$ $p=0,066$
Kararsızım	1	2,8	3	8,8	8	26,7	
Katılıyorum	9	25,0	9	26,5	7	23,3	
Kesinlikle Katılıyorum	26	72,2	22	64,7	15	50,0	
Buğday Satış Zamanı							$X^2=13,314$ $p=0,001^*$
Hasattan Hemen Sonra	28	77,8	18	52,9	10	33,3	
Hasattan Bir Süre Sonra	8	22,2	16	47,1	20	66,7	
TMO'nun Alım Uygulamalarından Memnun Olma Durumu							$X^2=0,211$ $p=0,941$
Evet	6	16,7	5	14,7	4	13,3	
Hayır	30	83,3	29	85,3	26	86,7	
Buğdayı Pazarlamada Sıkıntı Çekme							$X^2=2,051$ $p=0,362$
Evet	21	58,3	14	41,2	15	50,0	
Hayır	15	41,7	20	58,8	15	50,0	
Buğday Satarken Fiyatına Buğdayın Çeşidinin Etki Ettiğini Düşünme							$X^2=6,235$ $p=0,280$
Önemsiz	1	2,8	0	0,0	0	0,0	
Normal	0	0,0	1	2,9	1	3,3	
Önemli	11	30,6	6	17,6	11	36,7	
Çok Önemli	24	66,7	27	79,4	18	60,0	
Buğday Satarken Fiyatına Buğday Çeşidinin Yöresinin Etki Ettiğini Düşünme							$X^2=17,333$ $p=0,022^*$
Çok Önemsiz	2	5,6	4	11,8	5	16,7	
Önemsiz	6	16,7	5	14,7	12	40,0	
Normal	5	13,9	8	23,5	5	16,7	
Önemli	9	25,0	7	20,6	0	0,0	
Çok Önemli	14	38,9	10	29,4	8	26,7	
Buğday Satarken Fiyatına Protein Oranının Etki Ettiğini Düşünme							$X^2=1,372$ $p=0,585$
Önemli	4	11,1	3	8,8	1	3,3	
Çok Önemli	32	88,9	31	91,2	29	96,7	

Tablo 40. Devam

Buğday Satarken Fiyatına Rutubet Oranının Etki Ettiğini Düşünme							$X^2=4,079$
Önemsiz	1	2,8	0	0,0	0	0,0	$p=0,775$
Normal	0	0,0	1	2,9	2	6,7	
Önemli	6	16,7	5	14,7	5	16,7	
Çok Önemli	29	80,6	28	82,4	23	76,7	
Buğday Satarken Fiyatına Hektolitrenin Etki Ettiğini Düşünme							$X^2=0,345$
Önemli	3	8,3	4	11,8	3	10,0	$p=0,917$
Çok Önemli	33	91,7	30	88,2	27	90,0	
Buğday Satarken Fiyatına Yabancı Madde Oranının Etki Ettiğini Düşünme							$X^2=4,924$
Normal	3	8,3	1	2,9	6	20,0	$p=0,290$
Önemli	10	27,8	10	29,4	8	26,7	
Çok Önemli	23	63,9	23	67,6	16	53,3	
Buğday Satarken Fiyatına İrmik Rengi Olmasının Etki Ettiğini Düşünme							$X^2=9,351$
Önemsiz	1	2,8	0	0,0	0	0,0	$p=0,107$
Normal	9	25,0	5	14,7	3	10,0	
Önemli	12	33,3	11	32,4	5	16,7	
Çok Önemli	14	38,9	18	52,9	22	73,3	
Buğday Satarken Fiyatına Camsı Tane Oranının Etki Ettiğini Düşünme							$X^2=15,640$
Önemsiz	1	2,8	0	0,0	0	0,0	$p=0,006^*$
Normal	8	22,2	4	11,8	0	0,0	
Önemli	11	30,6	9	26,5	4	13,3	
Çok Önemli	16	44,4	21	61,8	26	86,7	
Buğday Satarken Fiyatına Glüten Kalitesinin Etki Ettiğini Düşünme							$X^2=8,823$
Önemsiz	2	5,6	0	0,0	4	13,3	$p=0,166$
Normal	8	22,2	10	29,4	7	23,3	
Önemli	14	38,9	8	23,5	5	16,7	
Çok Önemli	12	33,3	16	47,1	14	46,7	
Buğday Satarken Fiyatına Süne Kımlı Tahribatının Etki Ettiğini Düşünme							$X^2=4,480$
Önemsiz	1	2,8	0	0,0	0	0,0	$p=0,724$
Normal	0	0,0	1	2,9	0	0,0	
Önemli	3	8,3	3	8,8	1	3,3	
Çok Önemli	32	88,9	30	88,2	29	96,7	

Tablo 40. Devam

Buğday Satarken Fiyatına Satış Tarihinin Etki Ettiğini Düşünme							$X^2=6,647$ $p=0,559$
Çok Önemsiz	0	0,0	2	5,9	0	0,0	
Önemsiz	2	5,6	1	2,9	0	0,0	
Normal	6	16,7	7	20,6	4	13,3	
Önemli	10	27,8	7	20,6	12	40,0	
Çok Önemli	18	50,0	17	50,0	14	46,7	
TMO Hububat Fiyatlarının Belirlenmesinde Etkin Rol Oynamaktadır							$X^2=7,898$ $p=0,120$
Katılmıyorum	1	2,9	0	0,0	0	0,0	
Kararsızım	0	0,0	1	2,9	0	0,0	
Katılıyorum	20	57,1	11	32,4	13	43,3	
Kesinlikle Katılıyorum	14	40,0	22	64,7	17	56,7	
TMO'nun Alım Ve Fiyat Politikaları Üretim Kararımı Etkilemektedir							
Kesinlikle Katılmıyorum	6	17,1	1	2,9	1	3,3	
Katılmıyorum	9	25,7	4	11,8	3	10,0	
Kararsızım	8	22,9	11	32,4	6	20,0	
Katılıyorum	9	25,7	7	20,6	11	36,7	
Kesinlikle Katılıyorum	3	8,6	11	32,4	9	30,0	
TMO'nun Kaliteye Dayalı Alım Sistemine Geçmesi Olumlu Bir Gelişmedir							$X^2=9,821$ $p=0,268$
Kesinlikle Katılmıyorum	6	17,1	1	2,9	0	0,0	
Katılmıyorum	9	25,7	10	29,4	7	23,3	
Kararsızım	7	20,0	10	29,4	9	30,0	
Katılıyorum	8	22,9	6	17,6	10	33,3	
Kesinlikle Katılıyorum	5	14,3	7	20,6	4	13,3	
TMO'nun Randevu Sistemi Etkin Çalışmaktadır							
Kesinlikle Katılmıyorum	6	17,1	1	2,9	1	3,3	
Katılmıyorum	7	20,0	6	17,6	6	20,0	
Kararsızım	10	28,6	12	35,3	13	43,3	
Katılıyorum	9	25,7	10	29,4	6	20,0	
Kesinlikle Katılıyorum	3	8,6	5	14,7	4	13,3	

Tablo 40. Devam

TMO, Ödeme Şekli Konusunda Üretici Lehine Faaliyette Bulunmaktadır							
Katılmıyorum	1	2,9	0	0,0	0	0,0	X ² =6,044 p=0,385
Kararsızım	6	17,1	8	23,5	4	13,8	
Katılıyorum	23	65,7	16	47,1	20	69,0	
Kesinlikle Katılıyorum	5	14,3	10	29,4	5	17,2	

TMO'nun Genel Anlamda Hizmetlerinden ve Faaliyetlerinden Memnunum							
Kesinlikle Katılmıyorum	1	2,9	0	0,0	0	0,0	X ² =7,260 p=0,478
Katılmıyorum	3	8,6	0	0,0	0	0,0	
Kararsızım	6	17,1	10	29,4	8	27,6	
Katılıyorum	18	51,4	15	44,1	15	51,7	
Kesinlikle Katılıyorum	7	20,0	9	26,5	6	20,7	

* p<0.05;

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

İklimsel ve coğrafik özellikleri sayesinde bir tarım ülkesi olan Türkiye hububat alanında da söz sahibi ülkelerden biridir. Temel besin kaynağı olan hububat üretiminin bu denli yüksek olması depolama ve muhafaza sorununu da beraberinde getirmiş ve 1938 yılında Toprak Mahsulleri Ofisinin açılması ile beraber bütün bu sorunlar ortadan kalkmıştır. Toprak Mahsulleri Ofisinin amacı üretimin devam etmesi, fiyat istikrarı ve piyasa dengelemesidir. Bu araştırma da Kırşehir ili Mucur ilçesinde TMO'ya ürün satan buğday üreticileri incelenmiştir. TMO'nun ekilecek buğdayın seçiminden, ekimine hatta satışına kadar etkisinin olup olmadığını, hububat piyasasında fiyat istikrarını sağlayıp sağlayamadığı, mahsul alımı yaparken güvenilirliği ve üreticilerin bu şartlarda memnuniyet dereceleri araştırılmıştır.

Bu kapsamda ekilen birincil ürün olan buğdayın çeşidinin ve ikincil ürünlerin ekim alanlarının belirlenmeye çalışılmıştır. Buğday ekili arazilerde seçilen tohumların seçiminin, sertifika durumunun, tedarik yerlerinin, tohum değiştirme sürelerinin, söz konusu mahsulün satışı, pazarlaması, ekiminden hasadına hatta satışına kadar ki geçen süreçte TMO'nun etkilerinin belirlenmesi, TMO randevu sisteminden memnuniyet durumu, TMO'nun uyguladığı politikalar hakkındaki görüşleri, tarımsal alanda yeniliklerin hangi kaynaklardan öğrenmek istedikleri araştırılmıştır.

Bu kapsamda Kırşehir ili Mucur ilçesinde Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO)' ne ürün satan buğday üreticileriyle yüz yüze 114 anket yapılmıştır. 114 üreticiden elde edilen anketlerden eksik/hatalı olduğu düşünülen 14 anket kapsam dışı bırakılarak 100 üreticiden toplanan verilerle araştırma yürütülmüştür. Üreticilerin %96'sının ÇKS ye kayıtlı olduğu gözlenmiştir. Ağırlıklı olarak buğday ekimi yaptığı, buğday dışında birinci ürünün arpa ekimi yapıldığı ve bunu pancar ve nohut ekiminin takip ettiği, bu ikincil ürünlerin ekim alanlarının %62'sinin mülk, %19'unun kira olduğu bu alanların ise %71'inin kuru arazi, %28'inin sulu arazi olduğu görülmüştür. Buğday arazilerinin ise %63'ünün kuru, %31'inin sulu olduğu belirlenmiş. Sulu arazilerin ise %37'sinin sulama yöntemi olarak yağmurlama sulama yaptığı ifade edilebilir. Buğday üretimi yaptıkları seneyi takip eden senede ise %54'ünün arpa ekimi yaptığı, %18'inin ise nadasa bıraktığı ve münavebe yılı olarak 2 veya 3 yıl tercih ettikleri gözlemlenmiştir.

Araştırmaya konu olan üreticilerin yaş ortalamasının 47,58 olduğu %37'sinin lise, %21'nin üniversite mezunu olduğu, sosyal güvenlik durumları incelendiğinde %60'inin SSK'lı, %26'sının tarım BAĞ-KUR güvencesinde olduğu görülmüştür.

Son beş yıl baz alındığında üreticilerin üçte birinin ekim alanlarında azalma gözlenirken çoğunluğun ekim alanlarında bir değişme olmadığı belirlenmiştir. Üreticilerin taban, üst ve yaprak gübre kullanımına bakıldığında taban gübresi (ekim ayında), üst gübresi (mart ayında) ve yaprak gübresi kullandıkları görülmüştür.

Üreticilerin buğday tarımı yapma nedenleri incelendiğinde satış sorununun olmaması, arazisinin başka ürün yetiştirmeye uygun olmaması ve babadan kalma alışkanlık olması olarak söylenebilir. Ekilen buğday da ise en çok %24'ünün cömert cinsi tercih ederken, %15'inin çeşit cinsi, %14'ünün pehlivan cinsi, %11'inin sönmez cinsi buğday tercih ettiği görülmüştür. Araştırmaya katılan üreticilerin tohum tedarik ile ilgili %60'ının kendi tohumunu kullanırken %46'sının Tarım Kredi Kooperatifinden, %22'sinin tohum bayiinden tedarik ettiği, %59'unun sertifikalı tohum kullandığı ve tohumlarını 3-4 yılda değiştirdikleri tespit edilmiştir. Üreticilerin ekilecek buğday seçiminde sırasıyla verimin yüksek olmasına, kalitesine, Pazar satış fiyatına, pazarlamasının kolay olmasına, alışkın olduğu çeşidi ekmesine, hastalık ve zararlılara karşı dayanıklı olmasına, su azlığına, az gübre ihtiyacına ve tohum fiyatına dikkat ettikleri görülmüştür.

Çiftçilerin hububat alım politikasında ise %70,8'inin "TMO" nun birinci önceliğe sahip %62,7'si için "Ticaret Borsası" kuruluşunun ikinci önceliğe sahip, %68,4'ü için "Üretici Birliği" kuruluşunun üçüncü önceliğe sahip olduğunu belirtmişlerdir. Fiyat belirlenmesinde ise üreticiler TMO'nun etkin olmasını istemişlerdir. Üreticiler bir sonraki yıl üretimine karar vermelerinde de bir önceki yılın verime ve buğday fiyatlarına göre üretim kararlarını şekillendirdikleri belirlenmiştir.

TMO'nun 2011 yılında kaliteye dayalı protein analizi yöntemiyle alım yapmasında işletme büyüklük grupları bakımından tüm gruplarda toplamda %64,00 oranında herhangi bir değişikliğe yol açmadığı belirlenmiştir. Üreticilerin alım uygulamalarındaki memnuniyet durumuna bakıldığında da %85,00'inin memnuniyetsiz oldukları, %15,00'inin ise memnun olduğu görülmüştür. Memnuniyetsizlik duyanların nedenleri arasında ürünün kalitesi yönünden fiyatının düşürülmesi ve düşük bir oranla ise analiz metotlarına güvensizlikten kaynaklandığı ifade edilebilir. TMO'nun randevulu çalışma sistemini %97'sinin bildiği gözlemlenmiştir.

Üreticilerin büyük çoğunluğunun buğdayı hasattan hemen sonra sattığı, tamamına yakını bir sonraki yıl buğday üretimine devam edeceği ve toplam üreticilerin yarısının buğday pazarlamada sıkıntı yaşadığı gözlemlenmiştir. Üreticilerin Lisanslı Depoya, TMO'ya ve tüccara satış yaptıkları ve hububat piyasasından TMO'nun çıkması durumunda ürünlerini lisanslı depoya satabilecekleri sonrasında ise tüccara ürün satabileceklerini belirtmişlerdir.

Üreticilerin buğdaylarını satarken fiyata etki ettiğini düşündüğü kriterler incelenmiş ve yüzdelerle ele alınmıştır. TMO'nun alım fiyatlarının belirlenmesinde etkin ve etkili olduğunu, üretim kararını üzerinde etkili olduğunu, randevulu çalışma sistemlerinden memnun olmadıkları, ödeme planlaması hakkında memnun oldukları gözlemlenmiştir. Üreticiler tarımsal üretimle ilgili yenilikler hakkında bilgi sahibi olmak için en çok il/ilçe tarım müdürlüklerinde toplayıp eğitim verilmesi ve internet, cep telefonu uygulamaları yoluyla bilgi sahibi olmak istemişlerdir. Üreticiler TMO dışında Lisanslı depo, tüccar ve un fabrikalarına mahsullerini satmaktadırlar.

Buğday ekim alanı küçük arazi sahiplerinin tohumu kolay bulunabilir çeşitleri, satış yaparken buğday çeşidinin yöresini önemli görürken, orta arazi sahiplerin tohumu kolay bulunabilir çeşitleri, buğday çeşidinin yöresini önemli görürken, büyük arazi sahiplerinin de tohumu kolay bulunabilir çeşitleri tercih etmesi seçimde kesinlikle etkili olduğu görülmüştür. Buğday çeşidinin yöresini önemsiz görmüşler ve TMO'nun alım politikaları üretim kararlarını etkilediğini belirtmişlerdir.

Buğday alım ve satımında TMO'nun rolünün çok büyük olduğu ve TMO'nun alım kriterleri ve fiyat politikasının üreticisinin buğday üretimini etkilemekte olduğu gözlemlenmiştir. Yapılan çalışmaya göre TMO'nun alım uygulamalarından memnun olmadıklarını bunun da kaliteye dayalı alımda çok fiyat kırıldığını bunun sonucunda da analiz uygulamalarına güvensizlik olduğu belirlenmiştir. TMO'nun her zaman üreticisinin yanında olup buğday pazarında üreticisinin mahsulünü alması gerekmektedir. Piyasada fiyat belirlenmesinde TMO'ya güvendiğini, bir sonraki yılki üretim kararlarında TMO'nun rolünün büyük olduğu belirlenmiştir. Üreticilerin TMO'nun genel anlamda hizmetlerinden ve faaliyetlerinden memnun olduklarını fakat memnun olmayan üreticilerin görüşleri dikkate alınarak tarımsal politikaların şekillendirilmesi, üreticiler ile TMO arasındaki bağı daha da güçlendirilmesi gerekmektedir. Üreticilerin genel anlamda en büyük memnuniyetsizliği olan kaliteye dayalı analiz metodundan kaynaklı fiyat düşüklüğü ve analiz metoduna güvensizliği önemli bir sorun olarak değerlendirilebilir. Bu durumun, üreticilere doğru bir yöntemle anlatılıp

bilinçlendirilmesi, üreticilerdeki bu ön yargının bertaraf edilmesi adına önemli görülmektedir.

KAYNAKLAR

- Acıbuca, V., 2021, *Mardin İlinde Makarnalık Buğday Üretimi ve Üreticilerin Sorunları*, Mardin Artuklu Üniversitesi, Kızıltepe Meslek Yüksekokulu, Organik Tarım Programı, MAS Journal of Applied Sciences 6(4): 977–987,2021.
- Akdoğan, G., 2005, *Ankara İli Tarım İşletmelerinde Islah Edilmiş Buğday Çeşitlerinin Sertifikalı Tohumluklarının Kullanım Düzeyleri ve İşletme Ekonomisine Katkılarının Değerlendirilmesi*, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Anonim, 2004, *İl Tarım ve Kırsal Kalkınma Master Planlarının Hazırlanmasına Destek Projesi*, Tarım Master Planı, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilatı, [Ziyaret Tarihi: 25.08.2021].
- Anonim, 2016a, Sidney Başkonsolosluğu Ticaret Ataşeliği, *Avustralya'nın Genel Ekonomik Durumu ve Türkiye İle Ekonomik-Ticari İlişkileri*, <https://www.kutso.org.tr/Wp-Content/Uploads/2017/06/Avustralya-%C3%9cclke-Raporu-2015.Pdf> [Ziyaret Tarihi: 11.01.2022] .
- Anonim, 2016b, *2016 Yılı Hububat Sektör Raporu*, <https://www.tmo.gov.tr/Upload/Document/hububatsektorraporu2016.pdf> [Ziyaret Tarihi: 11.01.2022] .
- Anonim, 2017, *Hububat Sektör Raporu*, <https://www.tmo.gov.tr/Upload/Document/hububatsektorraporu2017.pdf> [Ziyaret Tarihi: 10.01.2021] .
- Anonim, 2018, Web sitesi: <http://www.tmo.gov.tr/Main.aspx?ID=13> [Ziyaret Tarihi: 27.10.2020].
- Anonim, 2020a, *2019 Yılı hububat sektör raporu*, Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Anonim., 2020b, *Tarım Orman Bakanlığının 2020 Faaliyet Raporu*, https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/Belgeler/Bakanl%C4%B1k_Faaliyet_Raporlar

[%C4%B1/TARIM%20VE%20ORMAN%20BAKANLI%C4%9EI%202020%20FAAL%C4%B0YET%20RAPORU%20v.pdf](#) [Ziyaret Tarihi: 10.01.2022].

Anonim, 2020c, 2020 Yılı Hububat Sektör Planı, <https://www.tmo.gov.tr/Upload/Document/sektorraporlari/hububat2020.pdf> [Ziyaret Tarihi: 17.01.2020].

Anonim, 2021a, *Türkiye'nin Buğday Politikası Ne Kadar Sürdürülebilir?*, <https://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiyenin-bu%C4%9Fday-politikas%C4%B1-ne-kadar-s%C3%BCrd%C3%BCr%C3%BClebilir/a-56231707> [Ziyaret Tarihi: 13.01.2022].

Anonim, 2021b, Toprak Mahsulleri Ofisi, Wikipedia https://tr.wikipedia.org/wiki/Toprak_Mahsulleri_Ofisi#:~:text=TMO%2C%20a%C4%9F%C4%B1rl%C4%B1kl%C4%B1%20g%C3%B6revi%20hububat%20al%C4%B1m,%C3%BCr%C3%BCnlerin%20%C3%BCretimine%20ba%C4%9F%C4%B1%20olarak%20de%C4%9Fi%C5%9F [Ziyaret Tarihi: 15.01.2021].

Anonim, 2021c, 2021 Buğday Raporu, https://www.ankaratb.org.tr/lib_upload/Bugday%20Raporu.pdf [Ziyaret Tarihi: 10.01.2021].

Anonim, 2021d, 2021. Tarım Ürünleri Piyasaları, TEPGE (Strateji geliştirme başkanlığı), <https://arastirma.tarimorman.gov.tr/tepge/Belgeler/PDF%20Tar%C4%B1m%20%C3%9Cr%C3%BCnleri%20Piyasalar%C4%B1/2021-Haziran%20Tar%C4%B1m%20%C3%9Cr%C3%BCnleri%20Raporu/Bu%C4%9Fday,%20Haziran2021,%20Tar%C4%B1m%20%C3%9Cr%C3%BCnleri%20Piyasa%20Raporu,%20TEPGE.pdf> [Ziyaret Tarihi: 06.01.2022].

Anonim, 2021e, *Ürün Masaları Buğday Bülteni*, T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü, Tarla ve Bahçe Bitkileri Daire Başkanlığı [http://www.istib.org.tr/resim/siteici/files/312_Bu%C4%9Fday%20B%C3%BClteni%20-%20%C3%9Cr%C3%BCn%20Masalar%C4%B1%20\(A%C4%9Fustos%202021\).pdf](http://www.istib.org.tr/resim/siteici/files/312_Bu%C4%9Fday%20B%C3%BClteni%20-%20%C3%9Cr%C3%BCn%20Masalar%C4%B1%20(A%C4%9Fustos%202021).pdf) [Ziyaret Tarihi: 06.01.2022].

Anonim., 2021f, *Ürün Masaları Buğday Bülteni*, T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü Tarla ve Bahçe Bitkileri Daire Başkanlığı

<https://www.tarimorman.gov.tr/BUGEM/Belgeler/B%C3%BCItenler/OCAK%202021/Bu%C4%9Fday%20Ocak%20B%C3%BCIteni.pdf> [Ziyaret Tarihi: 07.01.2022].

Anonim, 2021g, *Dünya Hububat ve Bakliyat Raporu*, https://www.ankaratb.org.tr/lib_upload/duenya%20Hububat%20raporu%202021.pdf [Ziyaret Tarihi: 06.01.2022].

Anonim, 2021h, *2020 Yılı Hububat Sektör Raporu*, <https://www.tmo.gov.tr/Upload/Document/sektorraporlari/hububat2020.pdf> [Ziyaret Tarihi: 07.01.2021].

Anonim, 2022a, *Mucur*, Kırşehir valiliği <http://www.kirsehir.gov.tr/mucur> [Ziyaret Tarihi: 10.01.2022].

Anonim, 2022b, *Mucur Ekonomik Durum*, Mucur Kaymakamlığı, <Http://Mucur.Gov.Tr/Mucur-Ekonomik-Durum> [Ziyaret Tarihi: 16.05.2022].

Anonim, 2022c, *2022 Yılı Hububat Alım Fiyat ve Politikaları*, <https://www.tmo.gov.tr/kurum-haber/487/2022-yili-hububat-alim-fiyat> [Ziyaret Tarihi: 26.09.2022].

Arısoy, H., 2010, *Türkiye'nin Avrupa Birliği Buğday Ortak Piyasa Düzenine Uyumunun İç Anadolu Bölgesi Üreticilerine Olası Yansımaları*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı.

Ateş K., T., 2021, Türkiye'deki Buğday Üretimine Kantitatif Bir Yaklaşım, Çukurova Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Endüstri Mühendisliği Bölümü, *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi* Özel Sayı 32, S. 235-240.

Aydın, B., ve Unakitan, G., 2016, *Trakya Bölgesinde Faaliyet Gösteren Tarım İşletmelerinin Yapısal Özellikleri ve Tarımsal Uygulamalara Yaklaşımları*, TEAD, 2016; 2(2): 11-25, Araştırma Makalesi.

Bayramoğlu, Z., 2008, *Buğday Üretim Faaliyetini Etkileyen Başlıca Faktörler*, Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, Ülkesel Tahıl Sempozyumu, Syf:610.

Bayramoğlu, Z., 2011, *Buğday Üretim Faaliyetini Etkileyen Başlıca Faktörler*, Selçuk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Selçuklu, *Bitkisel Araştırma Dergisi* (2011) 1: 28-34.

- Bayraç, N., Yenilmez, F., 2005, *Tarım Sektörünün Yapısal Analizi Ve Avrupa Ortak Tarım Politikası*, [Ziyaret Tarihi: 10.01.2022].
- Benirschka, M., Koo, W., W., 1995, World Wheat Policy Simulation Model: Description and Computer Program Documentation, *North Dakota State University Department of Agricultural Economics Agricultural Experiment Station*, Fargo, ND 58105-5636.
- Büyükkılıç, B., 2021, Yem Ham Maddeleri: Buğday ve 2021 Beklentileri. *Uluslar Arası Hayvan Yemi ve Katkıları Dergisi*. <https://www.yemvekatki.com/yem-ham-maddeleri-bugday-ve-2021-beklentileri/> [Ziyaret Tarihi: 07.01.2021].
- Cemalcılar, İ., 1999, *Pazarlama (Kavramlar-Kararlar)*, Beta Yayınları, İstanbul.
- Cubadda, R., E., Carcea, M., Marconi, E., Trivisonno, M., C., 2007, *Influence of protein content on durum wheat gluten strength determined by the SDS sedimentation test and by other methods*, *Cereal Foods World* 52: 273-277.
- Çelik, Y., 1999, *Biyoistatistik Araştırma İlkeleri*, Dicle Üniversitesi Basımevi, Diyarbakır.
- Çiçek, A., Erkan, O., 1996, *Tarım Ekonomisinde Araştırma ve Örneklem Yöntemleri*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Yayınları, (12).
- Dawson, B., Trapp, R., G., 2001, *Research Questions about Two Separate or Independent Groups*, *Basic & Clinical Biostatistics*, Lange Medical Books, 3rd Edition,;148-50.
- Deniz, H., M., ve Diğ., 2011, Küresel Rekabet Koşullarında Türkiye’ de Lisanslı Depoculuğun Gelişmesinin Türk Tarım Ürünlerinin Rekabet Gücüne Etkisi, *İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası Dergisi*, 61(2), 75. Yıl Özel Sayısı, 165-186.
- Doğan, H., G., ve Bulut, A., 2021, Türkiye’ De Lisanslı Depoculuk Faaliyetlerine Yönelik Bir Araştırma (Kırşehir İli Mucur İlçesi Örneği), *Türk Tarım – Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 9(7): 1304-1311, 2021.
- Doğan, H., G., Kan, A., 2018, *Türkiye’de Yağış ve Sıcaklığın Buğday Verimine Etkisi: Panel FMOLS ve Panel VECM Yaklaşımı*, *Çevre Geliştirme Sürdürme* 21 , 447–460 (2019). <https://doi.org/10.1007/s10668-018-0298-5>.
- Dörtok, A., Aksoy, A., 2018, Türkiye Buğday Sektörünün Eşanlı Model Yöntemiyle Tahmini, Türkiye İstatistik Kurumu Kayseri Bölge Müdürlüğü, Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, *KSÜ Tarım ve Doğa Dergisi* 21(4):580-586.

- DPT, 2000, *Devlet Planlama Teşkilatı, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*, Tarımsal Politikalar ve Yapısal Düzenlemeler Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları, DPT: 2516 ÖİK: 534, Ankara.
- Ekmen, M., E., 2019, Dünyada ve Ülkemizde Hububat Örgütlenmesi, *Tarım ve Orman Dergisi*, [Http://Www.Turktarim.Gov.Tr/Haber/305/Dunyada-ve-Ulkemizde-Hububat-Orgutlenmesi](http://www.turktarim.gov.tr/Haber/305/Dunyada-ve-Ulkemizde-Hububat-Orgutlenmesi)- [Ziyaret Tarihi: 10.01.2022].
- Emen, Z., 2020, *Ekmeklik Buğdayda Kalite Özelliklerinin Fiyat Oluşumuna Etkisi ve Üretici Davranışlarının İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Tarım Ekonomisi Ana Bilim Dalı.
- Erbaş, N., 2020, *Yozgat İli Tarım İşletmelerinde Kışlık Buğday (Triticum aestivum L.) Üretiminin Maliyet Analizi*, Tarım Ekonomisi, DOI: 10.21597/jist.607975 Araştırma Makalesi.
- Erbay, R., 2007, *Lisanslı Depoculuğun ve Teslimata Bağlı İşlemlerin Türkiye Tarım Ürünleri Piyasasına ve Vadeli İşlemlere Olası Etkileri*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul.
- Erdal, G., ve Diğ., 2013, Türkiye’de Uygulanan Tarımsal Desteklerin Üretici Açısından Değerlendirilmesi (Kahramanmaraş İli Örneği), *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi International Journal of Social and Economic Sciences* 3 (2): 92 -98 , 2013 ISSN: 1307-1149, E-ISSN: 2146-0086.
- FAO, 2021, *Dünya Gıda Örgütü*.
- FAO, 2022, *II. Tahıl Politikası Gelişmeleri*, <https://www.fao.org/3/y0911e/y0911e03.htm> [Ziyaret Tarihi: 14.01.2022].
- Gómez, Plana, A., G., and Devadoss, S., 2004, *A Spatial Equilibrium Analysis of Trade Policy Reforms on World Wheat Market*, *Applied Economics* 36(15), 1643-1648.
- Güdücü, B., 2018, *Türkiye’de Üretilen ve Uluslararası Lojistiğe Konu Olan Lisanslı Depoda Muhafaza Edilen Emtia ve Emtia Senetlerinin Finansman Aracı Olarak Kullanımı İçin Bir Model Önerisi*, Yüksek Lisans Tezi, KTO Karatay Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı.
- Gültekin, İ., ve Diğ., 2017, *Orta Anadolu Bölgesi Kuru Koşullarında Buğday Tabanlı Üretimde Doğrudan Ekim*, Araştırma Makalesi, DOI:10.18016/ksudobil.349258.

- İstikbal, D., 2020, Dünya Buğday Ekonomisinde Türkiye, *Kriter dergisi*, Eylül 2020 Yıl 5, Sayı 49.
- James, J., ve S., Alston, J., M., 2002, *Seeds of Progress? French Wheat Production, Quality, and Policy*, No. 413-2016-25914.
- Kan, M., ve Diğ., 2017, Türkiye’de Yerel Buğday Popülasyonlarının Durumu ve Yerel Buğday Üreten Üreticilerin Üretim Kararlarında Etkili Olan Faktörlerin Belirlenmesi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi *Ziraat Fakültesi Dergisi* Journal of Agricultural Faculty of Gaziosmanpasa University <http://ziraatdergi.gop.edu.tr/>, ISSN: 1300-2910 E-ISSN: 2147-8848 (2017) 34 (2), 54-64.
- Karabak, S., ve Diğ., 2011, *Ankara, Sivas Ve Yozgat İllerinde Buğday Üreticilerinin Pazarlama Davranışları*, Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Yerel Ekonomilerin Uluslararasılaşmasında Küresel Pazarlamanın Katkısı.
- Karakuş, S., 2017, *Toprak Mahsulleri Ofisi’nin Üretici Kararları Üzerindeki Etkisi; Konya İli Çumra İlçesi Örneği*, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı.
- Kaya, M., 2017, *Tarımda Lisanslı Depoculuk Sistemi: Hububat Piyasası Örneği*, Yıllık Programlar Ve Konjonktür Değerlendirme Genel Müdürlüğü, Kalkınma Bakanlığı Uzmanlık Tezi Yayın No: 2971.
- Kaya, M., 2018, *Türkiye’de Buğday Piyasası: Tmo Alımlarının Ekonometrik Analizi*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Kesbiç, C., Y., ve Diğ. 2005, *Rekabet Gücü Ölçümü Ve Önemi: Türk Tarım Sektörü İçin Bir Analiz*, İstanbul Üniversitesi, VII. Ulusal Ekonometri Ve İstatistik Sempozyumu, İstanbul, <https://silo.tips/download/rekabet-gc-lm-ve-nem-trk-tarim-sektr-n-br-analz> [Ziyaret Tarihi: 11.01.2022] .
- Kızılaslan, H., 2004, Dünya’da ve Türkiye’de Buğday Üretimi ve Uygulanan Politikaların Karşılaştırılması, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, *GOÜ Ziraat Fakültesi Dergisi*, , 21 (2), 23-38.
- Kocaköse, B., ve Aktürk, D., 2018. *Tarım İşletmelerinin Üretim Tercihlerini Etkileyen Faktörlerin Analitik Hiyerarşi Süreci (AHS) Yöntemiyle Analizi: Çanakkale İli Kumkale Ovası Örneği*. IX. IBANESS Congress Series.

- Konyalı, S., ve Gaytancıoğlu, O., 2007, Türkiye’de Buğdayda Uygulanan Tarım Politikaları ve Trakya Bölgesi Buğday Üreticilerinin Sorunları, *Tekirdağ Ziraat Fakóltesi Dergisi*, 4(3); 249-259.
- Konyalı, S., 2008, *Türkiye’de Buğdayda Uygulanan Tarım Politikalarının Üreticiler ve Tüketiciler Üzerindeki Etkileri: Trakya Bölgesi Örneği*, Doktora Tezi, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı.
- Küçükçonkar, M., ve Diğ., 2014, Doğrudan Ekim Yönteminin Buğday Tarımında Kullanımı ve Çiftçi Görüşlerinin belirlenmesi: Konya İli Örneği, *Bahri Dağdaş Bitkisel Araştırma Dergisi*, (1-2):26-35.
- Last JM. (2001). A Dictionary of Epidemiology, Fourth Edition, Oxford University Press, 29.
- Mazreku, T., 2019, *Vadeli Piyasalar Ve Lisanslı Depoculuk: Türkiye Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bankacılık Anabilim Dalı.
- Memiş, S., Keskin, HD., 2015, Fındık mamulü ihracatı yapan işletmelerin lisanslı depo yer seçimine yönelik algılarının faktör analizi yöntemiyle belirlenmesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Dergisi* , Cilt: 18, Sayı: 2, Aralık 2016, 83-113.
- Özbek, F., Ş., ve Fidan, H., 2013, Konya İlinde Buğday Üretiminde Ürün Kaybına ve/veya Fiyat İndirimine Neden Olan Hastalık ve Zararlıların İncelenmesi, *Selçuk Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi*, Ankara Üniversitesi, Tarım Ekonomisi Bölümü.
- Özçelik, A., ve Özer, O., 2006, Koyck Modeliyle Türkiye’de Buğday Üretimi ve Fiyatı İlişkisinin Analizi, *Tarım Bilimleri Dergisi*, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakóltesi, 12 (4) 333-339.
- Özdilek, B., 1998, *Tarımsal Ürünlere Dayalı Vadeli İşlemlerin Tarım Politikası Üzerine Etkileri (Buğday Politikası ve Toprak Mahsulleri Ofisi Örneği)*, Yüksek Lisans Tezi Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı, Para ve Banka Bilim Dalı.
- Özdiñç, Kendir, H., 2010, Tarımda Kamu Politikalarının Başlangıcı: "Buğday Meselesi", 1932-1945, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi - Journal Of Social Sciences* Cilt / Volume: 2010-1 Sayı / Issue: 20.

- Peker, G., İ., 2019, *Türkiye’de Enflasyon Ve Çözüm Önerisi Olarak Lisanslı Depoculuk Sistemi*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İktisat Teorisi Bilim Dalı.
- Sağır, F., Kara, B., 2021, Eski ve Son Yıllarda Tescil Edilmiş Bazı Ekmeklik Buğday Çeşitlerinin Tane Verimi ve Başak Özelliklerinin Karşılaştırılması, *Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi*, ISSN: 2146-8168, Araştırma Makalesi. Cilt: 10, Sayı: 2, Sayfa: 36-42.
- Tarhan, S., 2020, *Kamu buğday alım politikalarının üretici davranışlarına etkisinin araştırılması: Ankara ili Gölbaşı ilçesi örneği*, Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı.
- Tarhan, S., Dellal, İ., 2021, *Toprak Mahsulleri Ofisi Alım Politikalarının Üreticilerin Buğday Üretim Uygulamaları Üzerine Etkisi: Ankara İli Gölbaşı İlçesi Örneği*, Araştırma Makalesi Ziraat Mühendisliği (373), 19-28 DOI: 10.33724/zm.891801.
- Taşçı, R., ve Diğ., 2018, Ankara ilinde Un Fabrikalarının Buğday Alım Kriterleri, Üretim ve Pazarlama Yapıları, *Tarla Bitkileri Merkez Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 27(2); 82-91.
- Taşçı, R., ve Diğ., 2020, *Yozgat İlinde Makarnalık Buğday Üretim ve Pazarlama Yapısının İncelenmesi*, Anadolu, J. Of Aarı Issn: 1300-0225 (Print) E-ISSN: 2667-6087 (Online) 2020, 30 (2): 207-220 Doi: 10.18615/Anadolu.834935.
- Taşçı, R., ve Diğ., 2021, *Üretici Bakış Açısıyla Çorum İlinde Makarnalık Buğdayın Dünü, Bugünü ve Geleceği*, Araştırma Makalesi Ziraat Mühendisliği (371), 4-24 DOI: 10.33724/zm.785378.
- Taşçı, R., ve Diğ., 2022, *Ankara İlinde Makarnalık Buğday Üretim Yapısı ve Üreticilerin Çeşit Tercihleri*, Araştırma Makalesi Ziraat Mühendisliği (374), 56-66 DOI: 10.33724/zm.1021666.
- Topal, A., 1999, Orta Anadolu Şartlarında Nadas Buğday Sisteminde Üst Gübre Olarak Farklı Azot Formu ve Uygulama Zamanlarının Buğdayın verim ve Bazı Unsurları Üzerine Etkisi, Selçuk Üniversitesi, *Ziraat Fakültesi Dergisi* Cilt:13 Sayı:20 Sf:82-93.
- Tutar, B., 2010, *Adana İli ve İlçelerindeki Yatay Betonarme Hububat Depo Yapılarının Mevcut Durumu, Geliştirme Olanakları, Planlanması ve Lisanslı Depoculuk*,

Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarımsal Yapılar ve Sulama Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

TÜİK, 2021, *Bitkisel Üretim İstatistikleri*, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Bitkisel-Uretim-Istatistikleri-2021-37249> [Ziyaret Tarihi: 13.01.2022].

TÜİK, 2022. *Bitkisel Tablolar*, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=104&locale=tr> [Ziyaret Tarihi: 13.01.2022].

Ukrayna Büyükelçiliği, 2016, *Ukrayna Tarım Ve Hayvancılık Sektörü Raporu*, Ticaret Müşavirliği, [Erişim Tarihi: 11.01.2022].

Yalçınkaya N., ve Diğ., 2006, *Avrupa Birliği'ne Yönelik Düzenlemeler Çerçevesinde Türk Tarım Politikaları Ve Sektörün Geleceği Üzerine Etkisi*, Yönetim ve Ekonomi Cilt:13 Sayı:2 Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Aybüke BULUT
Doğum Yeri	
Doğum Tarihi	
Uyruğu	☒ T.C. ☐ Diğer:

Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Erciyes Üniversitesi
Fakülte	Seyrani Ziraat Fakültesi
Bölümü	Bitki Koruma
Mezuniyet Yılı	2014

Yüksek Lisans	
Üniversite	Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
Enstitü Adı	Fen Bilimleri Enstitüsü
Anabilim Dalı	Tarım Ekonomisi
Mezuniyet Tarihi	2022

Makale ve Bildiriler	
Doğan, H., G., ve Bulut, A., 2021, Türkiye’de Lisanslı Depoculuk Faaliyetlerine Yönelik Bir Araştırma (Kırşehir İli Mucur İlçesi Örneği), <i>Türk Tarım – Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi</i> , 9(7): 1304-1311, 2021	